

VĚDECKÝ ČASOPIS

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

4

ROČNÍK 24 (LI)
PRAHA
DUBEN
1978
CENA 10 KčS

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÁ
USTAV VĚDECKOTECHNICKÝCH INFORMACÍ
PRO ZEMĚDĚLSTVÍ

Vědecký časopis ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

Redakční rada

Prof. ing. Karel Svoboda, CSc., (předseda), doc. ing. Milan Branicný, CSc., ing. Emil Divil, CSc., prof. dr. ing. Alois Grolig, DrSc., doc. ing. Dimitrij Choma, CSc., prof. Jaroslav Kabrhel, ing. Jaroslav Korbíni, CSc., ing. Jaroslav Kunc, CSc., prof. ing. Jaroslav Píř, CSc., ing. Vladimír Stýblo, CSc., doc. ing. Jan Truksa, CSc.

Za vedení časopisu odpovídá prof. ing. Karel Svoboda, CSc.

Redaktorka ing. Hedvika Maňková

© Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství, Praha 1977

Vědecký časopis ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA uveřejňuje studie, rozborů a vědecká pojednání o vyřešených úkolech výzkumu v oboru ekonomiky zemědělství a potravinářského průmyslu. Vydává Československá akademie zemědělská — Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství. Vychází měsíčně. Redakce: 120 56 Praha 2, Slezská 7, telefon 257541, 254451. Celoroční předplatné Kčs 120,—.

Научный журнал ЗЕМЕДЕЛЬСКАЯ ЭКОНОМИКА публикует обзоры, анализы и научные статьи о решенных заданиях по научному исследованию в области экономики сельского хозяйства. Издает Чехословацкая сельскохозяйственная академия — Институт научно-технической информации по сельскому хозяйству. Выход в свет ежемесячно. Редакция 120 56 Прага 2, Слезска 7.

The scientific journal ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA published studies, analyses and scientific treatises about the solved research tasks in the sphere of the agricultural economics. Published by the Czechoslovak Academy of Agriculture — the Institute of Scientific and Technical Information for Agriculture. Issued monthly. Editorial office 120 56 Prague 2, Slezská 2.

Die wissenschaftliche Zeitschrift ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA veröffentlicht Studien, Analysen und wissenschaftliche Abhandlungen über die gelösten Forschungsaufgaben auf dem Gebiete der Ökonomik. Herausgegeben von der Tschechoslowakischen landwirtschaftlichen Akademie — Institut für wissenschaftlich-technische Information der Landwirtschaft. Erscheint monatlich. Redaktion 120 56 Prag 2, Slezská 7.

V souboru problémů dlouhodobého rozvoje chovu skotu v ČSR má klíčový význam racionální řešení vztahu produkce mléka a hovězího masa ve vazbách na výhledové požadavky společnosti. Globální rozsah chovu skotu je v podstatě vymezen celkovým objemem krmimové základny, především pak produkcí objemných krmiv. Možnosti zvyšování produkce krmných plodin extenzivní formou, tj. růstem jejich osevních ploch, jsou v návaznosti na plnění ostatních úkolů rostlinné výroby velmi omezené. Hlavním zdrojem přírůstků celkového objemu krmivové základny pro skot je proto intenzifikace výroby, chápána jako kontinuální, dlouhodobý proces, zejména na plochách trvalých travních porostů. Při uvážení přínosu intenzifikačních opatření včetně využití rezerv ve sféře konzervace, skladování a organizace krmení je však nutno počítat s tím, že roční objem krmiv pro skot bude mít v jednotlivých časových obdobích dlouhodobého rozvoje relativně danou velikost. Produkční využití tohoto celkového objemu krmiv je nutno organizovat v souladu s požadavky společnosti na výrobu mléka a hovězího masa uplatněním takového typu rozvoje chovu skotu, který umožní maximální přiblížení struktury produkce struktuře společenského požadavku.

Při objektivně daném tempu přirozené reprodukce chovu skotu má v našich podmínkách prioritní význam výroba hovězího masa. Základnou rozvoje výroby jatečného skotu je růst počtu narozených telat. Východisko pak spočívá v racionálním propojení národohospodářských požadavků (růst výroby hovězího masa) a podnikově ekonomických zájmů (ekonomická efektivnost výroby v odvětví chovu skotu) na straně jedné s objektivně daným tempem přirozené reprodukce skotu na straně druhé. Princip řešení lze při únosném zjednodušení formulovat jako maximální využití dostupných zdrojů přirozené reprodukce.

Praktická interpretace výchozího principu vyúsťuje v doporučení zapouštět všechny jalovičky, které dosáhly požadovaných standardů živé hmotnosti, a to včetně jaloviček od prvotelek. Jedná se o záměr, jehož realizace umožní podstatné rozšíření reprodukční základny chovu skotu a strukturální posun ve prospěch kategorií mladého rostoucího skotu s objektivně nižší spotřebou krmiv na jednotku přírůstku živé hmotnosti.

Reprodukční proces skotu organizovaný na bázi uvedeného výchozího principu pak vytváří základnu pro:

- maximální a ekonomicky výhodnou produkci jatečných zvířat,
- selekci dojníc na první laktaci z hlediska mléčné užitkovosti v pod-

statně širším měřítku ve srovnání s typem rozvoje, jehož hlavním kritériem je pouhá obnova stáda dojníc.

Hlavní článek rozvoje, tj. priorita výroby hovězího masa, tudíž nejenom není v protikladu ke stupňování mléčné užitkovosti, neboť jeho účinek v mnohostranných vazbách obratu stáda skotu vytváří objektivně předpoklady i ke zvyšování produkce mléka na 1 dojnici.

Ekonomická výhodnost získávání telat od jalovic je dána dosažením souběhu růstu matky s růstem a vývinem plodu, a to zejména ve srovnání s alternativou chovu krav bez tržní produkce mléka.

Nezbytnou podmínkou produkce i ekonomické efektivity zrychleného obratu stáda je však intenzifikace odchovu jalovic, počínající již v odchovu telat. Znamená to pronikavou změnu dosavadních poměrů, kdy počet otelených jalovic za rok činí necelých 45 % ročního průměrného stavu jalovic. Zvýšení na 55 % a cílově až na 60 % je reálně možné a možno říci, že společensky nutné. Extenzivní odchov jalovic je totiž v současné době jednou z hlavních a nelze vyloučit, že rozhodující příčinou potíží v plynulosti zásobování trhu hovězím masem.

Příspěvek obsahuje obecné vymezení parametrů intenzivní reprodukce stáda skotu, srovnávací analýzu čtyř modelů obratu stáda skotu a globální srovnání vybraných ukazatelů pro území ČSR.

OBECNÉ VYMEZENÍ MODELU INTENZIVNÍ REPRODUKCE CHOVU SKOTU

Vlastní formulace charakteristik modelu intenzivního, zrychleného obratu stáda skotu používá pracovní a metodické rozdělení kategorie dojnic na:

- dojnice I. — druhá a další laktace,
- dojnice II. — otelené jalovice do okamžiku realizace rozhodnutí o pozitivní či negativní selekci.

Rozvoj určujícího faktoru produkce jatečných zvířat je pak možné vyjádřit konvergentní geometrickou řadou takto:

$$P = a + ak^2 + ak^2 + ak^2 + \dots + ak^n,$$

kde: P — počet telat narozených v n -tém cyklu,

a — počet telat narozených od krav na druhé a další laktaci (dojnice I.),

k — podíl otelených jalovic na celkovém počtu narozených telat (koeficient rozvoje stáda skotu),

n — počet cyklů obratu stáda.

Cyklem obratu stáda se rozumí doba, která uplyne od narození jalovičky do jejího otelení, prakticky tedy stáří jalovic při otelení. Délka tohoto cyklu ovlivňuje dobu potřebnou k dosažení praktické významné limitní hodnoty uvedené geometrické řady na straně jedné a početní stav jalovic na straně druhé v tom směru, že při prodlužování cyklu se počty jalovic zvyšují. Vysvětlení použitého postupu je zřejmé z dále uvedeného příkladu, který vychází z těchto vstupních parametrů:

Stáří jalovice při otelení (délka 1 cyklu)	654 dnů
Produkce telat od 100 dojnic na druhé a další laktaci	92 ks
Ztráty telat (úhyny, nutné porážky) během odchovu do 6 měsíců	7 %
Brakování jalovic během odchovu	20 %
Koeficient rozvoje stáda skotu	0,372

Stanovení k :

$$k = 0,5a - 0,5a \cdot 0,07 - (0,5a - 0,5a \cdot 0,07 \cdot 0,2) = 0,372a$$

kde: a — počet telat narozených od dojníc I,
 $0,5a$ — počet jaloviček od dojníc I.

Výpočet rozvojové řady vychází z předpokladu, že ve výchozím, nul-tém cyklu budou základem rozvoje pouze telata od dojníc na druhé a další laktaci. Za 654 dnů je to od 1 000 krav produkce 1 648 telat. Od skutečnosti, že již v tomto výchozím cyklu existuje určitá rezerva jaloviček, která může být využita k rozvoji stáda, se abstrahuje. Numerické vyjádření rozvoje počtu narozených telat je v tab. I.

I. Rozvoj počtu narozených telat na 1 000 krav

Pořadí cyklu	Počet roků při ukončení cyklu	Počet otelených dojníc I.	Počet otelených jalovic	Narozená telata celkem	Reprodukční základna pro další cyklus	Procento brakování prvotetek*)
0	1,79	1 648	—	1 648	613	—
1	3,58	1 648	613	2 261	842	46,7
2	5,37	1 648	842	2 490	926	51,6
3	7,17	1 648	926	2 574	958	53,2
4	8,95	1 648	958	2 606	970	53,8
5	10,75	1 648	970	2 618	974	54,0
6	12,54	1 648	974	2 622	976	54,0
7	14,33	1 648	976	2 624	976	54,1
8	16,12	1 648	976	2 624	976	54,1

*) při 25 % brakování dojníc I.

Počet telat narozených v určitém cyklu za roční období je alikvotní částí produkce za celý cyklus. Stanoví se takto:

$$P_r = P \cdot K$$

kde: P_r — roční produkce telat,

P — produkce telat za cyklus,

K — koeficient, v daném případě $K = \frac{365}{654} = 0,5581$.

Počty narozených telat v jednotlivých cyklech uvedené v tab. I představují součet příslušného počtu členů uvedené geometrické řady, který je dán vztahem

$$S_n = a \frac{1 - k^{n+1}}{1 - k}$$

kde S_n — součet n členů geometrické řady.

II. Obrat stáda skotu — model IV

Položka obratu stáda	Dojnice I.		Dojnice II.		Březí jalovice		Narozená telata		Telata do 6 m.		Odchov jalovic		Výkrm skotu		Skot celkem	
	ks	kg	ks	kg	ks	kg	ks	kg	ks	kg	ks	kg	ks	kg	ks	kg
Průměrný stav	1 000	520 000	251	121 734	201	93 457	32	1 198	644	67 172	681	209 987	595	202 300	3 404	1 215 848
Přirůstky: Narozením							1 460	51 100							1 460	51 100
Převodem	250	122 500	540	259 200	543	244 350	—	—	1 430	57 200	679	115 430	679	122 220	4 121	920 900
Přirůstky hmotnosti	×	15 000	×	5 400	×	16 245	×	7 150	×	183 910	×	187 880	×	217 280		632 865
Celkem	250	137 500	540	264 600	543	260 595	1 460	58 250	1 430	241 110	679	303 310	679	339 500	1 460	683 965
Výdej: Jatečná zvířata	250	137 500	290	142 100	3	1 395	—	—	44	2 200	136	58 960	679	339 500	1 402	681 655
Převody	—	—	250	122 500	540	259 200	1 430	57 200	1 358	115 430	543	244 350	—	—	4 121	920 900
Úhyn	—	—	—	—	—	—	30	1 050	28	122 220 1 260	—	—	—	—	58	2 310
Celkem	250	137 500	540	264 600	543	260 595	1 460	58 250	1 430	241 110	679	303 310	679	339 500	1 460	683 965

Po dosazení $a = 1\,648$, $k = 0,372$ dospějeme výpočtem k hodnotám empiricky odvozeným v tab. I.

Použitá geometrická řada má pro n blížíící se $+\infty$ limitní hodnotu danou vztahem:

$$S_n = a \frac{1}{1-k}$$

Pro daný konkrétní případ:

$$P = S_n = \frac{1\,648}{0,628} = 2\,624.$$

Z porovnání této hodnoty s údaji v tab. I je zřejmé, že úrovně teoretické limity je možné dosáhnout po 14letém rozvoji, prakticky významného limitního stavu rozvoje stáda skotu pak za 9 až 10 roků. V obou případech je reálně možné předpokládat zkrácení celkové doby o 1—1,5 roku cestou využití rezervy jaloviček ve výchozím cyklu.

SROVNÁVACÍ ROZBOR MODELŮ OBRATU STÁDA SKOTU

Předmětem rozboru je porovnání určujících kvalitativních i kvantitativních parametrů dvou základních typů rozvoje stáda skotu. Pracovní formou jsou modely ročního obratu stáda na 1 000 ks dojníc na druhé a další laktaci a jejich průmět do celkového výhledového objemu krmivové základny pro skot v ČSR. Příklad rozpracování modelu ročního obratu stáda skotu je v tab. II (model IV).

III. Přehled parametrů obratu stáda v hodnocených modelech

Ukazatel	Měrná jedn.	Model			
		I.	II.	III.	IV.
Brakování dojníc I.	%	20	25	25	25
Hmotnost vyřazené dojnice I.	kg	560	550	560	550
Brakování dojníc II.	%	30	30	54	54
Hmotnost vyřazené dojnice II.	kg	500	490	500	490
Ztráty telat před převodem do teletniku	%	2,5	2,0	2,0	2,0
Brakování v teletniku (včetně úhynů)	%	10	5	5	5
Brakování jalovic během odchovu	%	15	14	20	20
Přírůstek hmotnosti telat do 6 měs. (na kus a den)	kg	0,71	0,78	0,78	0,78
Přírůstek hmotnosti jalovic (na kus a den)	kg	0,54 ¹⁾	0,75	0,82	0,75
Věk jalovic při otelení	měs.	27,5	22,5	21,5	22,5
Přírůstek hmotnosti skotu ve výkrmu — býci	kg	1,00	1,00	1,00	1,00
— jalovice	kg	0,80	0,80	—	—
Hmotnost 1 kusu skotu z výkrmu	kg	514	488	530	500
Produkce jatečných zvířat na 1 dojnici	kg	474	497	567	545
Produkce jatečných zvířat na 1 kus skotu celkem	kg	184	196	208	200

Soubor čtyř modelů charakterizují ukazatele v tab. III. Ve všech modelových obrazech se předpokládá u krav na druhé a další laktaci natalita 92 %.

Společným znakem modelů I a II je odvození rozsahu reprodukčního úseku z parametrů reprodukce dojníc. Předpokládá se otelení pouze takového počtu jalovic, který při 30% negativní selekci zajistí prostou reprodukci dojníc na druhé a další laktaci, a to v ročním rozsahu 20 % v modelu I a 25 % v modelu II. Část jaloviček přechází do výkrmu mladého skotu.

Modely III a IV vyjadřují cílový stav rozvoje stáda skotu při plném využívání reprodukční schopnosti všech jaloviček, odchovaných do požadovaných standardů stáří a živé hmotnosti. Předpokládá se otelení cca 75 % jaloviček z celkového počtu narozených.

Charakteristiky intenzity růstu hmotnosti jednotlivých kategorií mladého skotu v modelech II, III a IV jsou stanoveny v úrovni výsledků progresivních provozů. Základním výrobně chovatelským předpokladem jejich dosažení je uplatnění progresivní technologie odchovu telat, pokud možno ve velkokapacitním teletníku. Při správném uplatnění metody výživy telat TG směsí je přírůstek hmotnosti 0,78 kg na kus a den zcela reálný. Dokazují to příklady teletníků Mikov (okres Mělník) a experimentální nezateplený teletník Lhotice na Státním statku Mnichovo Hradiště. Parametry intenzity růstu jalovic v dalším odchovu pak korespondují s úrovní intenzity růstu, nasazenou během odchovu do 6 měsíců věku. Podmínkou jejich dosažení je dostatek kvalitních objemných krmiv při skladbě živin odpovídající ČSN 46 7070 a uplatnění v podstatě stájového odchovu. Problémem je zatím podle dosavadních poznatků zajištění dostatečně vysoké intenzity růstu hmotnosti jalovic při pastevním systému výživy. Další interpretace uvedených modelů do soustavy chovu skotu v podmínkách výrobně oblastní specializace uvažuje pro tuto formu výživy jalovic přírůstek hmotnosti 0,60—0,65 kg na kus a den a věk jalovice při otelení 25 měsíců.

CHARAKTERISTIKY JEDNOTLIVÝCH MODELŮ OBRATU STÁDA SKOTU

Model I je přibližným vyjádřením alternativ, které jsou v různých modifikacích uplatněny v dosud zpracovaných projektech dlouhodobého rozvoje chovu skotu. Předpokládá se relativně extenzivní odchov jalovic, 10% ztráty telat (úhyny a nutné porážky) v teletníku a 20% brakování dojníc na druhé a další laktaci.

Model II vyjadřuje transformaci modelu I na úroveň parametrů a intenzity růstu hmotnosti mladého skotu, které se předpokládají v modelu IV. V dále uváděném rozboru plní funkci srovnávací základny pro vyhodnocení modelů III a IV.

Model III je koncipován se záměrem na maximální výrobu jatečného skotu při vysoké úrovni intenzity růstu hmotnosti zvířat. V produkci telat představuje ideální maximum, v intenzitě růstu jalovic vysokou úroveň, o jejíž praktické aplikaci bude možné odpovědně rozhodnout až po ověření.

Model IV je modifikací modelu III s tím, že parametry obratu a růstu zvířat jsou transponovány do úrovně, jejíž dosažení je možné reálně předpokládat v období 1980—1990.

ROZBOR PRODUKČNÍ A EKONOMICKÉ EFEKTIVNOSTI MODELŮ OBRATU STÁDA SKOTU

Rozbor je zpracován pro výhledovou kapacitu krmivové základny v ČSR. Zaměřuje se na posouzení produkční výkonnosti jednotlivých modelů při daném objemu krmivové základny z objemných krmiv (5 127 496 t ŠJ) za předpokladu zajištění roční výroby mléka 5,03 mld litrů. Výsledky jsou v tab. IV, V a VI.

Údaje z tab. IV vyjadřují strukturální změny v počtech a podílech jednotlivých kategorií skotu na stavech skotu celkem. Rozdíly v celkových počtech mají svůj původ v různém stupni užítkovosti dojníc a intenzity růstu hmotnosti mladého skotu.

V tab. V jsou údaje o celkovém objemu a struktuře výroby a finální produkce jatečného skotu na model 1000 krav, v tab. VI za ČSR celkem.

K zajištění plánovaného objemu výroby mléka je třeba dosáhnout těchto úrovní užítkovosti na dojnici a rok:

Modelový obrat	Roční užítkovost (litrů)
I.	3 515
II.	3 629
III.	3 862
IV.	3 792

Vyšší úroveň mléčné užítkovosti dojníc v modelech III a IV odpovídá většímu podílu negativně selektovaných prvotetek, který zaručuje rychlé tempo růstu užítkovosti v pozitivně selektované populaci dojníc.

Uplatnění modelů III a IV, založených na vyšším podílu reprodukčního úseku, vytváří předpoklady k podstatnému zvýšení produkce jatečných zvířat, a to při stejné úrovni intenzity růstu hmotnosti. Srovnání je objektivně možné mezi modely IV a II, kde zvýšení produkce živé hmotnosti jatečného skotu činí 4,96 %. Zdroj tohoto zvýšení spočívá v posunu struktury stáda skotu ve prospěch podílu mladých zvířat (nižších věkových kategorií).

Vlastní výpočet stavů jednotlivých kategorií skotu a produkce jatečných zvířat je metodicky založen na řešení soustavy rovnic o třech proměnných veličinách. Hledanou hodnotou je počet obrátů jednotlivých modelů, který je možné zajistit daným objemem krmiv při roční výrobě mléka 5,03 mld litrů. Roční spotřeba krmiv v kategorii březích jalovic se uvažuje na stejné úrovni jako v chovu dojníc.

Soustava rovnic:

$$\begin{aligned}nag + nb &= Q \\y &= 1,532 + 0,18x \\x &= \frac{M}{na}\end{aligned}$$

kde: Q — celkový objem krmivové základny v 1 000 ŠJ,

n — počet modelových obrátů,

a — počet dojníc a březích jalovic,

y — roční spotřeba ŠJ na 1 dojnici při užítkovosti x (v tis. ŠJ),

x — roční užítkovost 1 dojnice v tis. l,

M — $P \cdot k$ (P = požadovaná produkce mléka v tis. l, k = poměr počtu dojníc a březích jalovic k počtu dojníc),

b — spotřeba krmiv v tis. ŠJ pro telata, jalovice a výkrm skotu.

IV. Počty a struktura kategorií **skotu** v hodnocených modelech

Kategorie	I.		II.		III.		IV.	
	ks	%	ks	%	ks	%	ks	%
Dojnice I.	1 229 354	33,26	1 157 828	33,01	1 039 463	29,29	1 060 146	29,38
Dojnice II.	201 614	5,45	228 092	6,50	262 984	7,41	266 096	7,37
Dojnice celkem	1 430 968	38,71	1 385 920	39,51	1 302 447	36,70	1 326 242	36,75
Březi jalovice	57 780	1,56	152 833	4,36	208 932	5,89	213 089	5,90
Narozená telata	33 192	0,90	32 419	0,92	33 262	0,94	33 925	0,94
Odchov telat	629 429	17,03	651 857	18,58	671 493	18,92	682 733	18,93
Odchov jalovic	660 163	17,86	482 814	13,76	652 783	18,39	721 959	20,00
Výkrm skotu	885 134	23,94	802 376	22,87	679 808	19,16	630 786	17,48
Celkem	3 696 666	100,00	3 508 219	100,00	3 548 725	100,00	3 608 734	100,00

V. Objem a struktura výroby jatečného skotu v hodnotených modelech (včetně telat)

Kategorie	I.		II.		III.		IV.	
	kg	%	kg	%	kg	%	kg	%
Dojnice I.	12 000	2,17	15 000	2,52	15 000	2,11	15 000	2,20
Dojnice II.	2 830	0,51	3 570	0,60	8 175	1,15	5 400	0,79
Březi jalovice	2 860	0,52	10 710	1,80	19 075	2,69	16 245	2,39
Narozená telata	49 602	8,98	50 040	8,41	57 400	8,08	57 200	8,39
Odchov jalovic	105 271	19,07	114 920	19,33	188 440	26,54	187 880	27,56
Reprodukční úsek celkem	172 563	31,25	194 240	32,66	288 090	40,57	281 725	41,33
Odchov telat	130 941	23,71	159 890	26,89	183 330	25,82	182 650	26,79
Výkrm skotu	248 716	45,04	240 520	40,45	238 700	33,61	217 280	31,88
Celkem	522 220	100,00	594 650	100,00	710 120	100,00	681 655	100,00

VI. Celkový objem a struktura finální produkce jatečného skotu

Kategorie	Model I.		Model II.		Model III.		Model IV.	
	t ž. h.	%	t ž. h.	%	t ž. h.	%	t ž. h.	%
Dojnice I.	137 688	20,28	159 201	23,12	145 525	19,72	145 770	20,17
Dojnice II.	51 018	7,51	60 705	8,82	153 321	20,77	150 647	20,85
Březi jalovice	1 807	0,27	—	—	—	—	1 479	0,20
Narozená telata	—	—	—	—	—	—	—	—
Odchov jalovic	26 740	3,94	28 737	4,17	61 286	8,30	62 506	8,65
Reprodukční úsek celkem	217 253	32,00	248 643	36,11	360 132	48,79	360 402	49,87
Odchov telat	6 329	0,93	2 142	0,31	2 287	0,31	2 332	0,32
Výkrm skotu	455 291	67,07	437 717	63,58	375 724	50,90	359 919	49,81
Celkem	678 873	100,00	688 502	100,00	738 143	100,00	722 653	100,00

Řešení uvedené soustavy rovnic je po úpravách možné vyjádřit tímto zjednodušeným pracovním výrazem:

$$n = \frac{q - 0,18M}{1,532a + b}$$

např. pro model III

$$n = \frac{5\,127\,496 - 0,18 \cdot 5\,836\,887}{2\,227,528 + 1\,694,552} = 1\,039,4628$$

Podrobný popis postupu stanovení potřeby ŠJ pro mladý skot neuvádíme především s ohledem na jeho obsáhlost. Vychází se z ČSN 46 7070 při zahrnutí spotřeby jaderných krmiv a uplatnění korekcí popsaných v metodice. K vyjádření závislosti spotřeby ŠJ na živé hmotnosti zvířat bylo použito vhodných typů matematických funkcí. Je to postup, který umožňuje přesné vymezení vlivu různého podílu zvířat v jednotlivých věkových a hmotnostních kategoriích na spotřebu živin, v daném případě ŠJ. Spotřeba krmiv vyjádřená v ŠJ se vždy rozumí jako spotřeba krmiv objemných včetně suroviny pro úsušky určené pro chov skotu. Hodnoty roční spotřeby pro dojnice a březí jalovice jsou např. dány hodnotami funkce $y = 1,532 + 0,18x$ (viz soustavy rovnic).

K posouzení ekonomické efektivity hodnocených modelů obratu stáda skotu jsou uvedeny údaje o fondové náročnosti (tab. VII). Jejich praktickou interpretací je ukazatel hmotnosti zástavu na 1 tunu roční produkce jatečných zvířat, který charakterizuje změny v objemu oběžných prostředků vázaných ve výrobě a ukazatel investičních nákladů na výrobu 1 t jatečných zvířat jako charakteristiku potřebného objemu základních výrobních fondů v úrovni reprodukční pořizovací ceny. Druhý z použitých ukazatelů je vyjádřen ve dvou alternativách. V první alternativě se předpokládají investiční náklady na 1 účelovou jednotku podle limitů stanovených vl. usnesením 198/72, ve druhé alternativě pak hodnoty předpokládané při uplatnění lehkých staveb s nižší materiálovou a finanční náročností.

Úkoly prognózované pro rok 1990 podle stavu konkretizace ke dni 30. 6. 1975 jsou při aplikaci všech čtyř modelů překračovány ve výrobě jatečných zvířat (plnění na 102,4—111,3 %). Ve výrobě mléka se dosahuje 100% plnění. Plánovaná produkce finálních výrobků z chovu skotu je tudíž zajištěna.

Stavy dojnic a skotu celkem odvozené při aplikaci uvažovaných modelů obratu stáda skotu jsou ve srovnání s počty podle prognózy kvantitativně i strukturálně odlišné. Stav dojnic je při aplikaci modelu I překračován o 2,1 %, v průmětech modelů II, III a IV se pohybuje v úrovni 93,0 až 99,0 %. Stavy skotu celkem, které jsou pro zajištění výhledového objemu výroby jatečných zvířat určující, jsou v celorepublikových průmětech uvažovaných modelů ve srovnání se stavy podle prognózy FMZVž vyšší, a to při uplatnění relativně progresivních parametrů intenzity růstu mladého skotu.

Prognózovaným hodnotám se nejvíce přibližuje aplikace modelu II (zvýšení stavů skotu celkem) o 1,68 %. Největší rozdíly vykazuje průmět

VII. Ukazatele produkční a ekonomické efektivnosti hodnocených modelů obrátů stáda skotu

Poř. čís.	Ukazatel	Měrná jednot.	Model			
			I.	II.	III.	IV.
1	Počet dojnic — ČSR celkem	tis. ks.	1 430	1 386	1 302	1 326
2	Stav skotu celkem	tis. ks.	3 697	3 508	3 549	3 609
3	Užitkovost na dojnici a rok	l	3 515	3 629	3 862	3 792
4	Výroba jatečného skotu (ČSR celkem)	tis. t	678,9	688,5	738,1	722,6
5	Srovnatelná spotřeba ŠJ na výrobu 1 t jatečných ¹⁾ zvířat	ŠJ	7 553	7 447	6 946	7 095
6	Index srovnatelné spotřeby ŠJ = (model II. = 100)	%	101,42	100,00	93,27	95,27
7	Živá hmotnost zástavu skotu na roční výrobu 1 t jat. zvířat	t	1,990	1,843	1,733	1,784
8	Změna potřeby OP vázaných ve zvířatech v přepočtu na 0,1 t jatečných zvířat ²⁾	Kčs	+2 205	—	— 1 650	— 885
9	Změna potřeby OP za ČSR celkem ³⁾	mil. Kčs				
10	Investiční náklady na chov skotu v ČSR ⁴⁾					
	a)	mld. Kčs	77,10	72,65	66,85	69,47
	b)	mld. Kčs	53,33	50,97	46,88	48,72
11	Index investičních nákladů (model II. = 100)					
	a)	%	106,34	100,00	92,21	95,82
	b)	%	104,63	100,00	91,97	95,58
12	Investiční náklady v přepočtu na 1 t výroby jat. skotu					
	a)	Kčs	116 283	109 582	100 832	104 782
	b)	Kčs	80 442	76 885	70 704	73 487

¹⁾ spotřeba ŠJ z objemných krmiv včetně spotřeby na výrobu 5,03 mld l mléka

²⁾ při ocenění 1 t ž. h. zástavu ve výši 15 000 Kčs

³⁾ není promítnut rozdíl různého objemu jatečných zvířat

⁴⁾ přepočteno na plánovanou výrobu 663 tis. t jatečných zvířat

a) investiční náklady podle limitů vl. usn. 198/72

b) investiční náklady při aplikaci lehkých staveb

modelu I. Stavby skotu jsou vyšší o 7,15 % při překročení plánovaného objemu výroby jatečných zvířat o 2,39 %. Rozdíly zjištěné v kvantitativních ukazatelích však mají pouze orientační význam. Určující jsou charakteristiky kvalitativní (tab. VII — ukazatele 5—12), které prokazují výhodnost a společenskou efektivnost dlouhodobého rozvoje chovu skotu na principech uplatněných v modelech III a IV. Měrná spotřeba krmiv na jednotku produkce se snižuje o cca 5 % a zhruba stejné snížení je reálně možné v investičních nákladech.

POROVNÁNÍ VÝSLEDKŮ APLIKACE ZRYCHLENÉHO OBRATU STÁDA SKOTU NA ÚZEMÍ ČSR S PARAMETRY PROGNÓZY ROKU 1990

Výrobní a ekonomický přínos vyčíslený srovnávací analýzou modelů nepostihuje plně skutečné rozdíly v rámci území ČSR. V návaznosti na komplexní studijní rozpracování aplikace modelu zrychleného obratu stáda skotu v území ČSR pro výhled roku 1990, které zahrnuje i nižší úroveň intenzity růstu hmotnosti té části jalovic, u níž se předpokládá pastevní systém výživy, bylo provedeno srovnání této studie ÚVSH Praha s obratem stáda skotu, konstruovaným pro výhledové úkoly roku 1990 podle prognózy MZVž ČSR (tab. VIII).

VIII. Vybrané ukazatele srovnávaných typů rozvoje chovu skotu

Ukazatel	Měrná jedn.	Koncepce MZVž ČSR	Návrh ÚVSH	Index
Roční produkce jatečných zvířat na 1 dojnici	kg	456	545	119,5
Roční produkce jatečných zvířat na 1 kus skotu celkem	kg	183	198	108,2
Srovnatelná spotřeba ŠJ na výrobu 1 tuny jatečných zvířat ¹⁾	a) ŠJ	7 668	7 047	91,9
	b) ŠJ	3 594	3 242	90,2
Základní výrobní fondy na roční výrobu 1 t jatečných zvířat ²⁾	a) Kčs	117 135	105 048	89,7
	b) Kčs	80 402	71 301	88,7
Živá hmotnost zástavu na výrobu 1 t jatečných zvířat	t	1,963	1,804	91,9

¹⁾ spotřeba ŠJ z objemných krmiv, v jaderných krmivech se předpokládá stejná měrná spotřeba
a — včetně krmiv na produkci mléka

b — po odpočtu krmiv na výrobu mléka (0,55 ŠJ na 1 litr)

²⁾ a — reprodukční pořizovací cena v úrovni limitů vl. usnesení 198/72

b — reprodukční pořizovací cena při uplatnění lehkých nezateplených staveb

Srovnání je zpracováno za předpokladu stejného absolutního objemu výroby mléka (5 mld ročně) a pro krmivovou základnu z objemných krmiv v rozsahu cca 5 mil. tun ŠJ. V návrhu ÚVSH se ve srovnání s koncepcí MZVž počítá se zvýšením průměrné užitkovosti dojnic o 12 %, zejména s ohledem na možnost výraznější selekce.

Konkrétní interpretace koncepce MZVž do formy obratu stáda, která je základnou srovnání, je jednou z možných alternativ řešení složitého vztahu mezi požadavkem na intenzivní chov mladého skotu na straně jedné a 40% podílem krav na stavech skotu celkem na straně druhé.

Srovnání jako celek je rámcové a zaměřuje se na globální, syntetické ukazatele, jejichž absolutní hodnoty vyjadřují především vztah mezi hodnocenými typy dlouhodobého rozvoje chovu skotu. Věk jalovic při otelení je posunut na 23,5 měsíce.

V kvalitativních ukazatelích, které charakterizují základnu ekonomické efektivity a společenské výhodnosti, je návrh ÚVSH jednoznačně výhodnější. Neinvestiční a investiční vklady v přepočtu na jednotku finální produkce jsou ve srovnání s koncepcí MZVž ČSR o 8—11 % nižší.

ORIENTAČNÍ VYČÍSLENÍ PŘÍNOSU INTENZIVNÍ REPRODUKCE SKOTU VE SROVNÁNÍ SE SOUČASNÝM STAVEM A PROGNÓZOVANÝM ROZVOJEM DO ROKU 1990

Intenzivní reprodukce stáda skotu zaměřená na maximální produkci telat vychází z principu, že základnou přirozené reprodukce skotu je celá samičí populace, tzn. krávy včetně jalovic. Získání maximálního počtu telat z prvního otelení plemenic (od jalovic) má nespornou ekonomickou přednost v tom, že se dosáhne souběhu růstu zvířete s vývinem plodu. Případné negativní chovatelské účinky je možné eliminovat značným rozsahem selekce podle mléčné užitkovosti.

IX. Ukazatele využití přirozené reprodukce samičí populace chovu skotu

Ukazatel	Výsledek v roce 1976		Prognóza 1990	Intenzivní obrát stáda — návrh ÚVSH rok 1990	
	ČSR	ČSSR		ČSR	ČSSR
Podíl jalovic na celkovém počtu mladého skotu (%)	42,4	43,4	39,4	41,9	42,2
Podíl jalovic na stavu skotu celkem (%)	25,3	25,7	23,5	26,7	27,0
Počet živě naroz. telat na 1 000 potenciálních plemenic	600	551	631	673	668
Počet odchovaných telat na 1 000 potenciálních plemenic	486	446	599	626	622

Celkový počet potenciálních plemenic je uvažován jako součet stavů krav a jalovic nad 6 měsíců.

Současná struktura chovu skotu (stav k 1. 1. 1977) vykazuje vysoký podíl kategorie jalovic při relativně nízkém reprodukčním efektu samičí populace jako celku. Tento stav dokumentují údaje v tab. IX. Uplatnění zrychleného intenzivního obrátu stáda skotu by umožnilo zvýšení efektu přirozené reprodukce krav a jalovic o 12 % v ČSR a o 21 % v průměru ČSSR. Při současném snížení ztrát hynutím a radikálním omezením dodávky telat k jatečným účelům by pak bylo reálné dosáhnout zvýšení počtu odchovaných telat na 1 potenciální plemenic o 29 % v ČSR a o 39 % v ČSSR.

SOUHRN

Při objektivně daném tempu přirozené reprodukce skotu nabývá v podmínkách ČSSR ve vazbě na požadavky společnosti prioritního významu výroba hovězího masa. Základnou rozvoje výroby jatečného skotu je růst počtu narozených telat. Příspěvek obsahuje posouzení produkční a ekonomické efektivity dvou odlišných typů dlouhodobého rozvoje chovu skotu formou srovnávacího rozboru čtyř modelů obrátu stáda. Výsledky rozboru vyznívají ve prospěch typu zrychleného, intenzivního obrátu stáda skotu, jehož základním principem a cílem je maximální využití dostupných a ekonomicky nejvýhodnějších zdrojů přirozené reprodukce skotu.

Počítá se se získáním podstatné části přírůstku narozených telat totálním zapouštěním všech jaloviček, které dosáhnou požadovaných standardů živé hmotnosti. Podstatou ekonomické výhodnosti je souběh růstu matky s růstem a vývinem plodu.

Rozvoj počtu narozených telat je pak vyjádřen konvergentní geometrickou řadou, jejíž vyhodnocení prokazuje objemovou i časovou dostupnost splnění náročných požadavků na výhledovou produkci jatečného skotu. V kvalitativních ukazatelích (měrná spotřeba krmiv, fondová náročnost) je možné dosáhnout zlepšení o 5—10 % ve srovnání s dosud uplatňovaným typem rozvoje stáda skotu.

Došlo dne 3. 6. 1977

Adresa autora:

Ing. Václav Váňa, Ústav pro vědeckou soustavu hospodaření, Těšnov 65, 110 06 Praha 1

V poľnohospodárstve sa začali po XIV. a XV. zjazde KSČ uplatňovať kvalitatívne zmeny dlhodobého charakteru. Ich základom je proces ďalšieho priemyselňovania poľnohospodárstva, sprevádzaný uplatňovaním nových organizačných foriem socialistickej poľnohospodárskej veľkovýroby a prehĺbovaním vzájomných vzťahov medzi poľnohospodárstvom, priemyslom a ďalšími odvetviami národného hospodárstva. Všestranné združovanie a spájanie s priemyslom vyjadruje najpodstatnejší rys spoločensko-ekonomických premien nášho poľnohospodárstva v súčasnosti.

Kooperačné a integračné vzťahy medzi poľnohospodárstvom a potravinárskym priemyslom sa doteraz uskutočňovali ojedinele, nanedobudli širší charakter a rozsah, vykonávali sa prevažne len z lokálnej iniciatívy a boli najslabším miestom celého procesu koncentrácie a špecializácie. Táto skutočnosť vyplýva z nedostatočne ujasnených ekonomických a právnych podmienok.

MÄSOVÝ PRIEMYSEL

Mäsový priemysel je najväčším výrobným odborom potravinárskeho priemyslu na Slovensku a to rozsahom výroby i rozsahom tržieb za poľnohospodársku živočíšnu produkciu. V súčasnosti predstavuje objem výroby mäsového priemyslu 6,5 mld Kčs, čo je 28 % celoslovenskej hrubej výroby potravinárskeho priemyslu.

V najbližších 10 rokoch sa predpokladá dynamický rozvoj mäsového priemyslu, nákup hovädzieho mäsa má vzrásť na Slovensku zo 187 000 t v roku 1975 na 209 400 t v roku 1980, t.j. o 11,1 %, a v roku 1985 má nákup jatočného hovädzieho dobytku dosiahnuť 260 000 t, čo je o 12,4 % viac ako sa predpokladá v roku 1980. Nákup jatočných teliat je v obidvoch päťročniciach rovnaký a dosiahne hodnotu 5 000 t.

Je nesporné, že pri podstanom vzostupe výroby a nákupu jatočného dobytku v 6. a 7. päťročnici pri zachovaní príčin doterajšieho časove nerovnomerného nákupu, napätosť medzi spracovateľskými kapacitami a trhovou produkciou hovädzieho mäsa sa môže ďalej zvýšiť. Z tohoto dôvodu je nevyhnutné riešiť zrovnomenenie nákupu hovädzieho mäsa. Najvyššia špička je v mesiacoch apríl a jún, v mesiacoch október a november je výrazný pokles, ktorý je zapríčinený nevyrovnaným pripúšťaním kráv a jalovíc a v dôsledku toho aj nevyrovnaným telením v priebehu roka.

Na nevyrovnané dodávky vplývajú zhruba 4 faktory: okrem sezónnosti v pripúšťaní pôsobí na pokles nákupu veľmi často skutočnosť, že poľnohospodárske podniky, ktoré neplnili požiadavku plánu, zastavia predaj jatočného dobytká, aby sa vyššia úroveň nákupu nestala základom pre stanovenie plánu v budúcom roku. Ďalším faktorom sú organizačné problémy s uskladnením zvierat v období sviatkov na strane odberateľov. V decembri je často dávaný zákaz OPS vyradovať dojnice v tých poľnohospodárskych podnikoch, kde nie sú splnené plánované stavy dojníc. Na základe tohoto opatrenia zostávajú dojnice navrhnuté na vyradenie v poľnohospodárskych podnikoch a blokujú časť ustajňovacích kapacít.

Ďalším faktorom sú regulačné zásahy nákupných organizácií, ktoré majú obmedzené kapacity na spracovanie jatočného dobytká. Preto v období špičiek sú ponuky zo strany poľnohospodárskych podnikov zastavované a nákup sa odďaľuje.

Aby sa narodenie teliat, ktoré v roku 1975 predstavuje v mesiaci marec až 13,4 % (apríl 12 %) ročného telenia oproti optimálnemu teleniu o hodnote 8,3 % zrovnomenilo v jednotlivých krajoch Slovenska, bude potrebné zrovnomeniť telenie takto:

- ZSK v mesiaci marec a apríl z terajších 10,3 % a 10,6 % na 9,3 a 9,6 % do roku 1985,

- v SSK v mesiaci marec a apríl z 15,0 % a 14,3 % na 14 % a 12,5 % do roku 1985,

- vo VSK v mesiaci marec a apríl z 16,5 % a 14,4 % na 14 % a 12 % do roku 1985.

Nevyrovnanosť výroby a nákupu jatočného dobytká je vyvolávaná nevyrovnanosťou výživy v jednotlivých ročných obdobiach predovšetkým v Stredoslovenskom a Východoslovenskom kraji. Úroveň výživy v priebehu roka často ovplyvňuje aj zabrezávanie kráv a jalovic. Vo výkrme bude potrebné uplatňovať intenzívne metódy kŕmenia, čím sa zníži závislosť od zeleného kŕmenia a postupne sa prejde na celoročné skrmovanie tvarovaných krmív. Pozitívny vplyv na zrovnomenenie nákupu hovädzieho mäsa bude mať plnenie šľachtiteľského programu v chove hovädzieho dobytká a zabezpečenie budovania veľkokapacitných fariem ako to umožňujú koncepčné zámery investičnej výstavby.

Podľa dlhodobého výhľadu do roku 1985 majú sa na Slovensku a v jednotlivých krajoch nakúpiť objemy jatočných ošípaných živej hmotnosti uvedené v tabuľke I.

Nákup jatočných ošípaných v období 6. päťročnice vzrastie o 66,7 tis. t, t.j. o 29,1 %, a v 7. päťročnici o 29,5 tis. t, t.j. o 10 %.

Špička v nákupe jatočných ošípaných sa koncentruje na mesiace marec a jún a celý 4. štvrťrok. Za účelom zrovnomenenia nákupu je potrebné v období do roku 1985 zabezpečiť v CVFP, aby sa pripúšťanie a prasnica priblížilo mesačnému optimu (8,3 %). Väčšiu pozornosť bude potrebné venovať JRD, ktoré sa na celkovom nákupe jatočných ošípaných podieľajú tromi štvrtinami, aby nedochádzalo k vyskladňovaniu koncom jednotlivých štvrťrokov i za cenu nižších porážkových hmotností a nesplnenia nákupných úloh v jednotlivých mesiacoch.

Dlhodobý výhľad trhovej produkcie ovčieho mäsa za jednotlivé kraje a Slovensko je uvedený v tab. I. Na zvýšení trhovej produkcie sa bude v hlavnej miere podieľať jahňacie mäso z intenzívneho, polointenzívneho a mliečného výkrmu.

I. Výhľad nákupu jatočných ošípaných a ovčieho mäsa

	Nákup jatočných ošípaných živej hmotnosti v tis. t			Nákup ovčieho mäsa v tis. t		
	1975	1980	1985	1975	1980	1985
ZSK	151,2	183,6	206,0	1,9	3,2	7,4
SSK	38,7	56,3	58,0	2,4	3,6	8,1
VSK	38,9	55,6	61,0	2,0	3,1	7,7
SSR	228,8	295,5	325,0	6,3	9,9	23,2

Číselné údaje sú prevzaté z programu zrovnomenenia nákupu a spracovania živočíšnych výrobkov v SSR.

V dlhodobých zámeroch sa počíta s tým, že v najbližších 10 rokoch bude okrem rekonštrukcie niektorých súčasných prevádzok dobudovaná sieť moderných mäsových kombinátov:

VSK — Spišská Nová Ves, Rožňava, Kežmarok, Mraziareň Košice;

SSK — Lučenec, Tvrdošín, Brezno;

ZSK — Nové Zámky, Dunajská Streda, Konzerváreň a mraziareň Sereď.

V najbližšom roku 1978 dôjde k podstatným zmenám v odberateľsko-dodávateľských vzťahoch v tom smere, že terajší medzičlánok — nákupná organizácia sa vylúči a delimituje sa k mäsovému priemyslu. Doteraz vykonávaný nákup jatočných zvierat na pevno sa zmení na nákup na pevno v mäse. V súčasnosti sa týmto spôsobom vykonáva nákup jatočných ošípaných v moderných prevádzkach mäsiarstva (napr. v roku 1976 sa týmto spôsobom nakúpilo 15,5 tis. t jatočných ošípaných), v budúcnosti sa týmto spôsobom budú nakupovať aj ostatné druhy jatočných zvierat.

Predpokladaný vývoj v nákupe mäsa celkom (bez jatočnej hydiny) a v spracovateľských kapacitách do roku 1985 je uvedený v tab. II.

II. Nákup mäsa celkom (bez jatočnej hydiny) a spracovateľské kapacity do roku 1985

	Nákup mäsa v tis. t živej hmotnosti			Spracovateľské kapacity — mäso vo vise v tis. t		
	1975	1980	1985	1975	1980	1985
ZSK	238,2	284,9	326,7	111,4	170,6	180,3
SSK	92,8	116,5	139,0	37,1	74,2	92,3
VSK	98,6	118,3	146,3	73,3	71,1	89,2
SSR	429,6	519,7	612,0	221,8	315,9	361,8

Predpokladaná štruktúra nákupu jatočných zvierat v rozhodujúcej miere determinuje aj možnosti časového zrovnomenia jednotlivých druhov jatočných zvierat. Straty v jednotlivých mesiacoch vzniknuté na hmotnosti zvierat úhynom, vo výťažnosti a kvalite predstavujú v niektorých mesiacoch až 15 mil. Kčs (referát ing. Špačinského na konferencii v Nitre). Prostriedky, ktoré sa získajú zrovnomením prísunu, lepším využitím fondu pracovnej doby pracovníkov je možné efektívne využiť na hmotnú zainteresovanosť pre podniky, ktoré budú zabezpečovať vyrovňovanie výkyvov v prísune jatočných zvierat.

V 6. a 7. päťročnici sa predpokladá podstatne väčšia investičná účasť mäsového priemyslu na výstavbe moderných veľkokapacitných zariadení pre výkrm jatočných zvierat. V súčasnosti sa mäsový priemysel zúčastňuje svojimi prostriedkami na výstavbe troch veľkokapacitných zariadení: výkrmňa hovädzieho dobytku v Dunajskej Strede, výkrmňa ošípaných vo Zvolene a vo veľkochove drobných hospodárskych zvierat v SPP „Branko“ Nitra. Rozvoj integračných vzťahov mäsového priemyslu s poľnohospodárstvom je možné uskutočňovať rýchlym tempom v spojitosti s prestavbou výrobnotechnickej základne poľnohospodárstva na úseku chovu hovädzieho dobytku, pri racionalizácii chovu ošípaných a oviec. Pre tento rozvoj je potrebné zabezpečiť včasnú plánovaciu a projektovú prípravu, pri realizácii vytvoriť priestor už v samotnom pláne v oblasti financovania investičnej výstavby.

HYDINÁRSKY PRIEMYSEL

Integračné vzťahy hydinárskeho priemyslu a priemyslovej hydiny prvého výroby sa stali výrazom ekonomickej koncentrácie a efektívnej delby práce. Kooperácia hydinárskeho priemyslu so SPP bola rozhodujúcim zdrojom vzájomných vzťahov a skúseností. Druhým význačným činiteľom pre rozvoj kooperačných a integračných vzťahov hydinárskeho priemyslu a špecializovanej prvého výroby bolo napriamanie odberateľsko-dodávateľských vzťahov — uskutočnením delimitácie nákupu jatočnej hydiny a vajec od podnikov PNZP do pôsobnosti podnikov hydinárskeho priemyslu.

Predpokladaný vývoj trhovej produkcie jatočnej hydiny a vajec podľa dlhodobého výhľadu do roku 1985 za kraje a Slovensko je uvedený v tab. III.

III. Vývoj trhovej produkcie jatočnej hydiny a vajec

	Nákup jatočnej hydiny v tis. t			Nákup konzumných vajec v mil. ks		
	1975	1980	1985	1975	1980	1985
ZSK	30,0	37,2	43,0	337,0	373,0	510,0
SSK	12,6	18,2	24,0	131,0	184,0	250,0
VSK	15,9	21,6	26,0	152,0	213,0	280,0
SSR	58,5	77,0	93,0	620,0	770,0	1 040,0

Podiel jednotlivých druhov hydiny na celkovom nákupe je uvedený v tab. IV.

Charakteristickým znakom 6. päťročnice bude dodržiavanie prakticky takej istej štruktúry rotačných a sezónnych producentov jatočnej hydiny ako bola v 5. päťročnici. V období 7. päťročnice bude potrebné znížiť podiel sezónnych výkrmcov na minimum, resp. úplne nahradiť výrobu jatočnej hydiny v rotačných výrobníach.

Zabezpečenie výroby a nákupu jatočnej hydiny počíta oproti doterajšiemu stavu s podstatne vyššou koncentráciou a nižším počtom výkrmcov (tab. V).

IV. Percentuálny podiel jednotlivých druhov hydiny na celkovom nákupe jatočnej hydiny

Ukazovateľ	1975	1980	1985
Brojlerové kurčatá	78,7	76,0	73,3
Brakované sliepky	7,8	5,8	5,0
Morky	3,5	6,8	9,7
Husi	4,1	6,5	7,2
Kačice	5,9	4,9	4,8

V. Zabezpečenie výroby a nákupu jatočnej hydiny

	1980			1985		
	Počet nosnicových hospodárstiev	Stav nosníc tis. ks	Podiel v %	Počet nosnicových hospodárstiev	Stav nosníc tis. ks	Podiel v %
ZSK	11	1 275	43,6	10	2 000	48,3
SSK	7	807	27,6	6	1 032	24,9
VSK	7	840	28,8	7	1 110	26,8
SSR	25	2 922	100,0	23	4 142	100,0

V doterajšej činnosti vložil hydinársky priemysel v rámci kooperačno-integračných vzťahov do 25 organizácií (12 SPP a 13 špecializovaných JRD a ŠM) celkom 40 mil. Kčs vo forme vkladov investičných a prevádzkových podielov a príspevkových dotácií. V ďalšej činnosti do roku 1990 pre zlepšenie odberateľsko-dodávateľských vzťahov sa predpokladá vybudovanie troch nových kombinátov pre výrobu brojlerového mäsa (kapacita 1 kombinátu je 6 mil. ks ročne) s umiestnením vo všetkých troch krajoch po jednom. Prudký rast morčieho mäsa si vyžiada do roku 1990 výstavbu troch nových kombinátov (kapacita 1 kombinátu je 3 000 t mäsa). Výstavba

kombinátu v okrese Zvolen bola v 6. päťročnici schválená a ďalšie dva sa vybudujú vo Východoslovenskom a Západoslovenskom kraji. Ďalší potrebný prírastok 7 tis. t morčieho mäsa bude kooperačnými väzbami nadväzovať na rozmnožovacie chovy SPP „Branko“ Nitra. V chove husí sa do roku 1990 predpokladá vybudovanie dvoch kombinátov (kapacita 1 kombinát-3 tis. t mäsa, 80 t pečene) v 7. a 8. päťročnici v okresoch Michalovce a Dunajská Streda, čím by sa pokryl celý predpokladaný nárast oproti roku 1975.

Pri zabezpečovaní vertikálno-horizontálneho organizačného procesu zohrá významnú úlohu založené kooperačné hydinárske združenie s celoslovenským charakterom. Členmi KHZ sú výrobné podniky s významnou výrobou násadových vajec, jatočnej hydiny a konzumných vajec, organizácia zabezpečujúca krmné zmesi, veterinárna služba a výskum. Za prepojenie celej vertikály zodpovedá hydinársky priemysel, ktorého riaditeľ z poverenia MPVŽ je aj predsedom KHZ.

MLIEKÁRENSKÝ PRIEMYSEL

Od začiatku socializácie poľnohospodárstva pomáhali pracovníci mliekárni pri presadzovaní moderných technológií. Vzájomná spolupráca bola zameraná aj na poradenskú činnosť, hlavne na odstránenie tuberkulózy, brucelózy a mastitídy. Po roku 1960 sa začalo pristupovať k ďalším formám spolupráce — výrobe krmných zmesí a sušení mlieka.

Objem nákupu mlieka a spracovateľské kapacity sa budú za jednotlivé kraje a Slovensko celkom vyvíjať v množstvách uvedených v tab. VI.

VI. Nákup mlieka a spracovateľské kapacity

	Nákup mlieka v mil. litrov			Spracovateľské kapacity v mil. litrov		
	1975	1980	1985	1975	1980	1985
ZSK	595,6	697,6	815,0	671,6	770,4	966,2
SSK	294,3	379,0	495,0	354,4	444,2	710,8
VSK	287,3	383,4	510,0	397,4	491,6	610,8
SSR	1 177,2	1 460,0	1 820,0	1 423,6	1 706,2	2 287,8

Nákup mlieka v celoslovenskom meradle vzrastie v 6. päťročnici o 21,4 %, t.j. o 253 mil. l. V 7. päťročnici je tempo rastu nákupu mlieka ešte náročnejšie, nakoľko nákup sa má zvýšiť o 390 mil. litrov, t.j. o 27,3 %. Na predpokladanom prírastku v 6. päťročnici sa bude Západoslovenský kraj podieľať 40,3 %, ostatné dva kraje tak isto priemerane vo vzťahu k objemu výroby. Obdobné tendencie medzi jednotlivými krajinami možno sledovať aj v 7. päťročnici. Prírastok kapacít pre základné ošetrovanie mlieka predstavuje v 6. päťročnici 282,6 mil. l, z čoho pripadá na ZSK 98,8 mil. l, na SSK 89,6 mil. l a zbývajúcich 94,2 mil. l na VSK. V 7. päťročnici vzrastú kapacity až o vyše 581 mil. l, pričom viac ako 45 % z toho prírastku pripadá na SSK a VSK.

Na zrovnomenanie využitia kapacít bude mať podstatný vplyv aj zrovnomenenie dodávok mlieka v priebehu jednotlivých rokov. Rozhodujúci vplyv na nerovnomernosť vo výrobe a nákupe mlieka má nerovnomernosť telenia. Najvyšší nákup mlieka je v mesiacoch máj až august, teda na vrchole laktačnej krivky po hromadnom telení v mesiacoch marec až máj. Preukazaná závislosť je najvýraznejšia v SSK a VSK. Hlavné ťažisko v zrovnomenení dodávok bude spočívať v zrovnomenení pripúšťania a telenia kráv ako aj z vyrovnanej výživy v priebehu celého roka.

Rozvoju trhovej produkcie mlieka nezodpovedá celková spracovateľská kapacita mliekárenského priemyslu, pričom v roku 1971 bolo potrebné usušiť 30 604 tis. l mlieka, v ďalších rokoch 5. päťročnice zhruba po 40 mil. l mlieka. Okrem toho bol nedostatok spracovateľských kapacít riešený aj vysokými dodávkami tekutého odstredeného mlieka pre kŕmne účely, ktoré hlavne v letnom období prevyšovali potreby poľnohospodárskych podnikov.

Na uvedený stav vplýva negatívne aj skutočnosť, že poľnohospodárske podniky nie sú dostatočne pokryté chladiarenskými kapacitami a mliekárne v dobe špičiek svojimi spracovateľskými kapacitami nestačia na zvýšené úlohy.

V uplynulej päťročnici boli vybudované sušiarne mlieka v Nových Zámkoch, Prievidzi, Sabinove, Rimavskej Sobote a v Michalovciach. V priebehu tejto päťročnice sa dobuduje výrobná mliečnych kŕmnych zmesí v Šeredi, Lipt. Mikuláši a v Sp. Novej Vsi. V júli roku 1975 sa začalo mlieko sušiť v sušiarňach v Leviciach a v Lučenci.

Kooperačno-integračné vzťahy medzi mliekárenským priemyslom a poľnohospodárskou prvovýrobou sa najviac prejavili pri budovaní veľkokapacitných mliečnic. Spoločné veľkokapacitné mliečnice boli v uplynulej päťročnici vybudované na ŠM Trnovec a Malacky, JRD Polárikovo, Šafa, Tešedíkovo, Orechová-Pôtoň, Horné Saliby, Vlčany a Plášťovce. Pre pokračovanie spolupráce v tejto oblasti bude potrebné vyjasniť ekonomické pravidlá pri poskytovaní finančnej účasti štátneho sektoru so sektorom družstevným. Doterajšia pomoc sa sústreďuje do projekčnej oblasti prizabezpečovaní chladiarenskej techniky a pri montáži technologických zariadení pracovnými skupinami mliekární.

Pre zlepšenie akosti mlieka sa vyžaduje vybudovať nákupné oblasti pre špecializovanú mliekárenskú výrobu formou kooperačných dohôd medzi mliekárenským priemyslom a poľnohospodárskymi podnikmi. Cieľom je zvýšenie efektívnosti, hlavne skrátením dopravných ciest, lepším využitím základných fondov a koncentráciou a špecializáciou mliekárenskej výroby. Zo strany poľnohospodárov bude potrebné vytvárať podmienky pre postupnú koncentráciu dojníc a s tým súvisiacou výstavbou veľkokapacitných mliečnic s požadovaným vychladením mlieka pod 10 °C.

ZÁVER

V súlade so zásadami ďalšieho rozvoja koncentrácie, špecializácie a integračných vzťahov medzi poľnohospodárskou výrobou a potravinárskym priemyslom a závermi októbrových zasadnutí ÚV KSC a ÚV KSS sa budú tieto vzťahy ďalej konkretizovať v realizačných programoch. V súčasnosti sú kooperačno-integračné vzťahy najviac rozvinuté v hydi-

nárskom priemysle a v priebehu 7. a 8. päťročnice sa očakáva, že budú realizované prakticky na 100 %. V mäsovom priemysle v roku 1978 postupne dôjde k napriamaniu väzieb medzi mäsovým priemyslom a poľnohospodárskou prvovýrobou.

V uvedenom príspevku sme sa zaoberali aj zosúladením trhovej produkcie živočíšnej výroby s kapacitami jednotlivých odvetví potravinárskeho priemyslu z hľadiska zrovnomenenia dodávok živočíšnych produktov v jednotlivých mesiacoch, čo bude mať podstatný vplyv na rozvoj vzájomných vzťahov.

Pre ďalší rozvoj kooperačno-integračných vzťahov medzi poľnohospodárskou prvovýrobou a potravinárskym priemyslom bude potrebné zabezpečiť včasnú plánovaciú a projektovú prípravu, pre realizáciu vytvoriť priestor už v samotnom pláne v oblasti financovania investičnej výstavby.

Literatúra

HOMOLKA, Š. et al.: Program zrovnomenania výroby, nákupu a spracovania živočíšnych výrobkov v SSR. [Záverečná správa.] Bratislava, ÚVSH 1976.

JANDA, V.: Sezónnosť v nákupe jatečného skotu, její příčiny a důsledky. Zeměd. Ekon., 22, 1976, č. 8, s. 507—510.

Rozvoj kooperačných a integračných vzťahov medzi spracovateľskými a výrobnými poľnohospodárskymi podnikmi. [Referáty z celoslovenskej konferencie k otázkam koncentrácie a špecializácie v poľnohospodárstve.] Nitra 7.—9. 9. 1976.

Zborník referátov a diskusných príspevkov z koordinačnej porady GRT mäsového priemyslu, Kováčova 26. 1. 1977, 47 s.

Došlo dňa 9. 8. 1977

Adresa autorov:

Ing. Václav Pavlík, Ing. Michal Hadbavný, Ústav pre vedeckú sústavu hospodárenia, oblasťná stanica, Krmanova 1, 040 00 Košice

V procese priemyselného poľnohospodárskej výroby najďalej pokročila výroba vajec. Túto skutočnosť umožnil dosiahnutý vedeckotechnický pokrok predovšetkým v týchto faktoroch výrobného procesu:

- biologických: plemeno, úžitkový typ, úroveň výživy;
- technických: ustajňovacie priestory, technologické linky;
- organizačných: koncentrácia, špecializácia, priemyselná organizácia práce a pod.

Efektívne uplatnenie vedeckotechnického pokroku v biologických a technických faktoroch bolo možné zabezpečiť v praxi jedine takou koncentráciou výroby, ktorá by umožnila zaviesť veľkovýrobnú technológiu a priemyselnú organizáciu práce. Preto poľnohospodárska prvovýroba pristúpila v odvetví výroby vajec k budovaniu špecializovaných výrobných jednotiek s vysokou koncentráciou. Budovanie špecializovaných výrobných jednotiek prebiehalo na Slovensku rôznymi organizačnými formami, a to jednak v rámci GRT Hydinárskeho priemyslu, ďalej špecializovanými farmami na niektorých štátnych majetkoch alebo JRD a najmä formou spoločných poľnohospodárskych podnikov.

Rozbor súčasného stavu materiálno-technickej základne socialistického hydinárstva na Slovensku (Ižáková 1977, Naď 1975) ukazuje na to, že z viacerých organizačných foriem v procese priemyselného výroby vajec nadobúdajú dominantné postavenie spoločné poľnohospodárske podniky. Tento príspevok si preto kladie za cieľ vyhodnotiť náklady na výrobu vajec práve v tejto organizačnej forme.

PREDMET A METODIKA SLEDOVANIA

Porovnaním vlastných nákladov na 100 ks vajec medzi SPP a súborom jednotných roľníckych družstiev chce príspevok poukázať na to, o čo je výroba vajec organizovaná priemyselným spôsobom v SPP efektívnejšia ako ich výroba v nízkokapacitných prevádzkach nešpecializovaných členských organizácií.

Do súboru spoločných poľnohospodárskych podnikov sú zahrnuté všetky spoločné podniky na výrobu vajec na území SSR. Koncentrácia nosníc sa v tomto súbore pohybuje od 35 tis. do 105 tis. ks. Vo všetkých prípadoch ide o klietkový chov sliepok. Klietky sú väčšinou jedno až trojpodlažné typu Kc 3000, Big Dutchman, Flatt Deck, Funky, R-20.

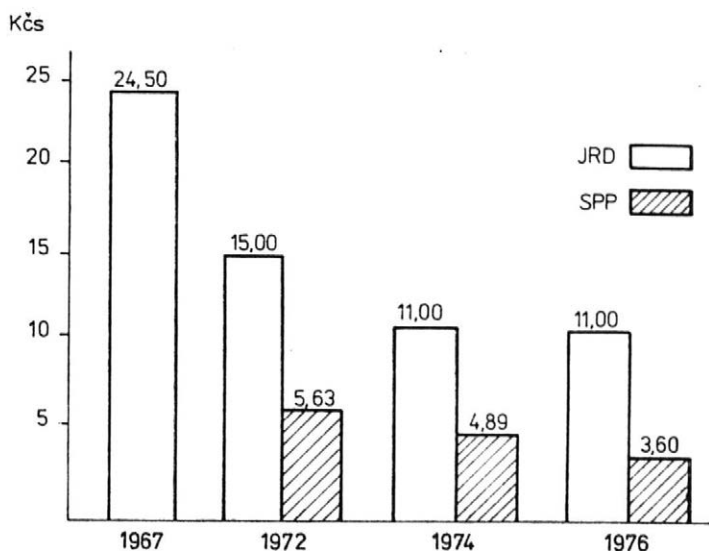
Norma obsluhy sa v uvedených podnikoch pohybuje podľa použitej technológie od 5 do 15 tis. nosníc.

Súbor JRD predstavuje tie družstvá, ktoré sú zaradené do stáleho súboru pre sledovanie vlastných nákladov hlavných poľnohospodárskych produktov. V rámci tohto súboru JRD sa nachádzajú ešte tie, ktoré organizujú výrobu vajec ako organickú súčasť nešpecializovanej výroby. Ide o koncentráciu (až na malé výnimky) od 2 do 5 tis. ks nosníc s produktivitou živej práce okolo 500—1 000 ks nosníc na jedného ošetrovateľa. Väčšina nosníc je v tomto súbore JRD chovaná na hlbokoj podstielke, avšak v poslednej dobe sa už aj tu objavuje klieťkový chov.

Pri analýze vlastných nákladov bola použitá predovšetkým porovnávací metóda.

POROVNANIE VLASTNÝCH NÁKLADOV NA 100 ks VAJEC MEDZI SPP A SÚBOROM JRD

Za najpresvedčivejší argument dokazovania ekonomickej výhodnosti výroby vajec priemyselnými formami v SPP z celospoločenského hľadiska možno považovať vlastné náklady, pretože tieto ako jedna z hlavných ekonomických kategórií najlepšie umožňujú vyjadriť množstvo spotrebovanej živej a zhmotnenej práce, vynakladanej vo výrobnom procese.

1. Úroveň pracovných nákladov v Kčs vynaložených na 100 ks vajec v súbore JRD a SPP

Pre porovnanie úrovne vlastných nákladov sú v tab. I uvedené len tie zložky nákladov, ktoré svojím obsahom najlepšie vyjadrujú proces prebiehajúci pri priemyselní výroby vajec v spoločných poľnohospodárskych podnikoch.

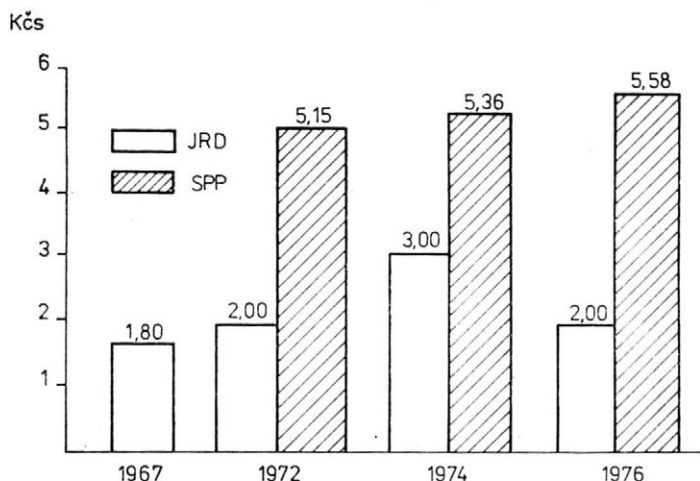
Proces priemyselní výroby vajec sa markantne prejavil v znížení pracovných nákladov. Zatiaľ čo v roku 1967 sa vynaložilo v súbore JRD

I. Porovnanie vlastných nákladov na 100 ks vajec medzi SPP a súborom JRD v SSR

Ukazovateľ	Vlastné náklady na 100 ks vajec v Kčs								
	SPP				1967	Súbor JRD			
	1972	1974	1976	Ø 1972-76		1972	1974	1976	Ø 1972-76
Pracovné náklady	5,63	4,89	3,60	5,00	24,50	15,00	11,00	11,00	12,20
Materiálne a finančné náklady celkom	69,15	64,67	61,86	65,11	82,30	72,00	78,00	75,00	74,46
Z toho: krmivo	30,75	33,62	32,95	32,71	54,10	45,00	48,00	43,00	44,60
odpisy ZP	5,15	5,36	5,58	5,13	1,80	2,00	3,00	2,00	2,60
odpisy zvierat	11,05	12,13	12,75	11,83	11,00	11,00	12,00	12,00	11,60
ostatné materiálne a finančné náklady	22,20	13,56	10,58	15,44	15,40	14,00	15,00	18,00	15,66
Vlastné náklady spolu	74,78	69,56	65,46	70,11	106,80	87,00	89,00	86,00	86,66
Vedľajší výrobok	0,04	0,62	Ø	0,55	Ø	1,00	1,00	2,00	1,20
Vlastné náklady na 100 ks vajec	74,74	68,94	65,46	69,56	106,80	86,00	88,00	84,00	85,46
Priemerná úžitkovosť v ks	238,00	248,00	256,00		162,00	207,00	222,00	227,00	×

na výrobu 100 ks vajec 24,50 Kčs a pracovné náklady predstavovali 25,58 % z vlastných nákladov, v roku 1976 vynaložili SPP na výrobu 100 ks vajec 3,60 Kčs pracovných nákladov, čo činí 5,50 % z úrovne vlastných nákladov v uvedenom roku. Úroveň pracovných nákladov ako aj vývoj a úsporu živej práce vo výrobe vajec vidieť z obr. 1.

Vysoká úspora živej práce bola umožnená zavedením veľkovýrobných technológií. Možno to dokumentovať aj porovnaním podielu odpisov základných prostriedkov na celkovej úrovni vlastných nákladov v jednotlivých súboroch, ktoré je uvedené na obr. 2.

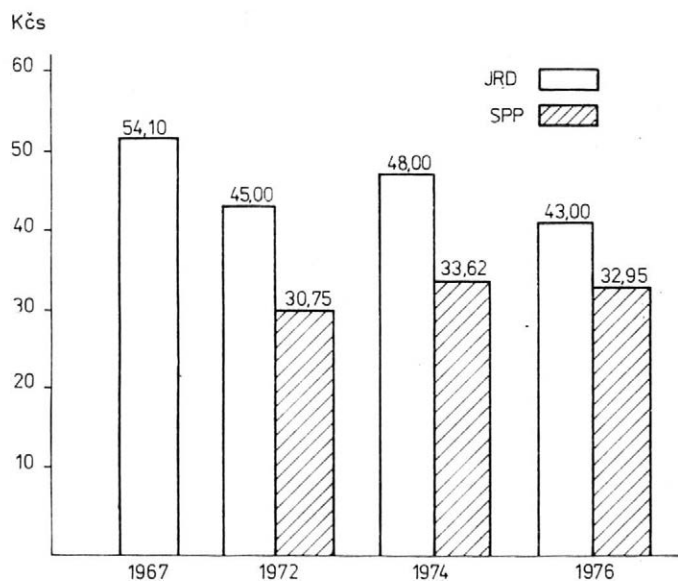
2. Porovnanie úrovne odpisov ZP v Kčs zahrnutých do nákladov na výrobu 100 ks vajec v SPP a JRD

Moderná technológia chovu nosníc v kliebkach spôsobila rast podielu odpisov, a to z 1,80 Kčs v roku 1967 v súbore JRD na 5,58 Kčs v roku 1976 v súbore SPP. Odpisy vzrástli 3,1-násobne, nepresiahli však výšku poklesu pracovných nákladov. Pracovné náklady za sledované obdobie poklesli 6,8-násobne. Z tohto porovnania ako aj z vývoja materiálových nákladov (tab. I), ktoré za sledované obdobie klesli na 75,28 %, možno usudzovať na to, že substitúcia živej práce sa vyvíja pri priemyselnení výroby vajec cestou SPP priaznivo a že dosiahla žiadúce hodnoty.

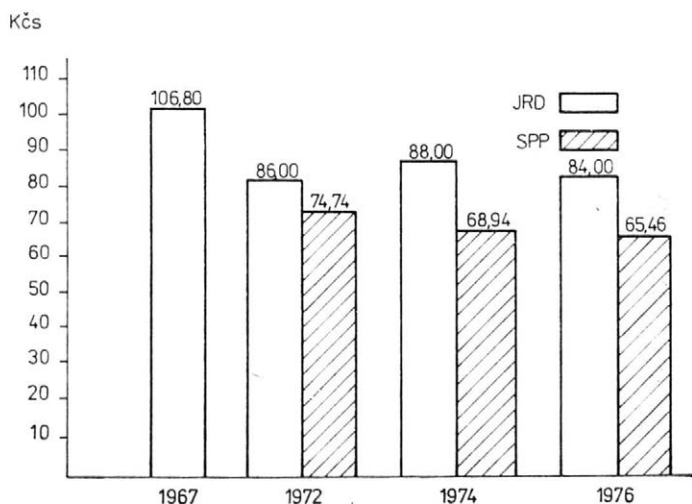
Okrem substitúcie živej práce prácou zhmotnenou sa kladne odráža proces priemyselnenia výroby vajec formou SPP i v znížení spotreby krmív. Spoločné poľnohospodárske podniky na Slovensku vynakladali na 100 ks vajec v priemere za roky 1972—1976 32,71 Kčs na krmivá, zatiaľ čo súbor sledovaných JRD za toto obdobie vynaložil na krmivá 44,60 Kčs. Toto zistenie je zvlášť dôležité, pretože potvrdzuje prednosť veľkovýrobnej technológie výroby vajec i z hľadiska úspory krmiva. Z údajov na obr. 3 je zrejmé, že priemyselnenie výroby vajec v SPP prináša zníženie spotreby krmív na jednotku produkcie a tým umožňuje vyrobiť z rovnakého množstva krmív viacej živočíšnych produktov.

Úspora živej práce a zníženie spotreby krmív sa prejavilo na celkovej úrovni vlastných nákladov. Porovnateľné vlastné náklady sa znížili zo 106,80 Kčs v roku 1967 v súbore JRD na 65,46 Kčs v roku 1976 v súbore SPP, t. j. o 38,7 %.

Z tabuľkového porovnania, ako aj zo znázornenia vlastných nákladov na obr. 4 vidieť, že v spoločných podnikoch sa vynakladá na 100 ks vajec 2,5-krát menej pracovných nákladov než v sledovanom súbore JRD. Najväčší podiel materiálových nákladov tvoria krmivá, ktorých spotreba je v spoločných podnikoch podstatne nižšia ako v JRD. Vyššiu spotrebu krmív v JRD si možno vysvetliť tým, že časť spotrebovaných krmív na JRD pripadá na vlastné krmivá, ktoré nie sú tak kvalitné ako obohatené kŕmne zmesi.

3. Spotreba krmív v Kčs na výrobu 100 ks vajec v súbore JRD a SPP

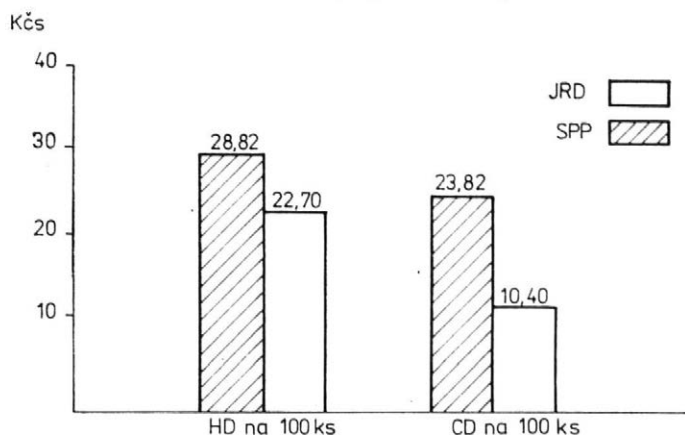

4. Vlastné náklady v Kčs na 100 ks vajec v súbore JRD a SPP za roky 1967—1976

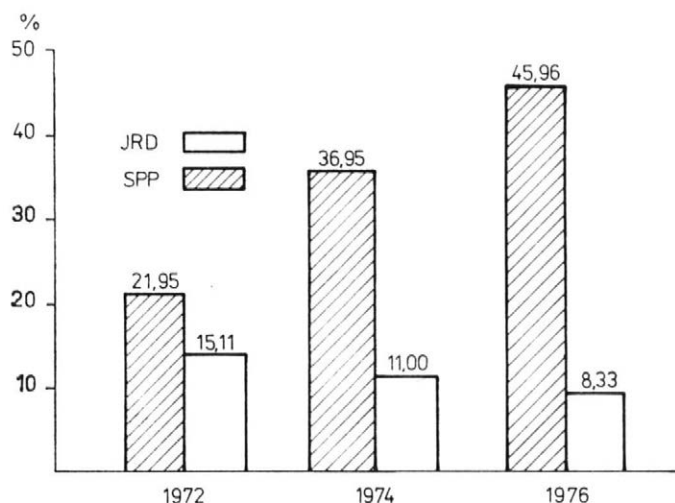
Pokles živej práce, nižšia spotreba krmiva a vyššia úžitkovosť v SPP sú prvkami, ktoré majú hlavný vplyv na dosahovanú úroveň vlastných nákladov. Úroveň vlastných nákladov je v súbore SPP nižšia v priemere za roky 1972–1976 o 15,90 Kčs na 100 ks a dosahuje v roku 1976 78 % úrovne vlastných nákladov súboru JRD.

POROVNANIE VYBRANÝCH UKAZOVATEĽOV EKONOMIKY VÝROBY VAJEC MEDZI SPP A SÚBOROM JRD

Pri zisťovaní ekonomickej výhodnosti výroby vajec v SPP nie je možné vystačiť len s porovnaním úrovne vlastných nákladov na 100 ks vajec medzi SPP a JRD. Treba mať na zreteli aj to, že ekonomiku výroby okrem jej nákladovosti ovplyvňujú aj jej výsledky dosiahnuté v poľnohospodárskom podniku. To znamená, že je potrebné poukázať na to, aké ekono-

5. Hrubý a čistý dôchodok v Kčs na 100 ks vajec v SPP a JRD v priemere za roky 1972–1976

6. Miera rentability výroby vajec v SPP a JRD za roky 1972–1976

II. Porovnanie vybraných ekonomických ukazovateľov na 100 ks vajec medzi SPP a súborom JRD

Ukazovateľ	SPP				Súbor JRD			
	1972	1974	1976	$\bar{\varnothing}$ 1972-76	1972	1974	1976	$\bar{\varnothing}$ 1972-76
Vlastné náklady	74,74	68,94	65,46	69,56	86,00	88,00	84,00	86,00
HPP v bežných cenách	91,19	95,04	95,55	93,93	100,00	100,00	93,00	97,70
Materiálové náklady	69,15	64,67	61,86	65,11	72,00	78,00	75,00	75,00
Hrubý dôchodok	22,04	30,37	33,69	28,82	28,00	22,00	18,00	22,70
Pracovné náklady	5,63	4,89	3,60	5,00	15,00	11,00	11,00	12,30
Čistý dôchodok	16,41	25,48	30,09	23,82	13,00	11,00	7,00	10,40
Rentabilita $\left(\frac{\check{C}D}{VN} \cdot 100 \right)$	21,95	36,95	45,96	34,24	15,11	11,00	8,33	12,10

mické výsledky dosahujú SPP a súbor JRD. Ak porovnáme ukazovatele ekonomiky výroby vajec v SPP, zistíme, že výroba vajec v SPP je rentabilnejšia. Jasne to dokumentujú údaje v tab. II.

Úroveň čistého dôchodku na 100 ks vajec za roky 1972—1976 je v súbore SPP vyššia než v súbore JRD o 13,42 Kčs. SPP dosahujú vyšší čistý dôchodok najmä nižším vynakladaním živej práce na výrobu (obr. 5).

Vyššia úroveň dosahovaného čistého dôchodku v SPP má svoj dosah aj na mieru rentability. Z jej znázornenia na obr. 6 vidieť, že dosahovaná rentabilita výroby vajec v JRD predstavuje len 35,3 % úrovne rentability dosahovanej v SPP. Tento rozdiel v rentabilite je spôsobený hlavne vyššou produktivitou práce v SPP, vyššou úžitkovosťou a nižšou úrovňou nákladov na výrobu.

Pri porovnávaní čistého dôchodku pripadajúceho na 1 Kčs pracovných nákladov zistíme, že v súbore SPP predstavuje vytvorený čistý dôchodok na 1 Kčs pracovných nákladov 5-násobnú hodnotu oproti súboru JRD. Znamená to, že proces spriemyslenia výroby vajec cestou SPP umožňuje zvýšiť produktivitu práce pri súčasnom zvyšovaní rentability výroby.

SÚHRN

Na základe porovnania úrovne vlastných nákladov ako i dosiahnutých ekonomických ukazovateľov výroby vajec v súbore SPP a JRD možno zovšeobecniť, že výroba vajec priemyselnými formami v SPP je z hľadiska vynakladania živej a zhmotnenej práce úspornejšia a menej nákladná. Ekonomické výsledky jasne dokumentujú správnosť nastúpenej cesty spriemyslenia tohto odvetvia poľnohospodárskej výroby. Nižšia úroveň vlastných nákladov na 100 ks vajec a dosiahnuté ekonomické ukazovatele výroby vajec v SPP nás oprávňujú konštatovať, že z celospoločenského hľadiska je výhodnejšie zabezpečovať výrobu vajec v špecializovaných výrobných jednotkách, pri vysokých koncentráciách nosníc a za použitia veľkovýrobných technológií, než v nízkokapacitných prevádzkach nešpecializovaných poľnohospodárskych podnikov.

Vyššia efektívnosť výroby vajec cestou spriemyslenia umožnila zrušiť poskytovanie príplatkov k nákupnej cene vajec čo znamená ročnú úsporu cca 14 mil. Kčs na výdavkoch zo štátneho rozpočtu SSR. Priaznivý vývoj ekonomiky výroby vajec v posledných rokoch umožnil znížiť aj nákupnú cenu vajec a tým získať zdroje pre podporu intenzívnejšieho rozvoja doteraz nízko rentabilných odvetví poľnohospodárskej výroby.

Literatúra

IŽÁKOVÁ, V.: Výskum vlastných nákladov SPP špecializovaných na živočíšnu výrobu. [Záverečná správa.] Bratislava, VÚEPVŽ 1977.
NÁD, V.: Vlastné náklady v spoločných poľnohospodárskych podnikoch SSR. [Záverečná správa.] Bratislava, VÚEPVŽ 1975.

Došlo dňa 27. 6. 1977

Adresa autora:

Ing. Pavol Vašek, CSc., Ministerstvo poľnohospodárstva a výživy SSR, Suvorovova 12, 600 00 Bratislava

Jenom velice pomalu a nesoustavně se prosazuje v zemědělské praxi používání technických norem, tak významného nástroje řízení zemědělské výroby. Ačkoliv lze vysvětlit hluboký rozdíl ve využití technické normalizace v zemědělství a její zaostávání proti průmyslu tradicemi, ale zejména zvláštnostmi zemědělské výroby, přece jenom bychom se neměli se současným stavem smiřovat.

Mezi úkoly vytyčené XV. sjezdem naší komunistické strany v oblasti řízení národního hospodářství patří naše povinnost zabezpečit uplatňování poznatků vědy a techniky přímo ve výrobním procese, zejména také pokud jde o technologii a metody organizace výrobních postupů. Je známou skutečností, že takové úkoly mohou velmi uspokojivě z velké části rovněž plnit právě technické normy.

Tím více vzbudí pozornost kritika funkcionářů zemědělských podniků, tlumočená v některých vystoupeních na vědecké konferenci o úkolech vědy zemědělskodružstevního práva, pořádané ve Staré Lesné v květnu t. r. právnickou fakultou Univerzity J. P. Šafárika v Košicích. Výsledky vědeckého bádání a nejnovější poznatky techniky jsou prý předávány pomalu a pozdě zemědělské praxi, která často rozptýleně hledá a nákladně experimentuje, ačkoliv mnohé bylo již úspěšně jinde prověřeno.

Nedostatků je potřeba vidět na obou stranách: v zemědělské praxi i na vědecko-teoretické frontě. Odborná pojednání s příslušnou tematikou v časopisech, ale zároveň plánovitě publikování technických norem v každém zemědělském podniku a především jejich uvědomělé a důsledné zachovávání by nesporně prospělo v systematickém zvyšování úrovně racionálního řízení. Ke škodě věci jsou stále ještě související otázky oboustranně zanedbávány, opomíjeny a zdá se i podceňovány.

Přitom je v některých krajních případech v řídicí praxi dokonce možné kvalifikovat takové lhostejné postoje i jako hrubé porušování socialistické zákonnosti. Tento příspěvek chce aspoň ve stručnosti poukázat na užitečnost efektivní aplikace technických norem v procesu řízení zemědělského podniku, ale i povinnost organizací a jejich pracovníků se jimi řídit v zájmu našeho národního hospodářství stejně jako jinými právními normami. Přitom není jeho cílem seznamovat s konkrétními technickými normami nebo provádět jejich analýzu, ale zdůraznit obecně význam technické normalizace, která koordinovaně působí spolu se státní metrologií a státním zkušebnictvím a tvoří v novém pojetí jako oblast standardizace vůbec

poprvé součást soustavy národohospodářských plánů a je komplexně předmětem šestého pětiletého plánu rozvoje národního hospodářství na léta 1976 až 1980.

O SOCIALISTICKÉ ZÁKONNOSTI JAKO METODĚ ŘÍZENÍ

Možnosti efektivního použití právních norem v řízení jsou předmětem výzkumů. Systém poznatků o řízení vzniká ostatně na základě výsledků různých vědních oborů, zkoumajících jednotlivé stránky řízení socialistické výroby (Gvišiani 1973). Jisté však je, že formy hospodářského řízení musí zásadně respektovat právní předpisy a také socialistická teorie řízení se proto musí vyvíjet a konstituovat v dialektice se socialistickým právem (Hrmo, Bezák 1975).

Aplikování specifických otázek hraničních vědních oborů v řízení a jejich syntéza i rozvíjení v řídicí práci je již prokázanou nezbytností. Složitě problémy řízení se už nedají řešit vědním aparátem jedné vědní disciplíny. Proto aspekty ekonomické, kybernetické, filozofické, sociologické, psychologické, právní a jiné umožňují vědě o řízení komplexní přístup k objektu řízení.

Syntéza jednotlivých poznatků různých věd při všestranném zkoumání činnosti podniku jako složitého ekonomického a sociálního organismu není jednoduchou záležitostí. Univerzální recept neexistuje a zastoupení vědních disciplín bude podle konkrétní situace různé.

Podobně je tomu v procesu fungování řízení. Jeho jednotlivé etapy se budou vyznačovat efektivností úměrně osvojeným znalostem a schopnostem řídicích pracovníků aplikovat tvůrčím způsobem získané vědní poznatky. A dodejme, že to bude i věcí jejich umění.

Položme si však otázku, je-li tomu tak stejně v případě aplikace právních norem. Musíme konstatovat, že tady nemohou rozhodovat jenom schopnosti vedoucích, jejich „umění“ tvořivého přístupu apod. Vždyť princip socialistické zákonitosti nám ukládá právní předpisy zachovávat. Dokonce nás nemůže omlouvat ani jejich neznalost a již vůbec ne náš nesouhlas s jejich obsahem.

To je právě ona charakteristická vlastnost práva, že objektivně platná norma se musí dodržet v krajním případě i pod pohružkou donucení příslušným orgánem, nebo i s použitím sankce. Dobrovolné a uvědomělé zachovávatí našeho socialistického práva je však již převažujícím jevem v naprosté většině případů. Potvrzuje to také jednání obou sněmoven našeho Federálního shromáždění na jejich společné schůzi dne 5. dubna 1977. Zatímco bývaly v nepříliš dávne minulosti chápány otázky socialistické zákonitosti zcela převážně jako problematika kriminality, věnují poslední léta naše nejvyšší stranické a státní orgány oprávněnou pozornost celému komplexu realizace práva, všem jeho odvětvím.

Domnívám se, že tím více je na místě připomenout zde z vystoupení generálního prokurátora ČSSR poznatek o tom, že „vedle nepopíratelných úspěchů v rozvoji naší ekonomiky, dosahovaných díky cílevědomé politice KSČ a rozvoji iniciativy a aktivity pracujících, vyskytují se i v této oblasti některé negativní jevy, jako je podávání zkreslených informací, nekvalitní dodávky, výroba zmetků, porušování technologické kázně...“ (Rudé právo 6. 4. 1977). Nu a dodejme rovnou, že je tu patrná nedisciplinovanost, ale

žel i porušování socialistické zákonnosti, konkrétně řečeno i nedodržení ustanovení technických norem. Na jiném místě se pokusíme dokázat, že i ony jsou součástí systému československého socialistického právního řádu.

Pokud jde o zachovávání našich zákonů orgány, organizacemi a občany, zdá se situace daleko příznivější, než je tomu u norem podzákonných, sekundárních a terciárních, ačkoliv jde stejně tak o právo. Realizace zákonů a z nich odvozených ostatních právních norem hraje však v procesu řízení naší výstavby velmi významnou roli, neboť v současné etapě budování socialistické společnosti a ještě dlouho budou nezastupitelné a nenahraditelné.

Pohledme ve zkratce, které hlavní ekonomické vztahy právo reguluje, v kterých oblastech je nejvýrazněji efektivním nástrojem řízení. Je tomu tak zejména při transformování závěrů centrálních stranických orgánů o nejbližších i perspektivních cílech naší ekonomiky do forem socialistického práva. Právní normy rovněž specifikují konkrétní úkoly orgánů a organizací a stanoví i postup při jejich realizaci. Řídící funkci práva patrně reprezentují nejpersvědčivěji právní pravidla o organizační struktuře nadpodnikových i podnikových subjektů řízení, která vymezují také pravomoc a odpovědnost orgánů i jednotlivých vedoucích pracovníků a regulují vztahy spolupráce, nadřízenosti a podřízenosti, práva a povinnosti jednotlivců.

Bylo by ovšem nezodpovědné úlohu práva přeceňovat. Právní normy mohou mít sotva v řízení prioritní úlohu, neboť vztahy v řídicí činnosti nemohou být obvykle beze zbytku právem předvídaný, ba mnohé se v právní regulaci ani neodrazí. Ale jestliže již pro svůj celospolečenský význam mají formu práva, pak jejich pregnantní formulace a nepochybně i vysoká společenská autorita hrají svoji významnou roli v řízení. Protože otázky řídicí práce nejde zásadně odmyslet od vztahů mezi lidmi a právo upravuje jenom vztahy mezi lidmi, je přes mnohá omezení právo typickým nástrojem řízení.

Právní normy lze považovat zároveň svým způsobem za prvek systému informací, jehož náležitá funkce je jedním z předpokladů úspěšného a efektivního řízení. „Každá právní norma je sama základní informací svých adresátů, jakož i orgánů právo aplikujících, o tom, jaké chování je po právu. Právní norma určité chování ukládá či zakazuje, zároveň však o příkazu či zákazu informuje.“ (Knapp 1974).

Každý vedoucí pracovník musí stejně nahlížet na jednotlivé jevy principiálního charakteru z více zorných úhlů, aby řešenou problematiku, viděl plastičtěji. To znamená také vidět věci z hlediska jejich právní úpravy, a to již před, ale nejpozději při svém rozhodování. Nejde jistě o nic nového, je to řízení metodou systémového přístupu. Faktem ovšem je, že právní normy hrají svoji pozitivní roli v chodu organizace, ačkoliv si to nemusí jednotliví pracovníci vůbec uvědomovat. Můžeme proto mluvit o vyšší kvalitě řízení v případech, kdy vedoucí jednají podle právních pravidel uvědoměle, také ovšem důsledně, a to i tehdy, jestliže není pro ně právní úprava zrovna dost příznivá. Tehdy mají příležitost reálně osvědčit svoje uvědomění a politickou vyspělost preferencí celospolečenských zájmů. Řídit chod hospodářské organizace takřka bez použití právních norem by bylo asi také možné. Ale jak výstižně napsal kterýsi autor, bylo by to jako jízda neokovaných saní — ani dost spolehlivá, ani dost daleká.

Můžeme odpovědně tvrdit, že bez optimální právní úpravy hrozí potenciálně vždy nebezpečí subjektivismu i voluntarismu v řídicí práci a také uplatnění nezdravé míry intuice a empirických poznatků. Je zde ovšem nutné podtrhnout pojem „optimální“ právní úpravy, protože zvláštnosti zemědělské výroby brání v řídicí práci nadužívat direktivních metod a regulovat právně z centra podrobnosti, jako je to například možné v průmyslu. Iniciativa pracujících bezprostředně v zemědělském výrobním procesu je při podmaňování přírody rozhodujícím faktorem.

Ale jestliže věda doslova nabízí své nejnovější poznatky a výsledky bádání také formou právního předpisu, nemůže vedoucí pracovník namítat přemíru normativní úpravy nebo nemístné direktivní metody řízení. V tomto případě jde obvykle o zprostředkování výsledků vědeckotechnické revoluce socialistickým právním řádem.

Forma právní úpravy není jednotná. Ojedinele jde o zákony, častěji o vládní nařízení a resortní vyhlášky. Běžnou formou sdělování posledních výsledků vědy a techniky jsou však technické normy, výsledek náročné tvůrčí činnosti nazývané technickou normalizací, již se účastní velké kolektivy odborníků. Vlastností technických norem je jejich právní závaznost.

Popravdě je nutné říci, že tento fakt nebyl ke škodě věci vždy obecně uznáván. Ačkoliv již v roce 1955 se vyslovili za použití široké palety přesvědčivých argumentů téměř jednomyslně účastníci celostátní vědecké diskuse na nejvyšší úrovni, že technická norma je svou povahou normou právní, zastávali jednotliví teoretikové v publikaci ČSAV ještě v roce 1960 názor, že jde o správní akt, nikoliv o obecně závaznou právní normu. Jejich hlavním argumentem bylo, že „technická normalizace neslouží úpravě společenských vztahů“, ale že „pomáhá řešit technickou stránku výroby“.

Bylo již řečeno, že technický obsah mohou mít a mají i jiné formy práva. Technická stránka, která je předmětem regulace, není totiž specifickým a rozhodujícím kritériem. Rozhodující je otázka účelnosti formy z hlediska zpracování předpisu, schvalovacího řízení, jeho publikování, pružné novelizace apod. A pokud jde o problém úpravy společenských vztahů, stačí snad jenom poznamenat, že v technických normách respektovaná hlediska hospodárnosti, jakosti a bezpečnosti a ochrany zdraví při práci jsou ve svých důsledcích vysoce důležitými otázkami z oblasti společenských vztahů a technická řešení v normách je nesmějí opomenout, ale naopak jenom k nim směřovat.

Nejvýstižnější argumentace ve prospěch názoru, že technické normy je třeba chápat jako pravidla právní, byla podána v poslední době znovu, a to v časopise ČSAV „Právník“ (Kučera 1974). Ve stati „Regulativní funkce socialistického práva“ autor připomíná, že v zásadě nelze právně regulovat vztahy, v nichž se nemůže uplatnit třídní vůle pro jejich objektivní charakter, vymykající se volní úpravě. Ale v polemice s některými teoretiky práva píše: „... Technická, resp. technologická norma je skutečně aplikací objektivní zákonitosti. Avšak socialistický stát vyžaduje, aby bylo podle této aplikované objektivní zákonitosti postupováno. Pro případ neuposlechnutí stanoví právní důsledky. A právě onen příkaz k postupu a sankci... lze hodnotit jako právní prvek technických norem.“ (Stejně se argumentuje v učebnici Obecná teorie státu a práva z roku 1976.)

Socialistický stát vyžaduje, aby se postupovalo podle technických norem především již v samotném právním předpise, který je základní normou našeho právního řádu, upravující tyto otázky. Je to zákon č. 96/1964 Sb. o technické normalizaci. K jeho provedení byla vydána vyhláška č. 97/1964 Sb. Dále bude ještě doloženo, jak naše legislativa pamatuje na princip právní závaznosti technických norem v celém systému našeho československého socialistického právního řádu.

V počátečním vývojovém období technické normalizace po první světové válce byly technické normy výsledkem dohod mezi výrobcí a odběrateli a nebyly ještě právně závazné, ačkoliv usilovaly sjednotit a zjednodušit technická řešení apod. Teprve v době socialistického plánovaného hospodářství byl pověřen Úřad pro normalizaci a měření jako centrální orgán projednáváním, schvalováním a vyhlášováním státních norem (ČSN), eventuálně povolováním odůvodněných výjimek. (Další druhy technických norem, oborové a podnikové, nesmějí státním normám odporovat.)

TECHNICKÉ NORMY V ZEMĚDĚLSTVÍ

Aniž bychom zde měli v úmyslu připomínat základní teoretické otázky technické normalizace, přece je na místě aspoň zmínka o materiální i formální odlišnosti technicko-hospodářských norem od technických norem. Úkolem prvních je limitovat spotřebu materiálu, fond pracovního času atd. Proto mluvíme například také o normách výkonů, o normách mzdových a jiných, které se vesměs v zemědělských podnicích v řídicí činnosti uplatňují a respektují.

Neodůvodněné ztotožňování či zaměňování obou pojmů obsahem tak rozdílných je však v zemědělské praxi nesporně jednou z hlavních příčin opomíjení výsledků technické normalizace, která na základě nejnovějších a ověřených výsledků vědy, techniky a praxe určuje, sjednocuje, zjednodušuje nebo zevšeobecňuje zejména také ukazatele jakosti, technologii a organizaci výroby, výrobní a pracovní postupy, opatření pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci, pro kulturu pracovního prostředí apod. (§ 1 cit. zákona).

V průmyslové velkovýrobě se stalo používání technických norem dávno nejenom nezbytností, ale i samozřejmostí. Růst vážnosti a významu technické normalizace při plnění úkolů v rámci mezinárodních dohod v zájmu účelné specializace výroby se prokazuje každodenně. Také například zavádění nových zákonných měrových jednotek SI (Jednotné mezinárodní soustavy) prostřednictvím ČSN 01 1300 aj. bylo akceptováno nejenom odborníky.

Proto tím více může vzbuzovat otázky skoro váhavé uplatňování technických norem v zemědělství a jejich opomíjení jako nástroje řízení. Nejde teď jenom o jejich právní závaznost, ale především a hlavně o to, že technická normalizace „pro opakující se technické úkoly zjišťuje, stanoví a uplatňuje nejvýhodnější řešení, zejména z hlediska hospodárnosti, jakosti a bezpečnosti“.

Současný stupeň specializace a koncentrace zemědělské výroby neodkladně vyžaduje úplné prosazení normalizace do zemědělské praxe. Bude to prospěšné z hlediska mechanizace a chemizace zemědělské výroby i zavádění prověřených technologických a pracovních postupů apod. Týká

se to živočišné, ale ještě více rostlinné výroby, kde lze takto nejkratší cestou uplatnit zevšeobecněné pokrokové praktické zkušenosti i závěry vědeckovýzkumných prací.

Nedostatečně rychlé zavádění a uplatňování technických norem v zemědělském výrobním procesu má svoji příčinu v nedůsledné popularizaci a propagaci tohoto prostředku řízení, a to i vědeckou frontou. Je to zčásti jednak naše malá trpělivost ve styku s praxí v rámci výzkumů a poradenské činnosti, ale i velké rezervy v publikační činnosti. Například jenom v tomto časopise za poslední tři roky byl jediný příspěvek přímo poukazující na existenci technických norem, a to právě v souvislosti se zaváděním měrových jednotek SI (Haš 1975). Příležitostí bylo však nepřeberně. V příspěvku o osvětlení a hlučnosti pracovišť je jenom jediná velmi skromná zmínka o ČSN (Višňovský 1976). Práce o vývoji zemědělsko-potravinářského komplexu v zemích RVHP nabízela příležitost vyzdvihnout úlohu a význam technické normalizace (standardizace) v rámci socialistické mezinárodní dělby práce, poskytující velké potenciální možnosti pro efektivní řešení problému výživy (Vološin 1976). Je třeba se zmínit zejména ještě o dvou příspěvcích, zaměřených k problematice zavádění nových technologických poznatků v procesu rostlinné výroby (Škopek 1975, Neumann, Škopek 1976), k jejichž fundované argumentaci už chybí jenom výslovně formulovaný podnět k vypracování žádoucích technických norem. Vždyť jedno ze starších vládních usnesení ukládalo zakončovat řešení vědeckovýzkumných úkolů, kde to povaha věcí dopouští, návrhem technické normy. Posledně uvedená práce oplývá tolika inovačními náměty z okruhu výrobních prostředků, technologií a výrobků, že to stálo za úvahu.

Naléhavost aplikace technických norem v zemědělské výrobě vynikne, když si uvědomíme rozdíly ve formách a metodách řízení ve sféře centrálního řízení zemědělství státem, kde výrazně převládá společenská stránka řízení a kombinují se účelně formy přímé i nepřímé, zatímco v řízení vnitropodnikovém převažují přímé formy řízení, a to technické povahy. Nahlížíme-li tedy otázky technické normalizace z tohoto aspektu, oceníme její schopnost být zdrojem informací a regulovat i zásadně usměrňovat inženýrsko-technické činnosti v zemědělském podniku a tak zejména v nejnižších řídicích strukturách plnit poslání právně závazného instrumentu řízení. Přitom není na škodu znovu zdůraznit, že však ani společenská hlediska nejsou při zpracovávání technických norem opomíjena. Na právní formulaci mnohých společenských vztahů v technických normách odkazuje celá řada předpisů našeho právního řádu.

Vraťme se v této souvislosti ještě k důkazu o právním charakteru technických norem. Právní pravidla se odlišují, jak je známo, od ostatních společenských pravidel lidského chování v různých vztazích (mravních aj.) svou předepsanou formou a také tím, že jejich zachovávání je vynutitelné státní mocí. Sankce v případě nedodržení právní normy jsou různé podle odvětví našeho právního řádu a jsou obvykle formulovány již v normě samé jako jeden z jejích prvků. Technické normy však nemají ustanovení o následcích v případě jejich porušení. Sankce jsou formulovány v jiných právních předpisech. Dokonce nemusí jít vždycky o speciální ustanovení a přímý odkaz na technickou normu. Přitom stupnice sankcí v případě nedodržení státních norem je poměrně pestrá a podle následků porušení normy může jít o různé druhy odpovědnosti.

Zákon o technické normalizaci v § 4 říká, že „obsah technických norem

nesmí být v rozporu s jinými právními předpisy“ a prováděcí vyhláška v § 52 stanoví Úřadu pro normalizaci a měření povinnost zajišťovat, „aby státní normy byly v souladu s ostatními právními předpisy...“. Z obou formulací tedy vyplývá, že technické normy mají charakter právních předpisů a jsou tedy závazné. Zákon proto také výslovně ukládá příslušným organizacím povinnost se jimi řídit ve stanoveném rozsahu ode dne účinnosti a své příslušné pracovníky s nimi seznámit, aby jejich znalost byla zajištěna.

Poukažme zde ještě aspoň příkladmo na ustanovení některých právních norem různých odvětví československého socialistického práva, které výslovně odkazují na technické normy jako na právní pravidla.

Tak například hospodářský zákoník č. 109/1964 Sb. v § 133 stanoví, že dodavatel odpovídá za to, že předmět plnění má a po stanovenou dobu bude mít vlastnosti „stanovené technickými normami nebo jinými právními předpisy...“. Nebo v § 174 se stanoví dodavatelům povinnost označovat výrobky ochrannou známkou a „jinými údaji, pokud je tak stanoveno právními předpisy, zejména technickými normami“. Na jiném místě hospodářského zákoníku se odkazuje na ustanovení technické normy o přejímacím plánu, které je předpokladem statistické přejímky atd. Také zákoník práce č. 65/1965 Sb. ve své páté hlavě o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci mezi jiným striktně vyžaduje, aby technické normy obsahovaly podrobné ustanovení bezpečnostně technické povahy. Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. ustanovuje, že prodávaná věc musí mít požadovanou jakost, musí být bez vad a odpovídat technickým normám. Trestní zákon č. 140/1960 Sb. zná trestný čin, jehož skutková podstata spočívá v dodávce výrobku a práce zvláště vadné jakosti, tedy v porušení technické normy. A v celé řadě dalších právních předpisů jsou přímé i nepřímé odkazy na ustanovení technických norem.

Až na případy jenom formálního nezachování ustanovení technických norem, které nemělo za následek škodu, jsou za nedodržení nebo porušení technických norem v příslušných předpisech různých odvětví našeho práva stanoveny sankce. Podle povahy konkrétního případu porušení ustanovení technické normy může jít o delikt hospodářskoprávní, pracovněprávní, občanskoprávní, respektive i trestněprávní či jiný s následnou odpovědností buď majetkovou, nebo kárnou či trestní a jinou.

V zemědělství užívané technické normy třídy ČSN 46 ... svým obsahem upravují buď konkrétní výsledek lidské činnosti a stanoví například jeho rozměry, jakost, vzhled, vlastnosti, jako je tomu u zemědělských výrobků pro konzum nebo další průmyslové zpracování, ale stanoví i kvalitu produkce určené pro šlechtitelské účely apod. Bez těchto předmětových norem týkajících se produktů rostlinných i živočišných se již dávno neobejde nákup zemědělských výrobků.

Zobecněné nejlepší zkušenosti praxe i nejnovější prověřené výsledky vědeckovýzkumné činnosti jsou vtělovány do státních norem předpisových, které stanoví technologické postupy a dávají návod pro činnost pracovníků v zemědělské výrobě, zejména seznamují s pokrokovými agrotechnikami, s progresivními způsoby hnojení, ochrany rostlin i zvířat, a to zejména z hlediska využití chemizace a mechanizace.

Nesporným kladem vyplývajícím ze znalostí a především z používání technických norem v zemědělské výrobě jsou i odkazy v ČSN na jiné státní normy související, a to i jiných tříd, jako je například oblast mechanizace

zemědělství (třída 47), nebo potravinářského průmyslu (56—58) aj. Šesti-
ciferné číslo nás informuje, čeho se ČSN týká, například ČSN 46 03 11 —
Uznávání osiva a sadby, ČSN 46 70 11 — Metody zkoušení nezávadnosti
krmiv apod.

SOUHRN

Zvyšování úrovně řízení československého národního hospodářství
vyžaduje také urychlit proces předávání poznatků vědy a techniky veškeré
naši výrobě, zemědělskou výrobu nevyjímaje. Úkol je o to závažnější,
že sama praxe začala v rámci uskutečňování sjezdových závěrů usilovat
o nápravu.

Jednou z cest zavádění výsledků výzkumu do praxe v rámci racionalizace řízení zemědělské výroby v podniku může být důsledné uplatňování
technických norem (ČSN), které jsou zdrojem nejnovějších poznatků a vý-
sledků vědeckotechnické revoluce. Právní závaznost československých
státních norem jejich význam zvyšuje na efektivní nástroj řízení v rukou
vedoucích pracovníků v zemědělském podniku.

Orientace na široké uplatnění technických norem v systému přímého
řízení zemědělské výroby vyžaduje úzkou spolupráci teoretické fronty
a praxe. Výsledkem společného úsilí však bude zvýšení hospodárnosti,
jakosti a bezpečnosti při práci v zemědělské výrobě.

Literatura

- GVIŠIANI, D. M.: Organizace a řízení. Praha, Institut řízení 1973.
HAŠ, S.: Používání zákonných měrových jednotek. Zeměd. Ekon., 21, 1975, č. 12.
HRMO, V. — BEZÁK, A.: Základy riadenia v poľnohospodárstve. Bratislava, Pri-
roda 1975.
KNAPP, V.: Význam právní informatiky pro teorii legislativy. Právník, 1974, č. 8.
KUČERA, E.: Regulativní funkce socialistického práva. Právník, 1974, č. 2.
NEUMANN, J. — ŠKOPEK, S.: Výrobní proces v rostlinné výrobě a jeho změny
vyvolané novými technologiemi. Zeměd. Ekon., 22, 1976, č. 2.
ŠKOPEK, S.: K problematice zavádění nových poznatků v rostlinné výrobě. Zeměd.
Ekon., 21, 1975, č. 2.
VIŠŇOVSKÝ, J.: Osvetlenie a hluchosť pracovísk ako faktory pracovného prostredia
v poľnohospodárstve. Zeměd. Ekon., 22, 1976, č. 6.
VOLOŠIN, J.: Vývoj zemědělsko-potravinářského komplexu v členských zemích
RVHP. Zeměd. Ekon., 22, 1976, č. 7.

Došlo dne 23. 8. 1977

Adresa autora:

Doc. JUDr. František Kučera, CSc., Vysoká škola zemědělská, Zemědělská 3,
662 65 Brno

Poznatky o vývoji ekonomického myšlení doplňují soustavu ekonomických nauk. Slouží k pochopení vývoje ekonomických názorů, z nichž plynuly základy hospodaření v zemědělských výrobních jednotkách minulých společenských formací.

INTENZITA A PRODUKTIVITA PRÁCE V POČÁTCÍCH ZEMĚDĚLSTVÍ

První vývojovou zákonitostí je extenzita zemědělství, tj. přibírání nových půd ke kultivaci, související s rozvojem počtu obyvatelstva. Druhou vývojovou zákonitostí je intenzita zemědělské výroby, k níž se nastupuje v obdobích, kdy počet obyvatelstva k poměru zemědělské půdy stoupl, novou zemědělskou půdu už nelze rozšířit, nebo nastal-li rozvoj výrobních sil.

V hospodářském vývoji všech společenských formací a jejich výrobních procesů v minulosti měla rozhodující vliv produktivita práce. Ta rozhodovala o tom, kolik nutné práce bylo třeba k výrobě jednotky potravin, o tom, kolik osob mohl uživit jeden aktivně pracující v zemědělství. Čím vyšší byla produktivita práce, tím více osob mohlo být uvolněno ze zemědělství pro jiná povolání a zaměstnání. Vyší stupně produktivity práce je možné vysvětlit, proč národy žijící v zemích s příznivými výrobními podmínkami pro zemědělství — s úrodnější půdou a delší dobou vegetační, kde jedna pracující osoba mohla uživit více osob (Egypt, Mezopotámie aj.), zanechaly více kulturních památek než národy žijící v oblastech s méně příznivými výrobními podmínkami.

Nejstarší zemědělci na základě svých zkušeností nutně museli dospět k poznání základních charakteristik půdy: její bonity, polohy, nevýčerpatelnosti, nerozmnožitelnosti a nepřenositelnosti. Znalost zásad účelného jednání: minimem vynaložené práce získat maximum užítu, snaha po vyšší produktivitě práce, musí být přiznána již neolitickým zemědělcům, kteří tak obdivuhodně dovedli volit nejvhodnější polohy a půdy k obdělávání, kteří vyřešili velký úkol domestikace zvířat a provedli přeměnu planých rostlin na zemědělské plodiny (Lom 1972).

Pro posouzení výrobní intenzity podle výnosů obilí na jednotku plochy použijeme regresivní metody, vyjadřující předpoklad, že průměrné výnosy obilí nemohly být v celé minulosti zemědělství vyšší než výnosy, o nichž jsou záznamy již od 16. a 17. století. Neolitický zemědělec s kamennými

nástroji nemohl vyrobit větší sklizeň z dané plochy, než byla sklizeň dosažená v dobách používání železného nářadí. Výnosy obilí v přepočtu na hektar činily v evropských zemích podle šetření Slichera van Batha (1965) v 18. století průměrně 600 až 800 kg. Archivy českých velkostatků dokládají pro stejnou dobu průměrný hektarový výnos obilnin 600 až 700 kg (Lom a kol. 1959). W. Abel (1962) doložil, že hektarový výnos obilí byl v polovině 1. tisíciletí n. l. 700 kg, jiní autoři uvádějí 600 kg. Kolem těchto průměrů kolísaly roční sklizně podle úrodnosti let, druhu obilnin a bonity půdy.

Ve vývoji zemědělství za tisíc let až do poloviny 18. století nebylo podstatných změn v průměrné výši výnosů obilí na jednotku plochy.

ZMĚNY VE VÝROBNÍM ZPŮSOBU V ZEMĚDĚLSTVÍ V DRUHÉ POLOVINĚ 1. TISÍCILETÍ

Převratné změny ve výrobním způsobu v zemědělství v 2. polovině 1. tisíciletí se uskutečnily na základě rozvoje nových výrobních sil, jež vedly k přechodu soustavy přílohové v trojhonnou. Současně nastala změna společenského řádu — rodovou a sousedskou občinu vystřídal feudalismus, v jehož panující vykořisťovatelské vrstvě se rozvíjelo jiné ekonomické pojetí.

Změna soustav hospodaření znamenala především velký skok ve využití orané půdy. V přílohovém hospodářství byly nejméně dvě třetiny přílohu (půdy ležící ladem), v trojhonném systému úhor zaujal jen jednu třetinu orné půdy. Tatáž oraná půda přinesla v trojhonné soustavě dvojnásobnou sklizeň; ze 100 ha orané půdy bylo v přílohovém systému oseto nejvýše 33 ha obilninami, v trojhonné však 67 ha. Nové výrobní síly se projevíly vzestupem počtu obyvatelstva, rozšířením kovu v hospodářském nářadí, zvýšením tažné síly použitím koňských postrojů-chomoutů. Železné radlice oradel, železné kosy a srpy pronikaly již v širším měřítku do zemědělských výrobních procesů, stavěly se četné hutě a kovárny, které vyráběly zemědělské nářadí.

Feudalismus vytvořil třídu vládnoucích vykořisťovatelů, feudálních velkostatkářů a třídu poddaných, vykořisťovaných mimoekonomickým násilím nového feudálního řádu. Základem výrobních vztahů se stalo feudální vlastnictví výrobních prostředků a neúplné vlastnictví nad člověkem. Vytvořily se duální soustavy hospodaření: soustava mocenského vrchnostenského hospodaření feudálů s pravomocí soudní, policejní, berní a nucenou prací na půdě dominikální na rozdíl od nesvobodné a omezované soustavy hospodaření poddaných rolníků na půdě rustikální.

Zatímco do 16. století převažovala feudální renta peněžní, přesunul velkostatek, který přešel k vlastnímu režijnímu hospodaření na rozsáhlých dominiích, tvořených od 16. století přisvojováním půdy poddaných, nyní váhu feudálního zatížení na rentu v úkonech (na robotu) daleko větší měrou než dříve. Ta mu měla vyrobit zemědělskou produkci, jejímž zpeněžováním dosáhl vyšších bezpracných důchodů. Tento ekonomický cíl feudálních velkostatků plyne z patrimoniální literatury, psaných a tištěných instrukcí i hospodářských knih.

V hospodaření poddaných rolníků ochromil feudalismus svobodný projev ekonomického jednání robotou. Práce ruční a potažní, nuceně konaná

pro velkostatek, se nutně vyznačovala pracovní extenzitou, aby poddaní šetřili své síly i síly svých potahů pro práci na vlastním hospodářství. Produktivita robotní práce byla poloviční i nižší ve srovnání s prací placenou (Kutnar 1957, Krofta 1919). Roboty dovršila stagnaci v zemědělské výrobě (Černý 1930), kterou se vyznačuje feudalismus až do počátků jeho zániku v 18. století.

Hlavní ekonomické úsilí poddaných rolníků směřovalo k tomu, aby si zachovali nejnutnější existenční minimum ze svého pracovního důchodu, tak ztenčeného feudálními rentami. Koncem 1. čtvrtiny 18. století se odhaduje, že z důchodu poddanské usedlosti zbylo rodině rolníka jen 39 %, ostatní část pohltily feudální renty a daně (Lom 1976).

PRVNÍ ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ LITERATURA PATRIMONIJNÍ

První česká zemědělská literatura patrimoniální vznikla v našich zemích v 16. století a trvala více než 200 let. Byla souhrnem empirických nauk zemědělských dané doby a opírala se o antickou agronomickou literaturu. Pojetí římského velkostatku (villy), v němž pán vládne nad robotníky a otroky, aby získal bezpracný zemědělský důchod a těšil se z příjemného života na venkově, se úplně přenesl z antické literatury otrokářského zřízení do patrimoniální literatury feudalismu.

Přinášela nařízení (v instrukcích) a poučení (v tištěné literatuře) ze všech odvětví rostlinné a živočišné výroby, o správě a vedení velkostatků, o zemědělském průmyslu, o domácím hospodářství, lesnictví, rybářství a o vedlejších výrobcích a těžbách. Důchodů mělo být dosaženo ze všech zdrojů patrimonie. K sociálnímu postavení poddaných tato literatura nepřehlídí, občas jen připomíná, aby hospodářští úředníci byli „spravedliví a milosrdní“.

Prvním větším spisem je knížka Černobýlova napsaná před rokem 1540 (1587), v níž se zdůrazňuje: Úředník má všechny důchody (příjmy) a vydání řádně vyčísřit podle rubrik (tj. jednotlivých zdrojů velkostatku), na penězích zvědět, čím co platit může, tak aby sumu platil sumami, ne aby ledakams za ledacos dal. Černobýl rozebírá i zásady řízení lidí lidmi, radí, aby úředník odpovídal na otázky a připomínky uváženě, aby nebyl tvrdý k lidem a jak „už Cato radí, úředník má být ženatý“. Spis Jana Brtvína z Ploškovic (1540) uvádí cíl: dosahování největšího užitku na velkostatech prostřednictvím dobrého řízení, kontroly, účetnictví a hospodárnosti. Připomíná sledovat výši sklizní a její rozdělení (tj. dnešní naturální bilance), změny v počtu zvířat vlastním odchovem, nákupem a prodejem (princip obratu stáda). Píše o tom, jak je důležité napřed vědět, co a kde se má udělat (orat, sít, kosit obilí, louky atd. — princip vypracování programu prací).

Nejdokonaleji vystihl v roce 1679 princip hospodárnosti Krištof Fišer (1706). Vztah mezi náklady a výnosy znázornil dvojramennými váhami, na nichž strana výnosů je těžší než strana nákladů. „Na této vítězoslavné vazbě — pravil Fišer — pevně stojí celé hospodaření. Při řádném hospodaření se výnosové rameno váhy od hojného návažku hluboce sníží, mocí protismlovy (mezi nákladem a výnosem) ziskem ozdobené z obou stran utvrzené: dávám aby hospodářství dalo.“ Zřetelně je tento princip vyjádřen také v instrukci z roku 1628: „Každý příjem zvětšit a vydání zmenšit

a přitom neopomíjet ani nejmenší věci, byť by jen půl haléře obnášela“.

Názor, že v patrimoniální literatuře proniká jen cíl rodinného života feudálů, jak se domníval Roscher (1954—1959), není správný. Feudálním velkostatkářům šlo vždy o bezpracný důchod, jak z režijního hospodaření, tak z vrchnostenské moci (vymáhání feudálních rent). Pro bezpracný důchod použil K. Fišer (1706) termínu „zisk“, jímž se tehdy rozuměl důchod, výsledek hospodaření, rozdíl (přebytek) příjmů nad vydáním, odvod peněz vrchnosti z hospodaření (Quotaabfuhr), později čistý výnos. Do vydání se započítávala i vydání investiční, teprve koncem 18. století se objevilo přesnější účtování s rozlišením vydání provozních a investičních, započítávání odpisů i úrokových nároků z kapitálu, jak je zjevné z prací fyziokratů.

Po celé období feudalismu byl bezpracný důchod hlavním cílem feudálních velkostatkářů, měnila se jen přesnost jeho výpočtu.

INTENZIFIKACE — CESTA K DOSAŽENÍ VYŠŠÍHO EKONOMICKÉHO CÍLE VELKOSTATKŮ OD 2. POLOVINY 18. STOLETÍ

Nové výrobní síly vedly k opouštění staré trojhonné soustavy a k zavádění intenzivnějších soustav zlepšeného trojhonného systému a střídavé soustavy, nejdříve na velkostatkách a teprve po roce 1848 i v rolnických usedlostech. Objevila se nutnost ekonomicky řešit a odůvodnit, které nové soustavě je třeba dát v daných podmínkách přednost. Ceny zemědělských výrobků počaly stoupat v letech 1750—1818, zejména ceny vlny, měnily se cenové relace výrobků i výnosnost odvětví, která počala soutěžit. Na velkostatkách po roce 1800 jsou častá řešení, co je výhodnější — rozšířit chov ovcí nebo krav. Do popředí nově vystupuje ekonomika odvětví a reorganizace podniků. Rozvíjely se kalkulace, jež měly určit pořadí výhodnosti odvětví a ekonomickou výhodnost provozních opatření, zdůrazňovala se důležitost účetnictví. První pokus o zavedení podvojného účetnictví byl učiněn na krumlovském velkostatku již v roce 1806 (Lom 1956). Zpracovávaly se hospodářské normy (vznikala tzv. poměrová spravověda) jako základ k srovnávání předpisu a skutečnosti v pracovních procesech, výkonech, spotřebě osiv, krmiv a jiného materiálu, dále normy užítkovosti v chovu dobytka, normy agrotechnických lhůt aj. Po staletích výrobní stagnace se počala projevovat intenzifikace zemědělství, zisky velkostatků stoupaly. Peněžní přebytky ze zemědělské výroby, tj. příjmy minus vydání, které činily v průměru desetiletí 1761—1770 na 1 ha z. p. na lovosickém velkostatku ročně 17,6 K (přečteno na koruny před 1. světovou válkou), stoupaly pravidelně — mimo léta 1821—1830, kdy raně kapitalistická zemědělská krize byla nejsilnější — a dosáhly v letech 1841—1850 již 85,9 K na 1 ha z. p. ročně, v letech 1901—1910 dokonce 142,2 K (Lom 1957).

Intenzifikace zemědělské výroby, rentabilita výrobních odvětví a celého podniku, organizace hospodaření v nových a reorganizovaných soustavách hospodaření, v daných podmínkách nejvhodnějších, to byly hlavní problémy, jímž se zabývala na přelomu 18. století nová agronomická literatura, ještě až do poloviny 19. století encyklopedická. Reorganizačními problémy velkostatku se zabýval A. Mayer (1806) ve své učebnici, psané pro krumlovský zemědělský institut. Učil, že jakákoli změna ve struktuře výrobních odvětví nebo v hospodářských opatřeních je opodstatněná, přináší-li maximální zisk celého podniku. Dříve než se změna provede, je

třeba kalkulovat. Doporučoval sledovat hospodaření podle norem, zejména výkonnost práce, a radil k akordnímu systému odměňování.

Úsilí o vyšší produktivitu práce přimělo některé velkostatky od konce 18. století k převádění roboty na práci placenou, výkonnější, a k zavádění strojů a zdokonaleného polního nářadí, zejména pluhů.

Dříve než Thaer formuloval F. Fuss (1799) ekonomický cíl podniku, jímž je „trvalé dosahování co nejvyššího čistého výnosu z hlavních a vedlejších výrobních odvětví aniž by se některé odvětví oslabovalo nebo předčasně vyčerpalo, při vynaložení účelného nákladu“. Tím vyjádřil zásadu, že jsou-li náklady účelné, lze je absolutně zvyšovat, ale musí být vždy produktivní. K tomu je třeba dobrých znalostí z rozpočtovnictví, které se zakládá na výsledcích účetnictví. Kalkulace jsou základem potřebných změn v hospodářství, při nichž třeba mít vždy jasný cíl. Zanedbávání ekonomických zásad končí zánikem hospodaření. Fuss je jedním z prvních českých autorů, který používá pojmů intenzivní a extenzivní a vystihuje jejich obsah.

Albrecht Thaer se opírá ve svých Zásadách racionálního hospodaření z let 1809—1812 plně o buržoazní politickou ekonomii při formulaci cíle zemědělského podniku: „Racionální nauka o zemědělském podniku musí osvětlit, jak je možno v kterýchkoli podmínkách dosáhnout co největší čistý zisk. Čím vyšší a stálejší je zisk, tím lépe je splněn účel. Nejdokonalější je takové zemědělství, které v poměru ke kapitálu, silám a okolnostem dosahuje pokud možno nejvyšší a stálý zisk. Tedy ne nejvyšší produkce, praví Thaer, ale nejvyšší čistý zisk po odečtení nákladů je a musí být cílem zemědělství.“ Thaer tak výrazně oddělil soukromohospodářský zájem velkostatku od zájmu národního hospodářství, které žádá vyšší produkci, jak potvrzuje celý vývoj zemědělství, a stal se tak teoretikem kapitalistického podnikání zemědělské velkovýroby. Thaerovy názory ovlivnily mnoho jeho následovníků — autorů zemědělských nauk.

Byli však mnozí, kteří jeho nauku o zisku bez vysoké produkce zavrhli. Byl to např. profesor František Diebl (1844), který ve své učebnici racionálního zemědělství z let 1835—1836 dává dosahování co největšího zisku do vztahu jen se zvyšováním produkce, při čemž se mají „výrobní náklady vynakládat vždy co nejúčelněji po ekonomickém uvážení“. Jen u výzkumných a pokusných statků lze činit výjimku pokud jde o zisk. Nově Diebl formuluje nevýrobní náklady spojené s prodejem výrobků a nazývá je „náklady na zpeněžování produktů“. Čistý výnos dělí, podobně jako fyziokraté, na pozemkovou rentu, již rozumí zúročení půdy jako kapitálu, a na výnos z hospodaření, jímž je rozdíl mezi celkovým čistým výnosem a pozemkovou rentou.

Proti tvrzení Thaera, že cílem není nejvyšší produkce, ale nejvyšší čistý zisk a že tedy je účelné snižovat i produkci, aby se dosáhl v podniku nejvyšší čistý zisk, se postavil výrazně František Horský (1861). Zastával názor, že rozhodujícím pro dosahování co nejvyššího čistého výnosu, který je i Horskému cílem, je vždy hrubý výnos, tedy zvyšování hrubé produkce. „Vyššího výnosu — tvrdil Horský — je nemožno trvale dosahovat bez zvýšení produkce“. Horského názory jsou dnes potvrzovány výsledky výzkumu ekonomických zemědělských ústavů, které dokazují, že se vzestupem intenzity výroby stoupá důchodovost i produktivita práce.

Horský vždy vycházel při nespočetných rozbořech zaostávajících statků i rolnických hospodářství z posuzování dané hrubé produkce a z mož-

ností jejího zvýšení. Horský považoval režijní náklady za dané a hlavní pozornost zaměřoval na zvyšování účinných, produkčních nákladů, aby zvýšil produkci ve všech odvětvích podniku. Vypracoval komparační metodu pro posuzování hrubé produkce v jednotlivých letech i podnicích na základě výpočtu tzv. žitných jednotek (1847). Horský je v době svého působení předním zastáncem intenzifikace zemědělství. Horského metody kalkulací a rozboru hospodaření podniku se ke škodě věci nedostaly do pozdějších učebnic zemědělských a spravovédných, ačkoli jich vzpomínali i mnohem později mnozí zahraniční autoři.

CÍL HOSPODAŘENÍ V KAPITALISTICKÉ ZEMĚDĚLSKÉ EKONOMICE 2. POLOVINY 19. STOLETÍ

Antonín Emanuel Komers, vynikající organizátor zemědělských podniků, autor mnoha ekonomických prací, potvrzuje ve své knize o organizaci zemědělských podniků z roku 1870 názor Horského: „Cílem je dosahování nejvyššího čistého výnosu z podniku, ale na základě stupňované hrubé zemědělské produkce“. Je podobně jako Horský zastáncem vývojového směru intenzifikace zemědělské výroby. Zdůrazňuje, že čistý výnos závisí na souhrě všech výrobních odvětví v podniku, všech příjmových a nákladových položek, že výnosnost jednotlivých odvětví nutno zjišťovat na základě účetnictví a kalkulací. Poznal důležitost sledování vzájemných vztahů výrobních odvětví (vztahy soupeřící, doplňující a podpůrné). Kalkulacemi se zjistí, do jaké míry konkurují pravidelné krmné plodiny tržním, aby bylo možno správně provést organizaci podniku.

Intenzitou výroby rozuměl hospodaření s vyššími náklady, se silnějším hnojením i většími náklady na práci ruční i strojovou na dané ploše, aby se získala ještě větší produkce. Intenzivní hospodaření se vyznačuje podle něho větším podílem okopanin a tržních plodin a vyšším chovem dobytka. Za extenzivní hospodaření považoval podnik, v němž se šetří kapitálem a prací, aby se všemožným snižováním vydání získal uspokojivý čistý výnos. Intenzivní hospodaření šetří půdou, extenzivní spoří kapitál a práci. Aby vymezil hranice mezi intenzivním a extenzivním hospodařením, stanovil ukazatele intenzity podle podílu orné půdy ze zemědělské, podílu jednotlivých plodin na orné půdě, stavu dobytka v přepočtu na jednotku plochy půdy (Komers 1871).

O struktuře chovu dobytka rozhoduje podle Komerse zpeněžení krmiv v produktech živočišné výroby. Výpočet výnosnosti jednotlivých chovů dobytka založil na tzv. metodě užitečného efektu krmiv jako rozdílu na výrobních účtech mezi výnosy a náklady, do nichž se nezapočítávají krmiva. Tento rozdíl považoval za užitečný efekt krmiv a přepočítával jej na 1 cent senné jednotky spotřebovaných krmiv v chovu dojnic, mladého dobytka, v žiru skotu, v chovu prasat, ovcí atd. Předpokládal tedy — což ovšem není přesné — že rozdíl mezi výnosy a náklady (bez krmiv) způsobila jen krmiva. Jinými slovy, k peněžní sumě, jíž byla oceněna krmiva na straně nákladů, se připočetl zisk nebo ztráta z daného odvětví živočišné výroby. Této metody použili později i jiní naši autoři, například A. Červený.

Druhým předním českým ekonomem této doby je Jan B. Lambl, jenž je považován za jednoho ze zakladatelů tzv. organického pojetí zemědělského podniku. Nedoporučoval zkoumat rentabilitu odvětví podniku podvoj-

ným účetnictvím, které podle Lambla nedovede ocenit statkovou hmotu (krmiva, mrvu) přesně, a proto nelze přesně stanovit ani rentabilitu (čistý výnos) jednotlivých odvětví podniku, který je nedělitelný. Namísto vypočítávání hrubého výnosu a nákladů v odvětvích, aby se zjistila jejich výnosnost, doporučoval porovnávat různé varianty struktur odvětví celého podniku, srovnávat výsledky jedné rotace s výsledky rotace jiné, aby se zjistilo, která struktura podniku je nejvýhodnější. U každé varianty radí zjišťovat celkový hrubý výnos a celkové náklady podniku. Jako hlavní kritérium výnosnosti zemědělského podniku považuje pozemkový důchod, jímž rozumí pozemkovou rentu. Neudává vlastní metodu výpočtu pozemkové renty, rozumí jí podle dosavadního pojetí čistý výnos podniku po odečtení úrokového nároku vloženého kapitálu do podniku (mimo půdu). Lambl se přibližuje též Marxovu pojetí dělení hospodářských zvířat na základní stádo, na mladý dobytek a na dobytek ve výkrmu. Lambl neužíval pojmu kapitál, ale substance. Substanci hospodářství dělil na substanci pozemků, substanci vzdušnou a substanci dvora (Lambl 1880).

Leopold M. Zeithammer (1873) je jedním z mála našich ekonomů, který navrhoval ve své práci o racionální správě zemědělských podniků pokrokové řešení sociální otázky zemědělského dělnictva — určení podílu práce na čistém výnosu podniku, založení nemocenského fondu pro dělníky, zlepšení mzdového systému. Zvláštní pozornost věnoval vlivu nejúčinnějších výrobních faktorů na výsledky hospodaření — práci, krmivům, mrvě a průmyslovým hnojivům, také však podnikovým rezervám, jež jsou důležité pro vyrovnávání důsledků nepříznivých let. Antonín Adam Šmíd (1868—1869) ve své práci *Nauka o podniku* z roku 1868 zdůrazňuje nutnost upravovat prostřednictvím kalkulací výrobních odvětví nejvhodnější skladbu zemědělského podniku. Výrobní náklady všech produktů doporučuje přepočítávat vždy na jednotku plochy zemědělské půdy. Cílem podniku je mu čistý výnos.

Pozoruhodnou ekonomickou nauku vytvořil profesor Josef Munzar a uveřejnil ji ve svém díle *Výroba zvířecí a zemědělskopřůmyslová* (Praha 1899). Zabýval se vzájemnými vztahy mezi výrobou rostlinnou, živočišnou a zemědělským průmyslem a jejich ekonomickým spojením. Uvedl metodu, jak stanovit hranice rentability jednotlivých plodin v podniku, jak zjistit při různých cenách výrobků rovnováhu v rentabilitě. Hledal hranice maximálního zpeněžení krmné jednotky nejen podle cen, výnosů a nákladů, ale při působení všech faktorů, které ovlivňují růst a užitkovost hospodářských zvířat.

Ekonomický cíl velkostatků — trvalý nejvyšší čistý výnos — nedoznal po celou dobu kapitalismu změn. Měnily se však ekonomické podmínky, zvláště ceny v konjunkturálních cyklech, v krizích let 1870 a po roce 1929. Jak zajistit tento cíl v měnících se výrobních podmínkách, to záviselo na ekonomicky odůvodněné organizaci a řízení podniků; do jaké míry se podaří uskutečnit nejvhodnější strukturu odvětví v podniku a přizpůsobit soustavu hospodaření daným podmínkám, jak zajistit v čase a místě potřebný přísun materiálních hmot a pracovní výkon. To byly úkoly, které po Lamblovi řešil Aereboe a Brinkmann a kterými se v poslední době z jiných pozic zabývá studium produkčních funkcí.

Teorie kapitalistické ekonomiky se namnoze rozcházela s praxí. Thaer byl názoru, že v zájmu zisku je třeba i snížit produkci. Od počátku 20. století se odvozovala z tzv. půdního zákona (o ubývajících výnosech)

teorie, že v době zemědělské krize je nutno přejít v zemědělství k extenzitě výroby. Praxe vyvrátila tyto názory a potvrdila teze Horského, že rentabilita je těsně spojena s intenzitou.

V celém vývoji zemědělské ekonomiky se velmi málo přihlíželo k sociálně ekonomickému problému zemědělského dělnictva. Učebnice zemědělské ekonomiky (zahrnující i její aplikovanou část organizaci a řízení podniků) byly až do konce 19. století psány hlavně pro velkostatky a nezabývaly se ekonomickým cílem zemědělské malovýroby. V podmínkách švýcarského zemědělství, v němž podíl velkostatků je velmi nízký, stanovil po roce 1900 profesor E. Laur cíl malovýroby: trvalý nejvyšší zemědělský důchod. Toto hledisko pak u nás rozvíjel v třicátých letech František Čvančara (1940) ve svých pracích o malozemědělské rodině za kapitalismu.

Po roce 1918 se v mnoha evropských zemích rozšířila síť účetních ústavů pro zjišťování výnosnosti zemědělské výroby podle velikostních skupin a výrobních oblastí. Počaly používat i matematických metod pro zjišťování vlivu výrobních faktorů a měněné struktury výrobních odvětví na výsledky hospodaření. Tyto ústavy přejímaly Laurovy účetní metody a jeho terminologii; použil jich také zemědělský ústav účetnicko-správovědný v Praze. Ústavy zjišťovaly čistý výnos zemědělských podniků, zemědělský důchod, tzv. pracovní důchod, zúročení kapitálu, tzv. diferenci čistého výnosu jako rozdíl mezi čistým výnosem a úrokovým nárokem aktiv. Tento ukazatel nebyl nový, užívaly jej velkostatky od konce 19. století pro stanovení odměn (tantiem) úředníků na velkostatcích. Výsledky výzkumu účetních ústavů měly sloužit také k zdokonalení organizace kapitalistických podniků.

SOUHRN

První zákonitosti od počátku zemědělství byla výrobní extenzita, tj. přibírání nových půd ke kultivaci v rodové a sousedské občině. Jejich ekonomickým cílem bylo dosažení pracovního důchodu. K vyšší produktivitě práce přispěla zprvu volba nejvhodnějších půd a poloh, poté rozvoj výrobních prostředků.

K intenzivnímu skoku ve využití půdy došlo v 2. polovině 1. tisíciletí, kdy přílohové hospodářství s více než dvěma třetinami orné půdy ležící ladem (přílohem) bylo vystřídáno trojhonným systémem jen s jednou třetinou nevyužitě půdy (úhoru). Byl to důsledek rozvoje výrobních sil (zejména železných výrobních prostředků), který také přivodil současně nové výrobní vztahy. Vznikl feudalismus, v němž se vytvořily dvě třídní soustavy — mocenská vrchnostenská soustava feudálů a vázaná, ochromená soustava hospodaření poddaných, vykořisťovaných feudálním řádem. V ní bylo ekonomickým cílem dosažení alespoň existenčního minima, zbytku z pracovního důchodu poddaných po odvodu všech feudálních rent. Ekonomickým cílem feudální třídy byl od počátku bezpracný důchod, tvořený jak feudálními rentami, tak výnosem z vlastního hospodaření. To dokládá jasně první zemědělská patrimoniální literatura.

V robotním systému produktivita práce klesla, feudalismus vedl k výrobní stagnaci v zemědělství až do počátků jeho zániku v druhé polovině 18. století. V té době byla novým rozvojem výrobních sil nastoupěna cesta

k intenzivě výroby. Objevily se nové nebo zlepšené soustavy hospodaření a nutnost ekonomicky řešit a odůvodnit, které soustavě dát přednost. Tyto nové cíle se zračí v nastupující literatuře agronomické, zakládané již na vědeckých základech, stále ještě encyklopedické až do let 1850, avšak málo přihlížející k zemědělské malovýrobě.

Thaerův názor, že nejvyšší zisk jako cíl hospodaření má být dosahován i při nižší produkci, tedy i nižší intenzitou, vyvrátil sám vývoj intenzity. Diebl a Horský přesvědčivě dokázali, že intenzita a rentabilita jsou vzájemně úzce spojeny. Účetnictví a kalkulace se staly organickou součástí ekonomiky, dělené po roce 1850 na část základní, teoretickou, a na část použitou, aplikovanou, tj. organizaci a řízení.

Ekonomickým cílem za kapitalismu byl zisk na velkostatech, důchod v zemědělské malovýrobě, hospodaření se však stalo složitější. Ceny výrobků stoupaly v konjunkturu, klesaly za krizí, na trhu se objevily nové výrobní prostředky, stroje, jadrná krmiva, průmyslová hnojiva, zvyšovala se intenzita výroby. Vzniklo množství možných variant ve spojení výrobních odvětví v podniku. Ekonomika počala věnovat zvýšenou pozornost stanovení výnosnosti odvětví a pořadí jejich výhodnosti, studiu závislosti mezi rentabilitou, intenzitou a produktivitou práce jak ve výrobních odvětvích, tak v celku podniku, a konkurenčním, podpůrným a doplňujícím vztahům výrobních odvětví v podniku.

Studium těchto závislostí se rozšířilo zejména po 1. světové válce na základě korelačních metod, pomocí nichž se zkoumala i účinnost a vliv jednotlivých faktorů na výsledky hospodaření. Vznikaly počátky studia mezních hranic, které pak později vyústilo ve studium produkčních funkcí. Vývoj odstranil také nesprávné názory kapitalistických ekonomů, kteří podle tzv. půdního zákona radili k extenzitě výroby, ke kolísání intenzity a extenzity výroby v podniku podle vývoje cen.

Sociálně ekonomickým poměrům zemědělské malovýroby, která měla za kapitalismu tak těžké postavení, věnovaly učebnice kapitalistické zemědělské ekonomiky malou pozornost.

Literatura

- ABEL, W.: Geschichte der deutschen Landwirtschaft. Stuttgart, E. Ulmer 1962.
BRTVÍN z Ploškovic: Knížka tato dvě stránky v sobě drží atd. Praha 1540.
ČERNOBYL, M. A.: Jiná kratší zpráva jednomu každému pánovi velmi užitečná (napsaná před rokem 1540). Praha 1587.
ČERNÝ, V.: Hospodářská instrukce. Praha, ČAZ 1930.
ČVANČARA, F.: Malozemědělská rodina a organizace jejího podniku. [Vědecké spisy.] Praha, ČAZ 1940.
DIEBL, P.: Handbuch der rationellen Landwirtschaft. Brno 1844. 4 sv.
FIŠER, K.: Knihy hospodářské. [Překlad Jana Barnera knihy Fišerovy, napsané latinsky a vydané v Praze v letech 1679—1683.] Praha 1706.
FUSS, F.: Anweisung zur Erlernung der Landwirtschaft. Praha 1799.
HORSKÝ, F.: Mittheilung d. H. F. Horský über seine Methode zur Berechnung und Combinierung der landwirtschaftlichen Production nach dem Nahrhaftigkeitsverhältnisse auf Kornwerth. Praha 1847.
HORSKÝ, F.: Strádivé hospodářství a jeho všeobecné rozšíření. Praha 1861.
KOMERS, A. E.: Ústrojí polnohospodářské, čili hospodářská spravověda. [Překlad z němčiny od Miroslava Haněla.] Praha 1871.
KROFTA, K.: Přehled dějin selského stavu v Čechách a na Moravě. Praha 1919.
KUTNAR, F.: Přehled dějin Československa v epoše feudalismu. Praha, SPN 1957.
LAMBL, J. B.: Důchod pozemkový, co účel všeho hospodaření i chovu dobytka. Praha 1880.

- LOM, F.: Dejiny predsocialistických náuk v poľnohospodárstve. Bratislava, Príroda 1976.
- LOM, F.: Přehled dějin zemědělské výroby v českých zemích. Praha, VŠZ 1972.
- LOM, F.: Vývoj zemědělství a zemědělského vzdělání. Sborník VŠZ. Praha 1957.
- LOM, F.: Z prvních pokusů o zavedení podvojného účetnictví v českém zemědělství roku 1806. Sborník VŠZ. Brno 1956.
- LOM, F. a kol. Ekonomika socialistického zemědělství. Praha, SPN 1959.
- MAYER, A.: Anleitung zum Behuf der ausübenden Ökonomie für die Schüler des Landwirtschaftsinstituts. Český Krumlov 1806.
- MUNZAR, J.: Výroba zvířecí a zemědělsko-průmyslová. Praha 1899.
- ROSCHER, W.: System der Volkswirtschaft, 2. Nationalökonomik des Ackerbaus. Berlin 1854—1859.
- SLICHER van BATH: Afdeling agrarische Geschiedenis Bijdragen. Wageningen 1965.
- ŠMÍD, A. A.: Die Betriebslehre. Skripta vyšší zemědělské školy v Děčíně-Liebwerdě 1868—1869.
- ZEITHAMMER, L.: Die rationelle Wirtschaftsverwaltung. Praha 1873.
- Instrukce Friedlandská, sestavená roku 1628. Archiv Český, díl XXIII. Vydal Josef Kalousek, Praha 1906.

Došlo dne 19. 7. 1977

Adresa autora:

Prof. Dr. h. c. ing. dr. František Lom, DrSc., Na Petřínách 31, 162 00 Praha 6

Mohutný rozvoj našeho národního hospodářství v padesátých letech přinesl výrazné zvýšení výrobního potenciálu našeho státu, ale na druhé straně byl poznamenán i značným úbytkem zemědělské půdy. Příčina tohoto jevu spočívala zejména v tom, že ve snaze po co nejrychlejším dosažení vytčeného cíle byla výstavba investic realizována často živelně, s velkými nároky na zábor kvalitní zemědělské půdy bez ohledu na negativní důsledky pro zemědělskou výrobu. Druhým důvodem úbytku zemědělské půdy (především v pohraničních horských a podhorských oblastech) byl extenzivní způsob hospodaření, provázený častými převody zemědělské půdy na půdu nezemědělskou.

Ve Směrnících pro hospodářský a sociální rozvoj ČSSR v letech 1976 až 1980, schválených XV. sjezdem KSČ, je zdůrazněn význam všestranného růstu zemědělské výroby jako základního předpokladu rozvoje naší společnosti. XV. sjezd současně uložil postupně zabezpečit soběstačnost ve výrobě obilovin a krmiv a podstatně zvýšit soběstačnost ve výrobě ostatních potravin. Jedním z hlavních limitujících činitelů pro splnění těchto náročných úkolů je intenzivnější využívání zemědělské půdy, soustavné zvyšování její úrodnosti a důsledné respektování zásady, aby pro nezemědělské účely nebyla zabírána úrodná zemědělská půda. Proto bylo stanoveno, že hospodaření se zemědělskou půdou je nutno považovat za celospolečenskou záležitost, neboť zemědělská půda je nejen nenahraditelným výrobním prostředkem a součástí přírodního bohatství naší země, ale je též jednou z hlavních složek životního prostředí a její znehodnocování a využívání pro nezemědělské účely vážně ohrožuje zajišťování potřeb výživy našeho obyvatelstva.

METODIKA

Půdní fond je jednou ze základních složek biosféry. Podle klasifikace vycházející z československých předpisů a evidenční nomenklatury rozdělujeme veškerý půdní fond na:

a) půdní fond zemědělský — orná půda (role), chmelnice, vinice, zahrady, ovocné sady, louky a pastviny;

b) půdní fond nezemědělský — lesní půdní fond, rybníky s chovem ryb, ostatní vodní plochy, plochy zastavěné a ostatní nezemědělské plochy.

Zemědělský půdní fond je definován jednak vyhláškou Ústřední správy

geodézie a kartografie č. 23/1964 Sb., kterou se provádí zákon č. 22/1964 Sb. o evidenci nemovitostí, jednak zákonem č. 53/1966 Sb. o ochraně zemědělského půdního fondu, který byl změněn a doplněn zákonem č. 75/1976 Sb. (úplné znění vyhlášeno pod č. 124/1976 Sb.). Podle tohoto zákona zemědělským půdním fondem je zemědělská půda obhospodařovaná (orná půda, chmelnice, vinice, zahrady, ovocné sady, louky a pastviny) a půda, která byla a má být i nadále zemědělsky obhospodařována, ale dočasně obdělávána není. V zájmu ochrany kultur (resp. zařízení na nich vybudovaných), které sice nejsou zemědělskou půdou, ale jsou pro její využití nepostradatelné, stanoví § 1 zákona, že za součást zemědělského půdního fondu je nutno též považovat i polní cesty, pozemky se zařízením pro závlahy, vodní nádrže a rybníky potřebné pro zemědělskou výrobu, hráze sloužící ochraně před zamokřením a zátopou, ochranné terasy atd.

Zemědělský půdní fond má některé specifické vlastnosti:

1. Je výrobním prostředkem, který je na současném stupni vědy a techniky prakticky zcela nenahraditelný. Je to výrobní prostředek, který v podmínkách naší republiky nelze již rozšiřovat. Intenzita jeho využívání je závislá na jeho zvelebení, zúrodnění a způsobu využití. S využitím je neoddělitelně spojena i ochrana zemědělského půdního fondu.

2. Zemědělský půdní fond je však za určitých okolností i spotřebním statkem. Toto jeho využití musí být maximálně účelné a omezené na půdy horších kvalit. Při nárůstu počtu obyvatelstva a požadavcích člověka na bydlení i technické vybavení je možno úbytek omezovat, ale v zásadě jej nelze plně zastavit.

3. Zemědělský půdní fond je jednou ze základních přírodních složek životního prostředí. Svou kvalitou významně ovlivňuje vodní režim, biogeochemické koloběhy základních prvků a ostatních látek i celkovou ekologickou kvalitu krajiny.

Ve stejný den, kdy vstoupila v platnost novelizovaná právní úprava ochrany zemědělského půdního fondu, tj. 1. října 1976, vstoupil v platnost nový rozsáhlý právní kodex územního plánování a stavebního řádu — zákon č. 50/1976 Sb. (stavební zákon) a 7 na něj navazujících vyhlášek:

vyhl. FMTIR č. 83/1976 Sb. o obecných technických požadavcích na výstavbu,

vyhl. FMTIR č. 84/1976 Sb. o územně plánovacích pokladech a územně plánovací dokumentaci,

vyhl. FMTIR č. 85/1976 Sb. o podrobnější úpravě územního řízení a stavebním řádu,

vyhl. FMTIR č. 86/1976 Sb. o osvědčování vhodnosti výrobků pro stavební části staveb,

vyhl. FMTIR č. 87/1976 Sb. o informacích o výrobcích pro stavební části staveb,

vyhl. FMTIR č. 88/1976 Sb. o oprávnění k projektové činnosti,

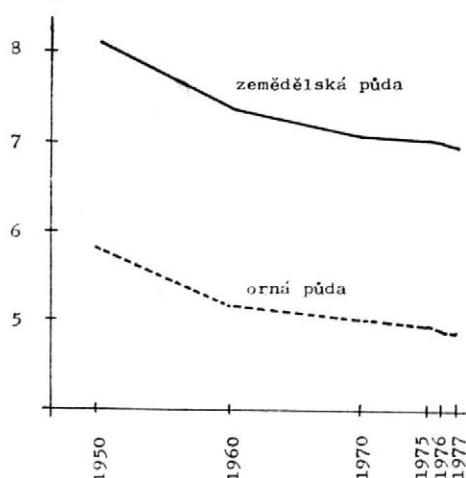
vyhl. FMTIR č. 89/1976 Sb. o oprávnění k inženýrské činnosti.

V článku vycházejí autoři z této nové právní úpravy ochrany zemědělského půdního fondu a nového stavebního zákona. V experimentální a analytické části navazují na výsledky 1. etapy Komplexního návrhu na systém řízení péče o životní prostředí (FMTIR J-5-321-1/2), v další části na komentář k nové právní úpravě ochrany zemědělského půdního fondu (Šafařík 1976) a na vlastní studie.

Článek podává přehled nových aspektů v legislativní úpravě a metodické poznámky zejména o způsobu ochrany zemědělského půdního fondu v územně plánovací činnosti.

EXPERIMENTÁLNÍ ČÁST

V ČSSR bylo k 1. 1. 1977 celkem 6 989 712 ha zemědělské půdy, tj. 54,66 % z celkové rozlohy území republiky. Na této rozloze zemědělské půdy se podílejí české země 4 435 782 ha a Slovensko 2 553 930 ha (v ČSR 56,25 %, v SSR 52,11 %).

1. Vývojový trend výměry zemědělského půdního fondu v ČSSR za období 1950–1977 (v mil. ha)

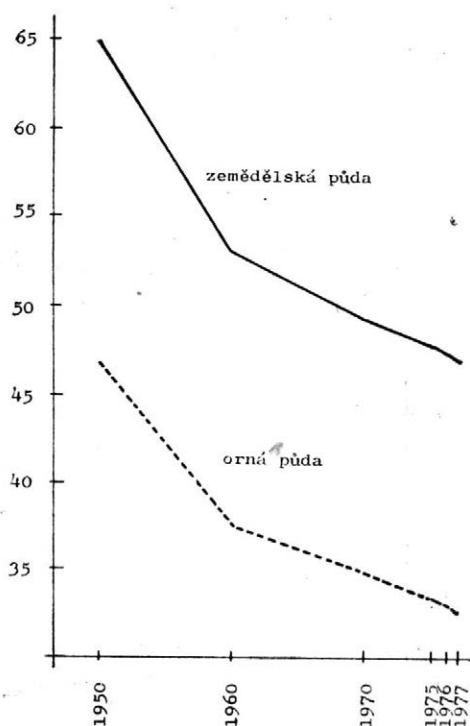
Vývojový trend výměry zemědělského půdního fondu je velmi nepříznivý a dokumentuje ho graf na obr. 1 a tyto údaje:

rok	výměra zem. půdy v ha	výměra orné půdy v ha
1950	8 074 657	5 824 327
1960	7 326 794	5 131 495
1970	7 092 887	4 998 378
1975	7 042 142	4 943 268
1976	7 003 973	4 907 996
1977	6 989 712	4 906 552

Rovněž vývoj podílu výměry zemědělské a orné půdy na 1 obyvatele (obr. 2) je značně neuspokojivý:

rok	výměra zem. půdy ve 100 m ² na 1 obyv.	výměra orné půdy ve 100 m ² na 1 obyv.
1950	64,80	46,70
1960	53,50	37,50
1970	48,93	34,47
1975	47,76	33,53
1976	47,14	33,03
1977	46,68	32,77

2. Vývoj podílu výměry zemědělské a orné půdy na 1 obyv. v ČSSR v období 1950–1977 (ve 100 m² na obyvatele)

Pro porovnání uvádíme přehled výměry zemědělské půdy na 1 obyvatele v některých státech (ve 100 m²)

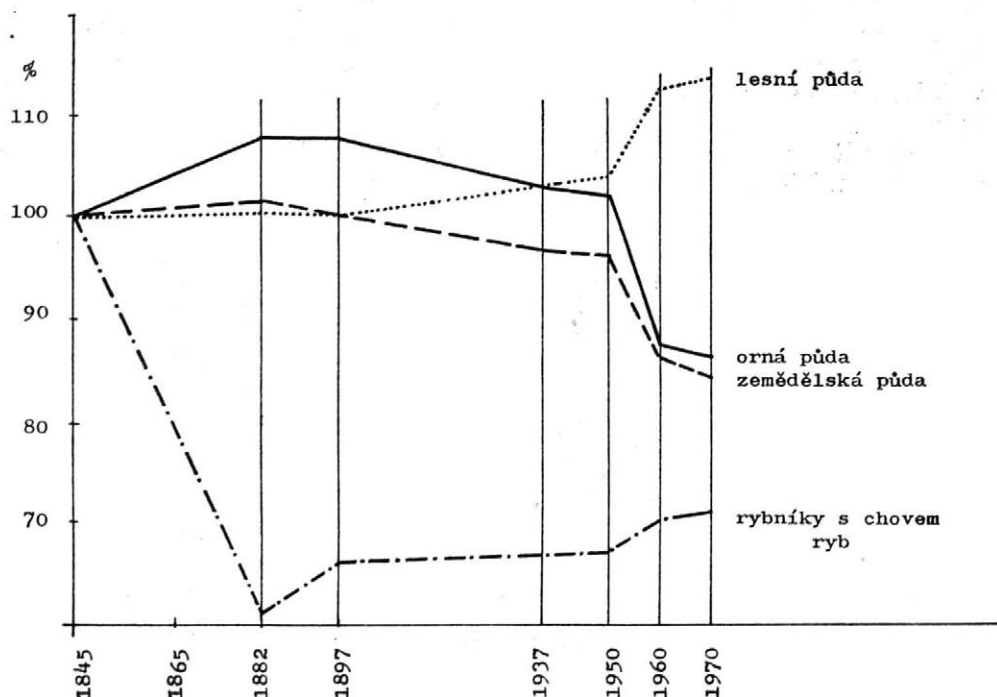
Kanada	344	Maďarsko	70
SSSR	271	Dánsko	68
USA	236	Švédsko	53
Jugoslávie	79	ČSSR	47
Rumunsko	79	Itálie	41
Francie	73	NDR	38
Bulharsko	71	NSR	26

ČSSR je zemí s vysokou hustotou osídlení v porovnání s ostatními evropskými zeměmi. Přitom naprostá většina obyvatel je koncentrována do nižších poloh. Maximální hustotu obyvatel mají polohy do 300 m n. m. V tomto pásmu leží převážná většina velkých sídel a jsou do něho vlivem historického vývoje a daných vazeb koncentrovány dvě třetiny průmyslové a těžební činnosti. V této oblasti, v níž převažuje zemědělský půdní fond (zejména orná půda), dochází k nejvýraznějším devastacím jevům a stálým střetům mezi zájmy zemědělství a ostatních celospolečenských činností.

Za posledních 130 let (hodnoceno období 1845–1970, obr. 3) došlo v ČSR k těmto změnám v půdním fondu:

zemědělská půda	–801 312 ha
z toho:	
orná půda	–469 761 ha
lesy	+341 482 ha

rybníky s chovem ryb	-19 349 ha
zastavěno	+65 681 ha
ostatní nezemědělská půda	+413 498 ha
z toho:	
plochy neplodné	+96 295 ha
ostatní nezemědělské plochy	
investičního charakteru	+282 186 ha
ostatní vodní plochy	+35 017 ha

3. Dlouhodobý vývoj zemědělské, orné a lesní půdy a rybníků v ČSR (v období 1845 až 1970)

I. Počet okresů v jednotlivých skupinách úbytků zemědělského půdního fondu — zpracovány údaje o úbytcích (přirůstcích) zemědělského půdního fondu od roku 1960 pro nové administrativní členění

Skupina okresů	Zemědělská půda		Orná půda	
	počet okresů	%	počet okresů	%
I — s mimořádně vysokými úbytky	13	17,6	14	18,9
II — s vysokými úbytky	5	6,8	3	4,0
III — se značnými úbytky	8	10,8	7	9,5
IV — s úbytky rovnými průměru ČSR	21	28,4	5	6,8
V — s úbytky nižšími než je průměr ČSR	23	31,0	17	23,0
VI — s velmi malými úbytky	2	2,7	16	21,6
VII — s přirůstky	2	2,7	12	16,2
Celkem	74	100,0	74	100,0

Výsledné údaje rozborů ukazují, že z celkového úbytku půdy neinvestiční povahy (zalesnění, převod do neplodných ploch) o výměře 437 777 ha ubylo v posledních 25 letech 327 237 ha, tj. 74,8 %. Z celkových úbytků investiční povahy (zastavěno, komunikace, vodní nádrže atd.) o výměře 382 884 ha ubylo ve stejném období 296 256 ha, tj. 77,4 %.

Z celkového úbytku zemědělského půdního fondu v poválečném období ubylo do roku 1960 84,1 %, od roku 1960 do roku 1970 15,9 %.

Úbytky zemědělského půdního fondu ve skupinách I, II, III (26 okresů, tj. 35,2 % z celkového počtu) činí 64 000 ha, tj. 64 % veškerých úbytků. U orné půdy je to ještě výraznější: skupiny I, II, III (24 okresy, tj. 32,4 %) mají úbytek 43 000 ha, tj. 92 % veškerých úbytků orné půdy v ČSR. Naprostá většina úbytků zemědělského půdního fondu po roce 1960 byla vázána na jednu třetinu území ČSR.

Pořadí okresů ČSR s největšími úbytky zemědělské a orné půdy (první sloupec zemědělská půda, druhý orná půda):

skupina I:	Ostrava	Plzeň-město
	Plzeň-město	Ostrava
	Český Krumlov	Karviná
	Sokolov	Most
	Most	Brno-město
	Chomutov	Jablonec
	Brno-město	Gottwaldov
	Česká Lípa	Vsetín
	Teplice	Teplice
	Prachatice	Česká Lípa
	Vsetín	Frýdek-Místek
	Jablonec	Semily
		Uherské Hradiště
skupina II:	Frýdek-Místek	Praha-východ
	Olomouc	Praha-západ
	České Budějovice	hlavní město Praha
	Šumperk	Liberec
	Gottwaldov	Šumperk
skupina III:	Praha-východ	Litoměřice
	Praha-západ	Hodonín
	hlavní město Praha	Náchod
	Mladá Boleslav	Břeclav
	Klatovy	Mladá Boleslav
	Jindřichův Hradec	Blansko
	Pardubice	Žďár nad Sázavou
	Náchod	
	Liberec	
	Příbram	

Výměra zemědělské a orné půdy na 1 obyvatele nás řadí na jedno z posledních míst v Evropě a tato skutečnost značně ztěžuje plnění náročných úkolů, které před naše zemědělství klade naše socialistická společnost (např. zvýšení zemědělské produkce v 6. pětiletce o 14–15 % proti 5. pětiletce). Stanovení těchto náročných úkolů bylo podmíněno kromě jiného i novou situací na světových trzích. Od roku 1972 světové ceny surovin, energie, potravin a krmiv několikanásobně stouply a přitom některé z nich lze jen obtížně získat. Např. cena pšenice, kukuřice a sójových pokrutin se proti roku 1971 zvýšila 3–3,5krát.

Dosavadní značně neuspokojivý stav v bilanci zemědělské půdy nevytváří příznivé podmínky pro další rozvoj československého zemědělství a potravinářského průmyslu, a proto v dubnu 1972 přijalo plenární zasedání ÚV KSČ usnesení, jímž bylo příslušným orgánům uloženo předložit návrh na zprísňení zákonných opatření k ochraně zemědělského půdního fondu.

Konkrétním vyjádřením těchto základních tézí i opatření stanovených ve Směrnicih pro hospodářský a sociální rozvoj ČSSR na léta 1976 až 1980 je novelizovaný zákon o ochraně zemědělského půdního fondu (zákon č. 53/1966 Sb. ve znění zákona 75/1976 Sb. — úplné znění vyhlášeno předsednictvem Federálního shromáždění pod č. 124/1976 Sb.) a na něj navazující nařízení vlády ČSSR č. 102/1976 Sb. o odstraňování ekonomické újmy socialistických zemědělských organizací, nařízení vlády ČSSR č. 103/1976 Sb. o sazbách odvodů za odnětí zemědělské půdy zemědělské výrobě a vyhláška federálního ministerstva zemědělství a výživy č. 142/1976 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o ochraně zemědělského půdního fondu.

Zvýšená účinnost zmíněných nových právních předpisů spočívá v tom, že:

- zavádějí maximální ochranu nejlepší zemědělské půdy;
- doplňují soustavu administrativních a ekonomických nástrojů ochrany zemědělského půdního fondu;
- zprísňují režim při převodech zemědělské půdy do jiných kategorií;
- zpřesňují požadavky kladené na územně plánovací činnost z hlediska ochrany zemědělského půdního fondu;
- zavádějí pokuty za porušení povinností stanovených zákonem nebo podle něho uložených;
- stanoví objektivní kritéria pro určování výše odvodů;
- zavádějí institut odstranění ekonomické újmy, která socialistické zemědělské organizaci vznikne, dojde-li odnětím půdy k podstatnému zásahu do jejího hospodaření;
- zavádějí pojem „orgány ochrany zemědělského půdního fondu“, jimiž jsou ve smyslu zákona ČNR č. 77/1976 Sb. a zákona SNR č. 78/1976 Sb. národní výbory a ministerstva zemědělství a výživy republik.

Hlavní zásadou, která se promítá téměř do všech ustanovení novelizovaného zákona a na něj navazujících právních předpisů je skutečnost, že zemědělský půdní fond je určen pro zemědělskou výrobu a žádná jeho součást nesmí být odňata k jiným účelům, pokud o jejím odnětí nebylo rozhodnuto podle tohoto zákona. Pro nezemědělské účely je nutno použít především nezemědělskou půdu, zejména nezastavěné a nedostatečně využitě pozemky v zastavěném území.

Jestliže musí být v některých nezbytných případech, které jsou odůvodněny celospolečenským zájmem, odňata zemědělská půda zemědělské výrobě, je nutno podle § 7 zákona zejména:

- chránit zemědělskou půdu v produkčních zemědělských oblastech a tu, na níž jsou plánována a zabezpečována opatření ke zvýšení intenzity výroby;
- odnímat jen nejnutnější plochu zemědělské půdy, zabránit roztržité výstavbě a tím co nejméně narušovat organizaci zemědělského půdního fondu;

— provádět skryvku kulturních vrstev půdy a opatření k jejímu hospodárnému využití;

— po skončení výstavby neprodleně provést taková opatření, aby zemědělská půda dotčená výstavbou byla způsobilá k dalšímu obdělávání.

V § 7a zákona je jednoznačně stanoveno, že zemědělské výrobě nesmí být odnímána:

— orná půda vedená v 1. a 2. bonitní třídě — není-li taková půda v obci, potom orná půda vedená ve dvou nejlepších bonitních třídách;

— orná půda, na níž jsou provedena investiční opatření ke zvýšení intenzity zemědělské výroby;

— zemědělská půda, na níž jsou chmelnice, vinice, intenzivně obhospodařované sady a zelinářské plochy.

Jde-li však o realizaci zvláště důležité investiční akce nebo těžby, které nelze uskutečnit na jiné půdě, nebo jde-li o pozemky v zastavěném území obce, případně o pozemky rozptýlené, s nepatrnou výměrou, může být dán souhlas k odnětí i těchto druhů zemědělské půdy.

Správné uplatňování této zásady bude klást velké nároky jak na orgány ochrany zemědělského půdního fondu a zemědělské správy, tak na orgány územního plánování a výstavby, investory a projektanty, neboť rozložení přísně chráněné zemědělské půdy v krajině ovlivní koncepční řešení území.

Přesná kritéria jsou rovněž stanovena pro zalesňování zemědělské půdy, popřípadě pro zařazení mezi pozemky, které nelze zemědělsky obhospodařovat. Zabor zemědělské půdy pro tyto účely je třeba doložit ve smyslu § 3 vyhl. č. 142/1976 Sb. agronomicko-půdoznaleckým zhodnocením pozemků podle kritérií uvedených v příloze 2 této vyhlášky. K základním kritériím, která jsou rozhodující pro souhlas s touto změnou, patří např. svažitost a velikost pozemku, jeho mechanizační přístupnost, hloubka půdního profilu a jeho kvalita, stupeň štěrkovitosti, kamenitosti a balvanitosti.

V § 7a zákona je rovněž zakotveno velmi důležité ustanovení, které přinese výraznou změnu proti současné praxi — je zde vysloven kategorický zákaz výstavby rekreačních chat a rekreačních objektů na zemědělské půdě. Výjimky z tohoto zákazu mohou být uděleny — po schválení ministerstvem zemědělství a výživy republiky — jen v případech, kdy jde o nezastavěné pozemky v chatových lokalitách vzniklých před dnem počátku účinnosti zákona, jejichž dostavba je v souladu se záměry územního plánování. Toto ustanovení plně odpovídá znění § 48 vyhl. FMTIR č. 83/1976 Sb., kde je stanoveno, že rekreační chaty v krajině se mohou umístit pouze v rekreační oblasti, a to vždy v seskupení do chatové osady. Tyto osady nesmějí narušovat ráz krajiny a umísťují se především v souladu s požadavky na ochranu zemědělského půdního fondu.

I některá další ustanovení přepisů o ochraně zemědělského půdního fondu mají úzkou návaznost na zákon č. 50/1976 Sb. o územním plánování a stavebním řádu a na jeho prováděcí vyhlášky. To se především týká § 8 zákona a § 4 vyhl. FMZV č. 142/1976 Sb. Ve smyslu ustanovení těchto paragrafů jsou orgány územního plánování a zpracovatelé územně plánovací dokumentace povinni již v období přípravných prací, zadání průzkumů a rozborů, zpracování prognózního úkolu, územních a hospodářských zásad a programů výstavby si opatřit výchozí podklady pro zajišťování ochrany zemědělského půdního fondu. Výchozími podklady jsou:

- a) podklady získané v rámci resortu geodézie a kartografie:
 - seznam obcí a katastrálních území včetně katastrálních území operátu pozemkového katastru,
 - druh pozemku (kultura),
 - bonitní třídy,
 - hranice zastavěného území obce k 1. 9. 1966;
- b) podklady získané v rámci resortu zemědělství a výživy:
 - zařazení obcí (katastrálních území) do přírodních stanovišť,
 - komplexní průzkum zemědělských půd ČSSR,
 - generely rozvoje koncentrace a specializace zemědělské výroby a studie rozvoje zemědělské výroby do roku 1990,
 - generely a projekty pozemkových úprav,
 - inventarizace a klasifikace trvalých travních porostů,
 - návrhy komplexních zúrodňovacích opatření,
 - hrubá produkce rostlinné a živočišné výroby v jednotlivých přírodních stanovištích,
 - zákresy hranic zemědělských podniků, výměry zemědělské půdy.

Údaje z výchozích podkladů vyhodnocují zpracovatelé územně plánovací dokumentace v etapě průzkumů a rozborů a znázorňují v souhrnném problémovém výkresu. Rozsah tohoto vyhodnocení a znázornění se řídí podle stupně územně plánovací dokumentace takto:

a) U velkých územních celků se pro celé řešené území znázorňují stanoviště jednotlivých katastrálních území, plochy pro pěstování speciálních plodin a významných melioračních zařízení apod.

b) U sídelních útvarů se pro území, které může být předmětem rozvoje sídla, znázorňují pozemky podle jejich kultury a bonitní třídy a zvláště pozemky chráněné podle § 7a zákona (orná půda prvních dvou bonitních tříd, orná půda s realizovanými investičními opatřeními ke zvýšení zemědělské produkce, chmelnice, vinice, intenzivní sady a zelinářské plochy).

c) U zón se údaje z výchozích podkladů vyhodnocují a znázorňují ve stejném rozsahu jako u sídelních útvarů, pokud územně plánovací dokumentace pro tento stupeň nebyla vypracována již dříve.

Návrhy prognózních úkolů, územních a hospodářských zásad a programů výstavby projedná jejich zpracovatel s orgány ochrany zemědělského půdního fondu, které vymezí požadavky z hlediska ochrany zemědělského půdního fondu.

Při zpracování územně plánovací dokumentace jsou zpracovatelé povinni navrhnout a zdůvodnit řešení, které je z hlediska ochrany zemědělského půdního fondu a ostatních společenských zájmů nejvýhodnější; přitom vyhodnotí předpokládané ztráty na zemědělské výrobě a odvody za odnětí zemědělské půdy, a to zpravidla ve srovnání s jiným možným řešením. Jde-li o zpracování územních plánů sídelních útvarů, jsou zpracovatelé povinni vyhodnocovat též předpokládanou ekonomickou újmu a opatření k jejímu odstranění.

Návrhy územních plánů velkých územních celků, sídelních útvarů a zón musí být již v období zpracování konceptů projednány s orgány státního hospodářského řízení zemědělství a s orgány ochrany zemědělského půdního fondu a před schválením opatřeny jejich souhlasem.

Zájmy ochrany zemědělského půdního fondu jsou sledovány i v rámci stavebního řízení ve stavebním povolení a jsou obsaženy i v základních kritériích pro určení stavebního pozemku. Za stavební pozemek nesmí být prohlášen takový pozemek, jehož zastavění by způsobilo nepřiměřenou újmu na zájmech společnosti. Obdobně je tato problematika řešena i v souvislosti s výběrem pozemků pro výstavbu rodinných domků.

Dodržení podmínek ochrany zemědělského půdního fondu, stanovených v územním rozhodnutí a stavebním povolení, se zkoumá i při vydání kolaudačního rozhodnutí.

Pokud bude součástí zemědělského půdního fondu určena k zastavění, je nutno odborně sejmout ornici, popřípadě hlouběji uloženou zúrodnění schopnou zeminu a použít ji v souladu s požadavky zemědělské výroby.

Ve smyslu § 105 stavebního zákona se dopustí přestupku ten, kdo bez stavebního povolení provádí stavbu mimo jiné též na pozemku, který není určen k zastavění, zejména na pozemku zemědělském nebo lesním. V tomto případě může být stavebník potrestán pokutou až do výše 20 000 Kčs.

Aby jednotlivé kategorie a stupně územně plánovací dokumentace mohly být zpracovány s maximálním respektováním ochrany zemědělského půdního fondu a mohly být posouzeny z hlediska možnosti variantního řešení, musí být postupováno podle těchto zásad:

1. Přípravné práce pořizovatele:

- Pořizovatel předá zpracovateli údaje o bonitě zemědělské půdy a soupis veškerých podkladů o výhledovém rozvoji zemědělské výroby a podkladů k ochraně zemědělského půdního fondu se stanoviskem k jejich použitelnosti.

- Prognózní úkol a územní a hospodářské zásady pro řešení všech stupňů územně plánovací dokumentace musí obsahovat požadavky z hlediska ochrany zemědělského půdního fondu.

- Program výstavby pro řešení všech stupňů územně plánovací dokumentace musí obsahovat požadavky z hlediska péče o základní složky životního prostředí, tedy i o zemědělskou půdu.

2. Směrný obsah územně plánovací dokumentace:

- Územní prognóza velkého územního celku zahrnuje výhledový rozvoj a základní organizaci zemědělské výroby.

- Územní prognóza sídelního útvaru zahrnuje výhledový postup záboru zemědělské půdy.

- Územní plán všech stupňů obsahuje v textové části vyhodnocení ztrát ze záboru zemědělského půdního fondu a v grafické části povinný doplňující výkres o vyhodnocení zemědělského půdního fondu.

- Územní plán sídelního útvaru zahrnuje orientační vyhodnocení ekonomické újmy, která vznikne socialistické zemědělské organizaci podstatným zásahem do jejího půdního fondu, s promítnutím opatření směřujících k odstranění této újmy, dodaných orgány ochrany zemědělského půdního fondu.

- Územní projekt všech stupňů obsahuje v textové části vyhodnocení ztrát ze záboru zemědělského půdního fondu a v grafické části povinný doplňující výkres o vyhodnocení ztrát zemědělského půdního fondu.

3. Požadavky vyplývající z § 4 vyhlášky č. 142/1976 Sb.:

- Údaje o celkovém rozsahu zemědělské půdy, jejíž odnětí se předpokládá, včetně členění podle navrhovaného funkčního využití pozemků.

— Údaje o časových etapách předpokládaného odnětí zemědělské půdy zemědělské výrobě.

— Údaje o celkovém rozsahu nezemědělských pozemků, které se navrhuje k rekultivaci na zemědělskou půdu.

— U sídelních útvarů a zón vyznačení hranice zastavěného území obce k 1. 9. 1966.

— U velkých územních celků vyhodnocení předpokládaných ztrát na hrubé produkci rostlinné výroby.

— U sídelních útvarů a zón vyhodnocení odvodů za odnětí zemědělské půdy zemědělské výrobě podle celkové výměry půdy, která má být odňata.

— U územních plánů sídelních útvarů (popřípadě zón) vyhodnocení předpokládané ekonomické újmy, a to podle celkové výměry zemědělské půdy, která má být odňata, popřípadě na níž má být hospodaření zemědělské organizace omezeno nebo ztíženo.

— Podrobné zdůvodnění, že navržené řešení je ve srovnání s jiným možným řešením z hlediska ochrany zemědělského půdního fondu a ostatních celospolečenských zájmů nejvýhodnější.

ZÁVĚR

Zemědělský půdní fond je základním výrobním prostředkem zemědělské výroby, který se mj. vyznačuje těmito charakteristickými specifiky: je nerozmnžitelný, ve výrobním procesu se nespotřebovává a naopak při racionálním využívání a pečlivém ošetřování je schopen zvyšovat svou produkční schopnost.

Rozvoj našeho národního hospodářství a socialistické společnosti, který klade na zemědělskou velkovýrobu náročné úkoly k zajištění maximální soběstačnosti ve výrobě potravin, vyžaduje na druhé straně vytvoření podmínek pro nutnou lokalizaci některých činností (nebo jejich následků) na zemědělskou půdu. Jde např. o rozsáhlou oblast investiční výstavby, rozvoj sídel, negativní důsledky průmyslu, energetiky atd.

Hledání účinných způsobů maximální ochrany a racionálního využívání zemědělského půdního fondu a jejich soustavná aplikace je proto důležitým celospolečenským úkolem.

V roce 1976 přispěly k jeho řešení dvě nové právní úpravy týkající se jednak rozsáhlé problematiky investiční výstavby (stavební zákon č. 50/1976 Sb), jednak vlastní problematiky ochrany zemědělského půdního fondu (zákon č. 53/1966 Sb. změněný a doplněný zákonem č. 75/1976 Sb. — úplné znění vyhlášeno pod č. 124/1976 Sb.).

V článku jsou naznačeny nejdůležitější způsoby a etapy řešení ochrany zemědělského půdního fondu při územně plánovací činnosti.

Literatura

ŠAFARÍK, Z.: Zákon o ochraně zemědělského půdního fondu a péče o životní prostředí. Informační zpravodaj RŽP, 1977, č. 5, s. 66–105.
Územní plánování a urbanismus, 4, 1977, celé číslo 3.

Došlo dne 14. 10. 1977

Adresa autorů:

Ing. Emanuel Kříž, RNDr. Jan Štěpán, ministerstvo výstavby a techniky ČSR, Slezská 7, 120 00 Praha 2

UTVÁŘENÍ KOOPERAČNÍCH VZTAHŮ V ZEMĚDĚLSTVÍ NDR

Na IX. sjezdu Jednotné socialistické strany Německa (SED) bylo označeno prohlubování kooperačních vztahů za hlavní prostředek další intenzifikace rostlinné a živočišné výroby a při přechodu na průmyslové způsoby výroby v zemědělství NDR.

Kooperace vytváří předpoklady pro rozvoj společenské dělby práce a organizace výrobního procesu mimo rámec jednotlivých podniků. V rámci kooperačních vztahů v NDR mají rozhodující úlohu kooperační oddělení rostlinné výroby (KAP).

Kooperační oddělení rostlinné výroby — přechodné stadium ke specializovaným zemědělským družstvům a státním statkům rostlinné výroby

KAP se vytvořila jako dominující organizační forma pro kooperační spolupráci zemědělských výrobních družstev (LPG), zahradnických výrobních družstev (GPG), státních statků (VEG), agrochemických podniků (ACZ) a okresních podniků zemědělské techniky (KfL). Kooperační oddělení rostlinné výroby vytvořila rozhodující základnu pro to, aby se v rostoucí míře vyráběly výrobky rostlinné výroby průmyslovými způsoby. V současné době existuje v zemědělství NDR na 1 200 KAP.

KAP dokumentují přednosti specializovaného, průmyslovými způsoby vyrábějícího podniku rostlinné výroby, které se projevují racionálnějším využíváním výrobního potenciálu a lepšími možnostmi zvyšování hektarových výnosů. To dokazuje skutečnost, že již před několika lety měla KAP ve srovnání s nekooperujícími LPG III. typu u obilovin v průměru o 120 kg vyšší hektarové výnosy. Ve srovnání s nižšími typy družstev a státními statky byly hektarové výnosy obilnin dokonce o 900 kg vyšší. Přednosti kooperace na základě některých dosažených hektarových výnosů lze ukázat na příkladě KAP Gross Rosenberg, okres Schönebeck, kraj Magdeburg, kde bylo dosaženo na základě kooperace podstatného zvýšení hektarových výnosů (tab. I). V letech 1970—1972 bylo v 6 LPG, která tvořila kooperační oddělení rostlinné výroby, dosaženo u obilovin průměrného hektarového výnosu 3,97 t. Také produktivita práce vrostla (tab. II) a snížily se vlastní náklady (tab. III).

Sdružením techniky několika koope-

rujících zemědělských podniků do KAP

I. Dosažené hektarové výnosy v t v KAP Gross Rosenberg

Plodina	Výnosy 1973—1975	Plán 1976
Obiloviny	4,48	4,6
Brambory	16,00	24,0
Cukrovka	24,30	34,0
Picniny na orné půdě	36,10	42,0

II. Výroba na 1 pracovníka v t v KAP Gross Rosenberg

Plodina	1974	Plán 1976
Obiloviny	0,29	0,32
Brambory	0,19	0,22
Cukrovka	0,31	0,36
Picniny na orné půdě	1,67	1,85

při vícesměnném komplexním nasazení 20 žacích mlátiček E 512 bylo možné v KAP Gross Rosenberg snížit náklady na 1 hektar plochy sklizené kombajnem z 95 na 74 M a dobu sklizně ve srovnání s průměrnou dobou sklizně zkrátit o 10 dnů.

Vytvořením KAP došlo k prosazování užší (výrobní) specializace jednotlivých výrobních jednotek.

Další předností KAP je to, že dochází k postupnému stírání rozdílů mezi družstevním a státním vlastnictvím a k dalšímu upevnění svazku dělnické třídy s třídou družstevních rolníků.

Kooperační oddělení rostlinné výroby jsou společná zařízení zúčastněných LPG, GPG a VEG. Zúčastnění partneři rozhodují o všech základních otázkách rozvoje společně. Rozsah kooperační spolupráce LPG, GPG a VEG v rámci KAP je rozdílný a závisí na jejich velikosti. Velikost kooperačních oddělení rostlinné výroby se pohybuje od 2 000 až nad 10 000 ha z. p. a činí v průměru asi 4 000 ha z. p.

Důležitým předpokladem pro zahájení činnosti v KAP je mimo jiné jednotné normování a zúčtování výkonů podle množství a jakosti práce. Při zajišťování výrobních a pracovních úkolů je středem pozornosti racionální uspořádání výrobních a pracovních procesů. Potřeba pracovních sil a mechanizačních prostředků se plánuje prostřednictvím technologických karet, které jsou vypracovány na základě Katalogu technologických vzorových karet rostlinné výroby. Podle zjištěné potřeby práce pro celé KAP je možné přidělit pracovním kolektivům úkoly a odvodit závěry pro sladění pracovní kapacity s potřebou práce.

Zemědělská družstva a státní statky zajišťují v rámci KAP společnou rostlinnou výrobu. Využívají ve své výrobně ekonomické činnosti poznatky průmyslových způsobů organizace pracovních procesů. Tím se vytvářejí politicko-ekonomické a organizační předpoklady pro přechod ke specializovaným LPG, příp. VEG rostlinné výroby. KAP tak představují přechodné stadium ke spe-

III. Vlastní náklady v M na 1 t v KAP Gross Rosenberg

Plodina	1975	Plán 1976
Obiloviny	237,0	215,0
Brambory	155,0	127,0
Cukrovka	68,0	59,0
Picniny na orné půdě	36,0	34,0

IV. Hektarové výnosy specializovaného LPG pro rostlinnou výrobu Striegnitz, okres Meissen (v tunách)

Plodina	1971	1975
Obiloviny	4,08	5,6
Cukrovka	35,0	45,5
Bílé hlávkové zeli	42,5	57,4

cializovaným zemědělským družstvům, příp. státním statkům pro rostlinnou výrobu.

Základním předpokladem přechodu ke specializovaným družstvům, příp. ke specializovaným státním statkům pro rostlinnou výrobu jsou vysoké a rovnoměrné hektarové výnosy, vysoký stupeň specializace, uplatnění průmyslových způsobů výroby u nejdůležitějších vyráběných produktů, vysoký stupeň mechanizace polní výroby, upevněné kooperační vztahy v předvýrobních a následných stupních výroby a vysoká ekonomická efektivnost.

Vytváření specializovaných LPG a VEG pro rostlinnou výrobu

Vytvoření LPG příp. VEG pro rostlinnou výrobu není formálně právní, administrativní spojení několika KAP, ale provádí se na základě plného souhlasu a po dohodě s družstevními rolníky a s pracovníky státních statků. Proto není přeměna KAP v průmyslově orga-

nizovaná, specializovaná družstva a státní statky rostlinné výroby krátkodobým procesem.

Podle návrhu vzorových stanovení LPG pro rostlinnou výrobu se v případě specializovaných družstev rostlinné výroby jedná o „základní socialistickou vý-

robní jednotku, v níž družstevní rolníci a pracovníci VEG realizují své vztahy na základě principů rovnoprávnosti, vzájemné spolupráce a pomoci, jakož i na základě společenského vlastnictví výrobních prostředků“.

Úkolem LPG pro rostlinnou výrobu je komplexní uplatňování všech intenzifikačních faktorů, především opatření, která slouží ke zvyšování úrodnosti půdy.

Základním prvkem umožňujícím průmyslové způsoby rostlinné výroby je v tomto případě kooperace. Přitom prvořadým úkolem je „prostřednictvím kooperace dosáhnout odpovídající koncentrace základních výrobních faktorů a tím i žádoucích výrobních výsledků“ (Grüneberg 1976). Předpokladem dosažení tohoto cíle je, aby družstva a státní statky pro rostlinnou výrobu rozvíjely kooperační vztahy s agrochemickými

podniky, okresními podniky zemědělské techniky a melioračními podniky, jakož i se zařízeními živočišné výroby a podniky zpracovatelského průmyslu a obchodu.

Nejvyšším orgánem LPG pro rostlinnou výrobu je členská schůze, která rozhoduje o všech základních otázkách činnosti a rozvoje družstva, dále pak představenstvo a předseda, kteří vycházejí z jejích usnesení.

V současné době je v NDR více než 150 LPG pro rostlinnou výrobu, 12 státních statků pro rostlinnou výrobu a 12 mezipodnikových zařízení pro rostlinnou výrobu, které v průměru obhospodařují kolem 5 000 ha zemědělské půdy a mají 350–400 pracovníků. Dosavadní úspěch specializované rostlinné výroby na příkladě LPG pro rostlinnou výrobu Striegnitz, okres Meissen, kraj Dresden, ukazuje tab. IV.

Další formy kooperačních vztahů v zemědělství NDR

Kromě kooperačních oddělení rostlinné výroby existují v NDR ještě další formy kooperace. V počátcích rozvoje kooperačních vztahů docházelo k mezipodnikové spolupráci hlavně v těch odvětvích rostlinné výroby, kde proces rozvoje výrobních sil postoupil nejdále a kde jejím hlavním smyslem bylo plné využití předností dostupné progresivní techniky a technologie, jako např. při výrobě obilovin, cukrovky a brambor.

Důležitou formou kooperace se postupně stala kooperační zařízení. Kooperační zařízení (KE) zemědělských výrobních družstev, zahradnických výrobních družstev a státních statků jsou právně a ekonomicky samostatné subjekty. Při této formě kooperace se jedná o zajišťování určitých výrobních a pracovních procesů ve spolupráci většího počtu LPG, GPG a VEG, příp. ostatních (nezemědělských) podniků. Mezidružstevní kooperační zařízení (ZGE) spočívají na družstevním vlastnictví, mezipodniková kooperační zařízení (ZBE) na státním a družstevním vlastnictví. Bezpodmínečným předpokladem pro přechod k mezidružstevnímu, příp. mezipodnikovému za-

řízením je zejména dlouholetá spolupráce mezi zúčastněnými partnery. Mezidružstevní, příp. mezipodniková kooperační zařízení zpravidla zahrnují tyto činnosti nebo výrobní útvarů:

- meliorační družstva,
- mezidružstevní stavební organizace (ZBO),
- agrochemické podniky (ACZ),
- sušárny,
- misírný krmiv,
- dopravní zařízení,
- sklady na brambory a zařízení pro skladování a zpracování ovoce a zeleniny.

V neposlední řadě mezi ně patří mezidružstevní, příp. mezipodniková kooperační zařízení zaměřená na investiční činnost, příp. na zajišťování některých úseků živočišné výroby.

V rostoucí míře se vytvářejí kooperační vztahy mezi specializovanými výrobními jednotkami, jako např. mezi

- melioračními družstvy a státními melioračními podniky,
- agrochemickými podniky při nasazení zemědělských letadel.

Právní vymezení kooperační spolupráce

Článek 42 ústavy NDR umožňuje a zároveň vymezuje podmínky pro vytváření sdružení a rozvíjení určitých forem kooperační činnosti. Právní postavení podniků, které spoluvytvářejí sdružení, se však při tom nemění. Znamená to, že podniky, které vstupují do kooperace,

příp. spoluvytvářející kooperační oddělení rostlinné výroby, zůstávají i nadále právně samostatné. Kooperačním partnerům proto zůstává vyhrazeno právo rozhodovat o všech zásadních problémech kooperace. Tento princip se konkrétně projevuje např. v tom, že:

— všechny návrhy projednávány v kooperační radě se předkládají k rozhodnutí členským schůzím zemědělských výrobních družstev a zahradnických výrobních družstev, příp. vedení státního statku, zpravidla zastupovanému jeho ředitelem;

— pracovní řád KAP schvalují členské schůze družstev (LPG a GPG), resp. ředitel v zastoupení státního statku.

Práva a povinnosti zúčastněných podniků jsou upraveny v kooperačních dohodách (smlouvách). Přitom se dbá na to, aby kooperační dohody byly v souladu se stanovami družstev. V rámci kooperačních dohod mají důležitou úlohu ustanovení o smluvních cenách a zúčtováních výkonech. Smluvní ceny jsou stanoveny tak, aby kryly celkové náklady, tedy včetně nákladů na opravy a odpisy.

V dohodách o kooperaci se v rámci spolupráce v KAP upravují doplňkově i tyto otázky:

— dlouhodobá pracovní účast členů družstev a pracovníků státních statků v KAP (na základě písemné dohody — smlouvy a delegování mezi LPG, příp.

VEG, mezi členy družstev, resp. pracovníky státních statků a KAP);

— tvorba společných fondů a jejich užití;

— zůstatky odpisů;

— splacení převzatých úvěrů;

— užití zisku.

Ve srovnání s KAP a jednoduchými formami kooperace jsou v právně a ekonomicky samostatných kooperačních zařízeních (EGE a ZBE) povinnosti a práva upraveny ve vzorových stanovách (statutu) a mají právní platnost. Tak např. v kooperačních zařízeních existuje povinnost odevzdat do společného užívání smluvně dohodnuté oběžné prostředky včetně finančních příspěvků, příp. dát k dispozici příslušné základní prostředky. Kooperační rada přitom soustavně přezkoumává rozhodnutí přijatá jednotlivými LPG, GPG a VEG z hlediska jejich vlivu na reprodukční proces kooperačních zařízení. K právům kooperačního zařízení mimo jiné náleží požadovat v případě porušení smluvních závazků jedním z partnerů náhradu škody, která jim byla způsobena.

Problémy řízení v rámci kooperační spolupráce

V KAP a v jiných formách kooperace s výjimkou kooperačních zařízení provádí koordinaci a organizaci spolupráce zúčastněných podniků kooperační rada. Členy kooperační rady jsou předsedové LPG příp. GPG či ředitel VEG a za KAP jeho vedoucí. V čele kooperační rady je předseda, který je volen ze členů kooperační rady. Předseda odpovídá za práci kooperační rady.

Řídící činnost v KAP zajišťuje jeho vedoucí, kterého na návrh kooperační rady schvalují členské schůze družstev, příp. ředitelé státních statků. Vedoucí

KAP vykonává svoji činnost na základě dohody o kooperaci, pracovního řádu KAP a usnesení členských schůzí družstev, příp. rozhodnutí ředitelů statků.

Řízení kooperačních zařízení (ZGE a ZBE) se uskutečňuje na základě principu jediného odpovědného vedoucího při respektování zásady kolektivního projednávání a rozhodování o všech zásadních otázkách. Radu kooperačního zařízení tvoří zástupci zúčastněných partnerů (LPG a VEG) a určení (zvolení) pracovníci kooperačního zařízení.

Problémy vlastnictví a úprava ekonomických vztahů v kooperaci

Na základě příslušných dohod dávají kooperující podniky k dispozici (k společnému užívání) kromě půdy také základní a oběžné prostředky, které zůstávají i nadále v jejich vlastnictví. Realizace společného podnikání vyžaduje vytváření společných fondů, které spravuje kooperační rada. Rozhodování o tvorbě a užití fondů zůstává v kompetenci jednotlivých partnerů, neboť KAP není právním subjektem. V důsledku toho o všech otázkách týkajících se vlastnictví v KAP rozhodují společně zúčastněná družstva a státní statky.

Naproti tomu kooperační zařízení

(mezidružstevní a mezipodniková) jakožto právnické osoby disponují vlastnickým právem. Při spolupráci mezi ZGE příp. ZBE a KAP převádějí kooperační oddělení rostlinné výroby (KAP) na mezidružstevní nebo mezipodnikové zařízení fondy nutné pro zajištění výrobního procesu. Z hlediska vlastnického práva se předané základní a oběžné prostředky vykazují i nadále v bilanci kooperujících podniků; současně se však vedou i v evidenci kooperačních zařízení.

Ekonomické vztahy kooperujících podniků se v zásadě upravují pomocí smluvních cen.

Smluvní ceny např. za dodávku krmiv zahrnují:

- normativní náklady,
- podílový odvod k hrubému důchodu,
- přírážku na financování společných zásob krmiv v KAP.

Smluvní ceny (kooperační ceny) se kalkulují a zjišťují podle následujícího schématu:

Nákladový druh (M/ha)

- osivo a sadba
- + hnojiva
- + výkony techniky
- + mzdy
- + společné (režijní) náklady

celkové vlastní náklady

- + přírážka na financování společných zásob krmiv v KAP
- + podílový odvod k hrubému důchodu

celkové vlastní náklady + přírážky a odvody

Smluvní cena krmiv v M se stanoví na základě vzorce:

celkové vlastní náklady + přírážky a odvody

hektarový výnos

Diferenciace jakosti krmiva se provádí pomocí srážek nebo přírážek ke smluvním cenám.

Spolupráce LPG, GPG, VEG a kooperačních zařízení s podniky potravinářského průmyslu a obchodu Vytváření kooperačních svazů

Spolupráce zemědělských družstev, zahradnických družstev, státních statků a kooperačních zařízení s podniky potravinářského průmyslu a obchodu, zahrnující dělbu práce na jednotlivých stupních výroby, nákupu, zpracování, skladování a odbytu zemědělských výrobků, probíhá v rámci kooperačních svazů (KOV).

Kooperační svazy zajišťují mimo jiné tyto úkoly:

- vytváření mezipodnikových vztahů na jednotlivých stupních výroby;
- prosazování vědeckotechnického pokroku;
- další rozvoj kooperačních vztahů, koncentrace a specializace;
- výrobu ve velkých standardizovaných partiích;
- vytváření společných fondů za účelem investiční činnosti;
- prosazování dlouhodobých smluvních vztahů mezi členy kooperačního svazu a ostatními dodavatelskými podniky.

Vstup do kooperačního svazu se děje na základě principu dobrovolnosti při zachování právní samostatnosti členských podniků, jimž přísluší rozhodování o všech právních otázkách.

Úkoly a cíle kooperačního svazu se stanoví v kooperační smlouvě, kterou schvalují kromě kooperujících podniků i příslušné orgány kraje. Všechny podniky zapojené do kooperačního svazu mají rovnoprávné postavení. Finální výrobci

však vykonávají úlohu bilančního orgánu. Finální výrobce — podnik zpracovatelského průmyslu — má přitom možnost uplatňovat příslušné ekonomické zásady, např. prostřednictvím cenových přírážek a slev.

Řízení kooperačního svazu zajišťuje jeho předseda, který je v čele rady. Rada kooperačního svazu vykonává v době mezi zasedáním shromáždění zmocněnců veškerou řídicí činnost. Shromáždění zmocněnců, které sestává ze zástupců všech zúčastněných podniků, schvaluje zásadní rozhodnutí, např. investiční činnost.

V kooperačním svazu je zpravidla zastoupen finální výrobce a koneční výrobci dílčích výrobních stupňů.

Více než 400 kooperačních svazů zajišťuje 50 % veškerého nákupu obilnin a olejnin, cukru a škrobu, brambor, ovoce a zeleniny, mléka, hovězího a vepřového masa. Hlavní podíl připadá na mléko a vepřové maso.

Další formou kooperační činnosti mezi družstvy, státními statky a zpracovatelským průmyslem je hospodářský svaz, který zajišťuje a koordinuje spolupráci právně samostatných velkovýrobních specializovaných podniků zemědělského charakteru i vědeckých ústavů a specializovaných podniků potravinářského průmyslu (zpracovatelského průmyslu), např. Hospodářský svaz pro drůbež.

Vytváření zemědělsko-průmyslových sdružení a zemědělsko-průmyslových komplexů

V souvislosti s prosazováním vědeckotechnického rozvoje vznikají další nové formy kooperace. Takovou novou formou je spolupráce několika specializovaných družstev a státních statků pro rostlinnou výrobu s agrotechnickými podniky, sušárnami, melioračními podniky, zpracovatelskými podniky, podniky zabezpečujícími skladování a odbyt rostlinných výrobků v zemědělsko-průmyslovém sdružení. V rámci zemědělsko-průmyslového sdružení se vytvářejí plánovitě vztahy mezi několika LPG příp. VEG pro rostlinnou výrobu a průmyslovými podniky zajišťujícími odběr zemědělských výrobků a poskytujícími předvýrobní i povýrobní služby podle dohodnutých podmínek. Hlavním úkolem zemědělsko-průmyslového sdružení je rozvíjet kooperaci mezi zemědělskými podniky a podniky zpracovatelského průmyslu, zejména při výstavbě společných skladovacích a zpracovatelských kapacit, při pořizování a údržbě strojů a zařízení, jakož i při zlepšování pracovních a živočišných podmínek.

Žitřování zemědělsko-průmyslových sdružení umožňuje podle zásad chozrasčotu řídit jednotně reprodukční proces. Podniky zapojené do zemědělsko-průmyslového sdružení si zachovávají svoji právní a ekonomickou samostatnost a nedochází rovněž k žádným změnám ve formách vlastnictví.

Návrh vzorových stanov LPG pro rostlinnou výrobu umožňuje družstvům (při odpovídajících politických, ekonomických a kádrových předpokladech a při stabilním rozvoji kooperace) stát se členy zemědělsko-průmyslového sdružení. V každém kraji bylo zřízeno jedno zemědělsko-průmyslové sdružení.

Prohlubování kooperace a stále užší propojování zemědělství s dodavatelskými průmyslovými podniky a podniky zpracovatelského průmyslu, dále pak s podniky zajišťujícími skladování a obchod vedou k postupnému vytváření národohospodářského zemědělsko-průmyslového komplexu.

Morosov (1973) rozlišuje tři sféry společenské výroby, které spadají do

kompetence zemědělsko-průmyslového komplexu:

1. Výroba výrobních prostředků a zajišťování výrobních služeb pro zemědělství.

2. Vlastní zemědělská výroba, čili rostlinná a živočišná výroba.

3. Odvětví (podniky) zabývající se výkupem, skladováním, dopravou a zpracováním zemědělských výrobků.

Podstatnými znaky národohospodářského zemědělsko-průmyslového komplexu jsou mimo jiné plánovitě vytváření a rozvíjení odvětvových a teritoriálních vazeb a vztahů mezi zmíněnými odvětvími ve všech fázích reprodukčního procesu. Pro zemědělsko-průmyslový komplex není nutné stanovovat žádné zásady jako pro samostatnou řídicí jednotku. Cílem a úkolem spolupráce různých odvětví národního hospodářství v rámci zemědělsko-průmyslového komplexu je mimo jiné krýt rostoucí potřebu národního hospodářství v potravinách a surovinách ve větším měřítku z vlastní produkce a dále pak snižovat rozdíly mezi městem a venkovem.

Mezi podniky příslušných národohospodářských odvětví se zemědělsko-průmyslové kooperační vztahy prosazují v rámci navazujících výrobních stupňů. Vztahy mezi partnery se upravují hospodářskými smlouvami (dodavatelské smlouvy a smlouvy na výkony).

V rámci působnosti národohospodářského zemědělsko-průmyslového komplexu NDR se zajišťuje přibližně 30 % úhrnného společenského produktu a na jeho zabezpečení se vynakládá asi 28 % společenské pracovní kapacity výrobní sféry.

Oblastní zemědělsko-průmyslové komplexy jakožto součásti národohospodářského zemědělsko-průmyslového komplexu nejsou v NDR vymezeny územními hranicemi, ale jsou určeny na základě stejných stanovištních podmínek příslušných oblastí, např. ovocnářské oblasti (jako např. HOG — ovocnářská oblast Havelland), zelinářské a obilnářské oblasti.

Souhrn

Smyslem této stati je poukázat na některé problémy rozvíjejících se kooperačních vztahů v zemědělství NDR. V rámci daného rozsahu nebylo možné se zabývat všemi problémy; pozornost se proto věnuje jen několika základním

otázkám. Kooperační oddělení rostlinné výroby (KAP) jsou v současné době dominující organizační formou kooperační spolupráce zemědělských družstev, zahradnických družstev, státních statků, agrochemických podniků a okresních

podniků zemědělské techniky. Vznikem kooperačních oddělení rostlinné výroby byly vytvořeny podmínky pro průmyslový způsob výroby. Zemědělské podniky, kooperující v rámci KAP, zůstávají i nadále právně a ekonomicky samostatné. Po zajištění odpovídajících politicko-ekonomických, kadrových a organizačních předpokladů, zejména při dosahování vysokých a stabilních hektarových výnosů a při vysokém stupni specializace, lze uskutečnit přechod ke specializovaným zemědělským výrobním družstvům příp. státním statkům pro rostlinnou výrobu (LPG resp. VEG pro RV).

Další formu vzájemné spolupráce představují kooperační zařízení, zajišťující určité výrobní a pracovní procesy, které bezprostředně nespádají do zemědělské výroby (mezi družstevní a mezi-podniková zařízení). Takovými kooperačními zařízeními jsou např. meliorač-

ní družstva, sušárny a mísirny krmiv. Takto pojatá kooperační zařízení jsou právně a ekonomicky samostatná.

Spolupráce mezi družstvy, kooperačními zařízeními a podniky potravinářského průmyslu, zahrnující dělbu práce na jednotlivých stupních výroby, se organizuje v rámci kooperačních svazů. Zúčastněné členské podniky si zachovávají právní samostatnost.

Postupující prohlubování kooperace vede dále k vytváření zemědělskopřůmyslových sdružení a národohospodářského zemědělsko-průmyslového komplexu. Dochází tak k úžeji koordinované spolupráci mezi družstvy a státními statky pro rostlinnou výrobu a agrochemickými podniky, podniky zpracovatelského průmyslu atd. V národohospodářském zemědělsko-průmyslovém komplexu se zajišťuje přibližně 30 % úhrnného společenského produktu NDR.

Literatura

- GRÜNEBERG, G.: Wie werden die Beschlüsse des IX. Parteitages in der Land- und Nahrungsgüterwirtschaft verwirklicht? Einheit, 31, s. 1009.
MOROSOW, W.: Strukturprobleme des Agrar-Industrie-Komplexes. Sowjetwissenschaft, Gesellschaftswissenschaftliche Beiträge, 26, 1973, č. 12, s. 1303–1312.
Musterstatut der LPG Pflanzenproduktion (Entwurf).

Doz. DrSc. Gerhard Rennebeck, Humbolt-Universität zu Berlin, Sektion Wirtschaftswissenschaften

Modely dlouhodobého rozvoje chovu skotu

Zeměd. Ekon., 24, 1978, č. 4, s. 209–223. — 9 tab.

skot, obrat stáda, modely, ekonomicko-matematické metody, analýza ekonomická, prognózy

Práce obsahuje posouzení produkční a ekonomické efektivity dvou odlišných typů dlouhodobého rozvoje chovu skotu formou srovnávacího rozboru čtyř modelů obratu stáda. Výsledky rozboru vyznívají ve prospěch typu zrychleného, intenzivního obratu stáda skotu, jehož základním principem je totální zapuštění všech vhodných jaloviček. Rozvoj počtu narozených telat je pak vyjádřen konvergentní geometrickou řadou, jejíž vyhodnocení prokazuje objemovou i časovou dostupnost splnění národních požadavků na výhledovou produkci jatečného skotu.

Pavlik V.—HADBAVNÝ M., Ústav pre vedeckú sústavu hospodárenia, oblasťná stanica, Krmanova 1, 040 00 Košice

Integračné tendencie vo vybraných odvetviach živočišnej výroby

Zeměd. Ekon., 24, 1978, č. 4, s. 225–232. — 6 tab., lit. 4

zemědělství, potravinářský průmysl, integrace, koncentrace, specializace, odběratelsko-dodavatelské vztahy

Článek sa zaoberá hodnotením odberateľsko-dodávateľských vzťahov medzi poľnohospodárskymi podnikmi a spracovateľským potravinárskym priemyslom, pričom hlavná pozornosť je venovaná produkcii mäsa. Rozoberajú sa príčiny nežiadúcej sezónnosti dodávok spracovateľskému priemyslu a ukazujú sa cesty ich odstránenia pomocou prehlbujúcej sa integrácie medzi poľnohospodárskymi podnikmi a potravinárskym priemyslom.

VAŠEK P., Ministerstvo poľnohospodárstva a výživy SSR, Surovova 12, 600 00 Bratislava

Rozvoj vývoja vlastných nákladov na výrobu vajec v SPP na Slovensku

Zeměd. Ekon., 24, 1978, č. 4, s. 233–240. — 2 tab., 6 obr.

společné zemědělské podniky, JZD, výroba vajec, analýza ekonomická, nákladovost, důchodovost, zisk, rentabilita, Slovensko

Rozbor súčasného stavu materiálno-technickej základne socialistického hydínarstva na Slovensku ukazuje na to, že z viacerých organizačných foriem v procese spriemyselnovania výroby vajec nadobúdajú dominantné postavenie spoločné poľnohospodárske podniky. Nižšia úroveň vlastných nákladov na 100 ks vajec a dosiahnuté ekonomické ukazovatele výroby vajec v SPP potvrdzujú názor ekonómov, že z celospoločenského hľadiska je výhodnejšie zabezpečovať výrobu vajec v špecializovaných výrobných jednotkách pri vysokých koncentráciách nosníc, za použitia veľkovýrobných technológií, ako v malokapacitných prevádzkach nešpecializovaných poľnohospodárskych podnikov.

KUČERA F., Vysoká škola zemědělská, Zemědělská 3, 662 65 Brno

Technické normy jako právní pravidla vnitropodnikového řízení

Zeměd. Ekon., 24, 1978, č. 4, s. 241–248. — lit. 9

technické normy, právní normy, vnitropodnikové řízení, socialistická zákonnost
Autor se zabývá problematikou dodržování a širokého uplatňování státních technických norem ve vnitropodnikovém řízení zemědělského podniku. Vychází z teoretických aspektů socialistické zákonnosti, z charakteru právních norem a dále rozebírá problematiku technické normalizace ve vztahu k zemědělství. Z argumentů obsažených v článku dochází autor k jednoznačnému závěru o silném vlivu technických norem na úroveň řízení, na hospodárnost a bezpečnosť práce.

Ekonomické cíle a zásady hospodaření (ve vývoji předsocialistického zemědělství)

Zeměd. Ekon., 24, 1978, č. 4, 249—258. — lit. 25

zemědělství, historický přehled, analýza vývoje, ekonomické cíle zemědělství

V tomto příspěvku se autor zabývá analýzou cílů ekonomické činnosti v zemědělství a jejich změnou, ke které v průběhu jeho tisíciletého vývoje docházelo. Svou pozornost zaměřuje především na otázky intenzity výroby a produktivity práce. Studium závislosti mezi rentabilitou a intenzitou výroby a produktivitou práce se rozšířilo hlavně po druhé světové válce a vyústilo v současné době ve studium produkčních funkcí.

KŘÍŽ E.—ŠTĚPÁN M., ministerstvo výstavby a techniky ČSR, Slezská 7, 120 00 Praha 2

Ochrana zemědělského půdního fondu a územní plánování

Zeměd. Ekon., 24, 1978, č. 4, s. 259—269. — 1 tab., 3 obr., lit. 2

půdní fond, ochrana půdního fondu, analýza statistická, časové řady

Autoři se ve svém příspěvku zabývají významem a vývojovým trendem výměry zemědělského půdního fondu. Uvádějí dvě nové právní úpravy týkající se **územního plánování a stavebního řádu** a vlastní ochrany zemědělského půdního fondu. V článku jsou naznačeny nejdůležitější způsoby a etapy řešení ochrany zemědělského půdního fondu při územně plánovací činnosti. Text je doplněn grafy a tabulkami.

OBSAH

Váňa V.: Modely dlouhodobého rozvoje chovu skotu	209
Pavlik V., Hadbavný M.: Integračné tendencie vo vybraných odvetviach živočišnej výroby	225
Vašek P.: Rozbor vývoja vlastných nákladov na výrobu vajec v SPP na Slovensku	233
Kučera F.: Technické normy jako právní pravidla vnitropodnikového řízení	241
Lom F.: Ekonomické ciele a zásady hospodárení (ve vývoji předsocialistického zemědělství)	249
Kříž E., Štěpán J.: Ochrana zemědělského půdního fondu a územní plánování	259

Ze zahraničí

Rönnebeck G.: Utváření kooperačních vztahů v zemědělství NDR . . .	271
--	-----

Příloha

Statistické přehledy o čs. a zahraničním zemědělství (Zásoby krmiv, spotřeba na jednotku výroby a jejich pohyb v socialistických zemědělských podnicích)

СОДЕРЖАНИЕ

В а н я В.: Модели долгосрочного развития разведения крупного рогатого скота	209
П а в л и к В., Г а д б а в н ы М.: Интегральные тенденции в избранных отраслях животноводства	225
В а ш е к П.: Анализ развития себестоимости производства яиц в госплемхозах Словакии	233
К у ч е р а Ф.: Технические нормы как правовые правила внутрихозяйственного управления	241
Л о м Ф.: Экономические цели и принципы ведения хозяйства (в развитии до-социалистического сельского хозяйства)	249
К р ж и ж Э., Щ е п а н Я.: Защита сельскохозяйственного земельного фонда и территориальное планирование	254

За рубежом

Р е н е б е к к Г.: Формирование кооперативных отношений в сельском хозяйстве ГДР	271
---	-----

Приложение

Статистические обзоры о чехословацком и зарубежном сельском хозяйстве (Запасы кормов, потребление на единицу продукции и их кривая в социалистических сельскохозяйственных предприятиях)

CONTENTS

Váňa V.: Models of Long-Term Cattle Breeding Development	209
Pavlik V., Hadbavný M.: Integration Trends in Selected Branches of Animal Production	225
Vašek P.: Analysis of the Development of Prime Costs of the Production of Eggs in Agricultural Enterprises in Slovakia	233
Kučera F.: Technical Standards as Legal Regulations of Internal Management	241
Lom F.: Economic Goals and Principles of Management (in the Development of Pre-socialist Agriculture)	249
Kříž E., Štěpán J.: The Protection of Agricultural Land Fund and Territorial Planning	259

From Abroad

Rönnebeck G.: The Formation of Cooperation Relations in Agriculture in the GDR	271
--	-----

Supplement

Statistical Surveys of Agriculture in Czechoslovakia and Abroad (Feed Stocks, their Consumption per Unit of Production and their Fluctuation in Socialist Agricultural Enterprises)

INHALT

Váňa, V.: Modelle langfristiger Entwicklung in der Rinderzucht	209
Pavlik V., Hadbavný M.: Integrationstendenzen in ausgewählten Zweigen der Tierproduktion	225
Vašek P.: Entwicklungsanalyse der Selbstkosten für Eierproduktion in Staatlichen Zuchtbetrieben in der Slowakei	233
Kučera F.: Technische Normen als Rechtsregeln der innenbetrieblichen Leitung	241
Lom F.: Ökonomische Ziele und Prinzipien der Wirtschaft (in der Entwicklung der vorsozialistischen Landwirtschaft)	249
Kříž E., Štěpán J.: Schutz des landwirtschaftlichen Bodenfonds und Territorialplanung	259

Vom Ausland

Rönnebeck G.: Gestaltung der Kooperationsbeziehungen in der Landwirtschaft der DDR	271
--	-----

Beilage

Statistische Übersichten über tschechosl. und ausländische Landwirtschaft (Futtermittelvorräte, Verbrauch je Produktionseinheit und ihre Bewegung in sozialistischen landwirtschaftlichen Betrieben)

Rozšiřuje Poštovní novinová služba. Objednávky a předplatné přijímá PNS — ústřední expedice tisku, administrace odborného tisku, Jindřišská ulice 14, 110 00 Praha 1. Lze též objednat u každé pošty i poštovního doručovatele. Objednávky do zahraničí vyřizuje PNS — expedice tisku, oddělení vývozu tisku, Jindřišská ulice 14, 110 00 Praha 1. Vytiskl TISK, knižní výroba, n. p., Brno, závod 3, 737 36 Český Těšín.

STATISTICKÉ PŘEHLEDY

o československém a zahraničním zemědělství

PŘÍLOHA ČÍSLA 4 ČASOPISU ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

ČÍSLO

4

1978

ZASOBY KRMIV, SPOTŘEBA NA JEDNOTKU VÝROBY A JEJICH POHYB V SOCIALISTICKÝCH ZEMĚDĚLSKÝCH PODNICÍCH

Sklizeň hlavních plodin ovlivňujících krmnou základnu

v tis. t

		Sklizeň			Index	
		1975	1976	1977	$\frac{1977}{1976}$	$\frac{1977}{1975}$
Obiloviny celkem	ČSSR	9 283	9 163	10 430	112,4	113,8
	ČSR	5 934	5 732	6 850	115,4	119,5
	SSR	3 349	3 431	3 580	106,9	104,3
Cukrovka	ČSSR	7 734	5 248	8 182	105,8	155,9
	ČSR	5 541	3 621	6 201	111,9	171,2
	SSR	2 193	1 627	1 981	90,3	121,8
Jednoleté píce	ČSSR	18 439	15 163	18 170	98,5	119,8
	ČSR	12 641	10 782	13 753	108,8	127,6
	SSR	5 798	4 381	4 417	76,2	100,8
Víceleté píce na orné půdě	ČSSR	5 244	4 405	5 172	117,4	98,4
	ČSR	3 786	3 141	3 901	124,2	103,0
	SSR	1 458	1 264	1 271	100,6	87,2
Louky a pastviny	ČSSR	4 286	3 671	4 966	135,2	115,9
	ČSR	2 647	2 147	3 094	144,1	116,9
	SSR	1 639	1 524	1 872	122,8	114,2

Zásoby krmiv v zemědělských podnících k 30. 9.

v tis. t

		Zásoba		Rozdíl ±	Index 1977 1976
		1976	1977		
Jadrná krmiva celkem	ČSSR	2 414	2 793	+379	115,7
	ČSR	1 691	2 120	+429	125,4
	SSR	723	673	-50	93,1
Z toho zrniny	ČSSR	2 130	2 535	+405	119,0
	ČSR	1 498	1 941	+443	129,6
	SSR	623	594	-38	94,0
Seno	ČSSR	1 879	2 071	+192	110,3
	ČSR	1 235	1 387	+152	112,5
	SSR	644	684	+40	106,2
Siláž a senáž	ČSSR	7 506	10 254	+2 748	136,6
	ČSR	5 169	7 242	+2 073	140,1
	SSR	2 337	3 012	+675	128,9

Zásoby jadrných krmiv k 30. 9. podle krajů

v tis. t

Kraj	Zásoba		Rozdíl ±	Index 1977 1976
	1976	1977		
Středočeský	275	418	+143	152,0
Jihočeský	159	242	+83	152,2
Západočeský	114	210	+96	184,2
Severočeský	71	102	+31	143,7
Východočeský	387	405	+18	104,6
Jihomoravský	447	524	+77	118,8
Severomoravský	244	219	-25	89,8
Západoslovenský	422	395	-27	93,6
Středoslovenský	131	108	-23	82,4
Východoslovenský	170	170	0	100,0

Zásoby sena k 30. 9. podle krajů

v tis. t

Kraj	Zásoba		Rozdíl ±	Index 1977 1976
	1976	1977		
Středočeský	181	231	+50	127,6
Jihočeský	202	222	+20	109,9
Západočeský	151	171	+20	113,2
Severočeský	69	79	+10	114,5
Východočeský	217	233	+16	107,4
Jihomoravský	255	290	+35	113,7
Severomoravský	160	161	+1	100,6
Západoslovenský	193	202	+9	104,7
Středoslovenský	239	288	+49	120,5
Východoslovenský	212	194	-18	91,5

Zásoby siláže a senáže k 30. 9. podle krajů

v tis. t

Kraj	Zásoba		Rozdíl ±	Index 1977 1976
	1976	1977		
Středočeský	564	846	+282	150,0
Jihočeský	1 044	1 200	+156	114,9
Západočeský	753	944	+241	132,0
Severočeský	362	626	+264	172,9
Východočeský	982	1 444	+462	147,0
Jihomoravský	880	1 422	+542	161,6
Severomoravský	584	710	+126	121,6
Západoslovenský	1 202	1 431	+229	119,0
Středoslovenský	555	753	+198	135,7
Východoslovenský	580	828	+248	142,8

v kg

Zásoby krmiv v přepočtu na 1 dobytčí jednotku

Území, kraj	DJ celkem k 30. 9. 1977	Na DJ celkem				Na DJ skotu a ovci	
		jadrná krmiva	z toho zrniny	seno	siláž a senáž	seno	siláž a senáž
ČSSR	7 536 613	371	336	275	1 361	442	2 189
ČSR	5 087 882	417	381	273	1 423	422	2 225
SSR	2 448 731	275	243	279	1 230	478	2 106
Hl, město Praha	28 215	496	496	177	319	440	792
Středočeský	841 142	480	448	269	995	428	1 584
Jihočeský	668 912	362	327	332	1 794	501	2 709
Západočeský	531 726	395	346	322	1 869	452	2 627
Severočeský	410 661	248	217	192	1 524	303	2 402
Východočeský	853 465	475	438	273	1 692	416	3 357
Jihomoravský	1 137 544	461	427	255	1 250	433	2 125
Severomoravský	616 217	355	321	261	1 152	399	1 761
Západoslovenský	1 215 170	325	290	166	1 178	330	2 338
Středoslovenský	596 127	181	153	483	1 263	712	1 862
Východoslovenský	637 434	267	237	304	1 299	469	2 002

1 DJ = počet zvířat krát koeficient u skotu 1,0, u prasat 0,3, u ovci 0,2 a u drůbeže 0,02

Spotřeba krmiv na jednotku výroby od počátku roku do konce 3. čtvrtletí

Spotřeba krmiv	Škrobových jednotek		Jadrných krmiv v kg		Z toho zrnin v kg	
	1976	1977	1976	1977	1976	1977
ČSSR						
Na výrobu 1 l mléka	0,72	0,81	0,32	0,29	0,26	0,26
Na 1 kg přírůstku skotu ve výkrmu	5,05	5,87	3,04	2,81	2,43	2,52
Na odchov 1 selete	62,69	65,32	89,25	86,85	81,55	77,09
Na 1 kg přírůstku prasat ve výkrmu	2,55	2,54	3,84	3,80	3,77	3,50
Na výrobu 1 vejce	0,12	0,12	0,18	0,16	0,17	0,16
Na 1 kg vykrmených brojlerů	1,80	1,26	2,76	1,92	2,70	1,75
ČSR						
Na výrobu 1 l mléka	0,72	0,82	0,32	0,29	0,26	0,26
Na 1 kg přírůstku skotu ve výkrmu	5,01	5,90	3,05	2,76	2,41	2,58
Na odchov 1 selete	60,15	61,75	85,26	81,28	75,49	76,20
Na 1 kg přírůstku prasat ve výkrmu	2,50	2,48	3,75	3,69	3,65	3,59
Na výrobu 1 vejce	0,11	0,12	0,17	0,18	0,17	0,17
Na 1 kg vykrmených brojlerů	1,69	1,02	2,59	1,53	2,54	1,49
SSR						
Na výrobu 1 l mléka	0,72	0,78	0,32	0,30	0,28	0,25
Na 1 kg přírůstku skotu ve výkrmu	5,17	5,80	3,00	2,87	2,49	2,38
Na odchov 1 selete	67,86	72,70	97,36	98,37	93,86	78,93
Na 1 kg přírůstku prasat ve výkrmu	2,66	2,67	4,03	4,04	3,99	3,31
Na výrobu 1 vejce	0,12	0,12	0,19	0,18	0,18	0,14
Na 1 kg vykrmených brojlerů	2,01	1,99	3,08	3,03	3,02	2,54

Spotřeba zrnin na jednotku výroby v porovnání s dosaženou užítkovostí (od počátku roku do konce 3. čtvrtletí)

na 1 kg přírůstku skotu ve výkrmu

Území, kraj	Spotřeba zrnin v kg		Ø denní přírůstek	
	1976	1977	1976	1977
ČSSR	2,43	2,52	0,75	0,77
ČSR	2,41	2,58	0,74	0,75
SSR	4,49	2,39	0,80	0,81
Středočeský	2,15	2,39	0,69	0,70
Jihočeský	2,52	2,56	0,76	0,76
Západočeský	2,41	2,32	0,73	0,75
Severočeský	3,06	3,05	0,69	0,68
Východočeský	2,46	2,77	0,73	0,76
Jihomoravský	2,25	2,52	0,80	0,80
Severomoravský	2,41	2,68	0,73	0,76
Západoslovenský	2,48	2,06	0,86	0,87
Středoslovenský	2,66	2,69	0,73	0,76
Východoslovenský	2,37	2,68	0,75	0,75

na 1 kg přírůstku prasat ve výkrmu

Území, kraj	Spotřeba zrnin v kg		Ø denní přírůstek	
	1976	1977	1976	1977
ČSSR	3,77	3,50	0,50	0,51
ČSR	3,65	3,59	0,51	0,52
SSR	3,99	3,31	0,49	0,51
Středočeský	3,75	3,70	0,50	0,52
Jihočeský	3,45	3,39	0,52	0,53
Západočeský	3,50	3,34	0,51	0,52
Severočeský	3,71	3,46	0,51	0,52
Východočeský	3,61	3,59	0,52	0,53
Jihomoravský	3,67	3,68	0,50	0,51
Severomoravský	3,85	3,73	0,50	0,50
Západoslovenský	4,00	3,00	0,51	0,53
Středoslovenský	4,03	3,76	0,47	0,49
Východoslovenský	3,96	4,02	0,46	0,47

Spotřeba zrnin na jednotku výroby v porovnání s dosaženou užitkovostí (od počátku roku do konce 3. čtvrtletí)

na 1 l mléka

Území, kraj	Spotřeba zrnin v kg		Ø denní dojivost	
	1976	1977	1976	1977
ČSSR	0,26	0,26	7,97	8,25
ČSR	0,26	0,26	7,93	8,22
SSR	0,28	0,25	8,06	8,32
Středočeský	0,26	0,28	7,39	7,65
Jihočeský	0,22	0,22	7,50	7,96
Západočeský	0,22	0,22	7,61	7,94
Severočeský	0,28	0,26	7,90	7,84
Východočeský	0,26	0,28	8,45	8,75
Jihomoravský	0,27	0,29	8,49	8,63
Severomoravský	0,27	0,27	7,82	8,25
Západoslovenský	0,30	0,22	8,86	9,12
Středoslovenský	0,29	0,28	7,59	7,90
Východoslovenský	0,24	0,26	7,14	7,37

na 1 vejce

Území, kraj	Spotřeba zrnin v kg		Ø měsíční snáška	
	1976	1977	1976	1977
ČSSR	0,17	0,16	20,9	21,0
ČSR	0,17	0,17	21,3	21,3
SSR	0,18	0,14	19,9	20,4
Středočeský	0,17	0,16	21,1	21,5
Jihočeský	0,16	0,15	21,1	21,3
Západočeský	0,15	0,14	21,9	22,3
Severočeský	0,18	0,25	21,3	20,8
Východočeský	0,17	0,17	20,9	21,1
Jihomoravský	0,17	0,17	21,7	21,1
Severomoravský	0,18	0,17	21,1	21,0
Západoslovenský	0,19	0,12	20,0	20,7
Středoslovenský	0,18	0,15	20,0	20,4
Východoslovenský	0,18	0,18	19,8	20,0

Pohyb zásob krmiv v podnicích socialistického sektoru v ČSSR od počátku roku do konce 3. čtvrtletí 1977

v tis. t

Druh krmiv	Zásoba na zač. roku	Příjem			Vydání				Zkrmeno	Jiná vydání	Zásoba na konci 3. čtvrt- letí
		sklizeň (výroba) vlastní	nakoupeno		převod do fondu		prodej do				
			od ZZN	od os- tatních	osiv	naturá- lí	státních fondů	fondu krmiv			
Obiloviny	939	9 061	143	144	404	521	3 617	2 547	561	144	2 493
Luštěniny	11	114	4	3	17	—	36	29	4	4	42
Zrniny celkem	950	9 175	147	147	421	521	3 653	2 576	565	148	2 535
Krmné směsi	282	43	5 298	54	—	—	—	4	5 399	30	244
Sušené brambory	14	4	1	2	—	—	—	—	14	1	6
Ostatní jadrná krmiva	13	44	17	16	—	—	1	1	76	4	8
Jadrná krmiva celkem	1 259	9 266	5 463	219	421	521	3 654	2 581	6 054	183	2 792
Úsušky víceletých píce	132	459	4	20	—	—	25	142	154	29	265
jednoletých píce	109	201	4	12	—	—	10	40	117	19	140
ostatní	80	86	3	19	—	—	2	10	112	10	54
Brambory	352	1 087	22	51	173	49	465	13	249	63	500
Krmné okopaniny	418	16	—	5	—	1	—	—	415	11	12
Řízky cukrovarské	587	21	10	44	—	—	—	1	554	70	37
Chrást a skrojky	514	228	—	8	—	—	—	—	557	86	105
Zelená píce	49	26 965	9	212	—	7	—	164	19 741	6 947	376
Seno	1 289	2 247	6	182	—	5	1	3	1 605	39	2 071
Siláž	8 381	6 519	—	128	—	—	—	22	8 187	294	6 525
Senáž	1 494	3 843	—	65	—	—	—	5	1 607	61	3 729
Sláma	3 449	6 056	1	99	—	3	—	15	3 717	611	5 259